

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
KATALIKŲ TEOLOGIJOS FAKULTETAS
BAŽNYTINĖS TEISĖS KATEDRA

Nerijus Čekanavičius

**LAIDOTUVIŲ REGLAMENTAVIMAS KANONŲ TEISĖJE IR LIETUVOS
RESPUBLIKOS TEISINĖJE SISTEMOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Bažnytinės teisės studijų programa, valstybinis kodas 62102H101

Teologijos studijų kryptis

Vadovas kun. prof. dr. Kazys Meilius

Apginta _____
(Fakulteto/studijų instituto dekanas/direktorius) (Parašas) (Data)

Kaunas, 2008

TURINYS

Santrauka lietuvių kalba.....	3
Santrauka anglų kalba.....	4
Sutrumpinimų paaiškinimai.....	5
ĮVADAS	6
I. LIGOS IR MIRTIES ISTORINIAI IR TEOLOGINIAI ASPEKTAI	8
1. Senajame Testamente.....	11
2. Naujajame Testamente.....	15
3. Bažnyčios Tradicijoje.....	26
II. ŽMOGAUS TEISĖ Į PALAIDOJIMĄ	33
1. Nekrikštytų kūdikių ir katechumenų laidojimas.....	39
2. Kūdikių ir vaikų laidojimas	40
3. Suaugusių laidojimas.....	41
III. LAIDOTUVIŲ SAŲOKA KANONINĖJE DOKTRINOJE	43
1. Bažnyčios požiūris į laidotuves	45
2. Atvejai, atsakant laidotuves	48
3. Kremavimas	52
IV. LAIDOTUVIŲ REGLAMENTAVIMAS LR CIVILINĖJE TEISĖJE	56
1. Kremavimo reglamentavimas LR Civilinėje teisėje	57
2. Kapinės ir apeigos jose.....	64
IŠVADOS	68
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI	69
PRIEDAI	

Santrauka

Nerijus Čekanavičius. Laidotuvių reglamentavimas kanonų teisėje ir Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje: bažnytinės teisės magistro darbas / Mokslinis vadovas prof. bažn.t. dr. K. Meilius. Vytauto Didžiojo universitetas. Katalikų teologijos fakultetas. Bažnytinės teisės katedra. – Kaunas, 2008. [Rankraštis]. Saugomas VDU bibliotekoje.

Raktiniai žodžiai: laidotuvės, reglamentavimas, kanonų teisė, teisinė sistema, kremavimas.

Šiame darbe norima atskleisti laidotuvių reglamentavimą kanonų teisėje bei Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje. Darbe nagrinėjama tema yra aktuali, nes su ja neretai susiduriama praktiniame tikinčiųjų gyvenime.

Ši magistro darbą sudaro keturios dalys. Pirmoje dalyje aptariami ligos ir mirties istoriniai ir teologiniai aspektai Senajame ir Naujajame Testamentuose bei Bažnyčios Tradicijoje. Šioje dalyje kalbama apie ligą kaip sunkiausią išmėginimą žmogaus gyvenime ir apie mirtį kaip žmogaus žemiškosios kelionės pabaigą.

Antroje dalyje aprašoma žmogaus teisė į palaidojimą įvairaus amžiaus tarpsniuose: laidojant nekrikštytus kūdikius ir katechumenus, kūdikius ir vaikus bei suaugusius žmones. Šioje dalyje apžvelgiama krikščioniškos laidotuvių apeigos, laidojimo būdai bei vietos.

Trečioje dalyje pateikiama laidotuvių sąvoka kanoninėje doktrinoje. Šioje dalyje aprašomas Bažnyčios požiūris į laidotuves; atskirai įvardijami atvejai, atsakant laidotuves. Daug dėmesio skiriama kremavimui plintančiam mūsų dienomis, bei Bažnyčios požiūris į kremavimą.

Ketvirtoje dalyje apžvelgiamas laidotuvių reglamentavimas LR Civilinėje teisėje. Šioje dalyje analizuojamas kremavimo reglamentavimas LR Civilinėje teisėje bei įstatymai susiję su kapinėmis ir jose esančiomis laidojimo apeigomis.

Šį darbą galima panaudoti praktikoje – t.y. savo parapijos liturginėje ir teisinėje veikloje ir taip pat naudoti kaip medžiagą dalinantis darbo patirtimi įvairiuose seminaruose, konferencijose, paskaitose ar kaip mokomąją medžiagą tikybos pamokose.

Summary

Nerijus Čekanavičius. Funeral Regulation in Canon Law and in Lithuania Legal system: MA degree Church Law thesis. /Supervisor: Prof. Church Law Dr. K. Meilius. Vytautas Magnus University. Faculty of Catholic Theology. Department of Church Law. – Kaunas, 2008. [Manuscript]. Stored at VMU library.

Key words: funeral, regulation, Canon Law, Legal system, cremation.

This work has an aim to present funeral regulation in Canon Law and in Lithuania legal system. The topic of the work is important because it is often met in practical life of believers.

This master work consists of four parts. The first part discusses historical and theological aspects of illness and death in the Old and the New Testaments, as well as in Church Tradition. This part introduces illness as the most difficult trial in human life, and death as the end of human journey in Earth.

The second part describes a human right to burial in different life periods: burial of non-baptized babies and catechumen, babies and children, and adults. This part gives an overview of Christian burial services, ways and places of burial.

The third part presents a burial term in Canon Doctrine. This part describes the point of view of Church to burial; the cases for denying of burial are listed separately. Much attention is paid to cremation, that is so widespread nowadays, and to the point of view of Church regarding cremation.

The fourth part gives an overview of burial regulation in Lithuania Civil law. This part analyses regulation of cremation in Lithuania Civil Law, and the laws about cemeteries and their burial services.

This work can be used in practice – i.e. in the liturgy and law of own county, as well as material for exchanging experience at different seminars, conferences, lectures or as teaching material in Faith lessons.

SUTRUMPINIMŲ PAAIŠKINIMAI

CIC	Codex Iuris Canonici
GS	Gaudium et Spes
KBK	Katalikų Bažnyčios Katekizmas
LG	Lumen Gentium
LR	Lietuvos Respublika
LVK	Lietuvos Vyskupų Konferencija
OE	Orientalium Ecclesiarum
OEx	Ordo exsequiarum
SC	Sacrosantum Concilium
VDU	Vytauto Didžiojo Universitetas
VMU	Vytautas Magnus University
UR	Unitatis Redintegratio

IVADAS

Žmogus užbaigęs žemišką gyvenimą susiduria su mirtimi, kurios negali aplenkti. Žmogaus orumas ir tikėjimas Kristaus Prisikėlimu reikalauja pagarbaus požiūrio į mirtį ir laidojimą. Šiandieninis žmogus apsuptas materialinio pasaulio, mažai temasto apie mirties prasmę, o kai susiduria jau būna po laiko, kai iškeliauja į amžinybę.

Kiekviena liga suprantama kaip sunkiausias išmėginimas žmogaus gyvenime tuo, kad sirgdamas žmogus pajunta savo bejėgiškumą, savo ribas ir savo baigtinumą, tuo liga mums gali priminti mirtį. Mirtis yra žemiškojo gyvenimo pabaiga. Mūsų gyvenimas trunka tam tikrą laiką, kuriam bėgant mes keičiamės ir senstame; kaip ir visoms gyvoms žemės būtybėms, mirtis mums atrodo normali gyvenimo pabaiga. Mirtis suprantama kaip žmogaus žemiškosios kelionės pabaiga, kuri nepadaro paties gyvenimo beprasmiško, o priešingai, mirtis padaro visa prasminga amžinu išlikimu.

Darbo problematika: Lietuvoje šia tema nebuvo rašyta. Todėl šią temą pasirinkau savo darbui. Antra, mano pasirinkimą lėmė ir tai, kad su šia tema neretai susiduriama ir praktiniame tikinčiųjų gyvenime. Trečia, kad žmonės mažai informuoti apie laidotuvių teisinę sistemą, dėl ko kyla nemažai problemų.

Temos objektas: Laidotuvių reglamentavimo aspektai Kanoninėje teisėje ir Lietuvos Respublikos civilinėje teisėje

Temos pobūdis: teologinis – teisinis

Darbo tikslas: išanalizuoti ir pristatyti laidotuvių reglamentavimą kanonų teisėje ir Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje.

Darbo uždaviniai:

- atskleisti ligos ir mirties istorinius bei teologinius aspektus Senajame ir Naujajame Testamentuose, bei Bažnyčios Tradicijoje.
- apžvelgti žmogaus teisę į palaidojimą teologinėje literatūroje.
- pristatyti laidotuvių sąvoką pagal kanoninę doktriną.
- išsiaiškinti bei pristatyti laidotuvių reglamentavimą Lietuvos Respublikos Civilinėje teisėje.

Iškelta hipotezė: Artimųjų palaikus dažniau deginti pageidauja jauni, laisvų pažiūrų neišsilavinę žmonės.

Temos aktualumas. Šį darbą galima panaudoti praktikoje – t.y. savo parapijos liturginėje ir teisinėje veikloje ir taip pat naudoti kaip medžiagą dalinantis darbo patirtimi įvairiuose seminaruose, konferencijose, paskaitose ar kaip mokomąją medžiagą tikybos pamokose.

I. LIGOS IR MIRTIES ISTORINIAI IR TEOLOGINIAI ASPEKTAI

Ligos istoriniai ir teologiniai aspektai.

Žmonių skausmai ir ligos visuomet buvo laikomi didžiausiais jų gyvenimo išbandymais. Išpažįstantys krikščionišką tikėjimą jaučia ir išgyvena tą patį. Tačiau tikėjimo šviesa padeda jiems giliau suprasti kančios slėpinį ir lengviau iškęsti skausmus. „Iš Kristaus pasakytų žodžių tikintieji supranta, ką liga reiškia jų ir pasaulio gerovei bei kokią vertę ji gali turėti. Jie žino, kad juos, sergančius, myli Kristus, kuris savo gyvenime daug ligonių buvo aplankęs ir išgydęs.“¹

Liga glaudžiai susijusi su žmogaus kaip nusidėjėlio egzistenciniu silpnumu, tačiau jos negalima suvokti kaip bausmės už asmenines nuodėmes (plg. Jn 9, 3). „Pagaliau pats Kristus, kuris yra be nuodėmės, išpildydamas pranašo Izaijo žodžius (plg. Iz 53, 4 ir t.), savo kančioje prisiėmė žaizdas ir pasidalijo visais žmonių skausmais. Juk ir dabar jis kenčia į save panašių savo narių kančias ir baimę. Dabartinis vargas tampa lengvesnis, kai žvelgiama į būsimąją amžinąją garbę, kuri mumyse apreikšta (plg. 2 Kor 4, 17).“²

Pagal Dievo Apvaizdos planą žmogus prieš bet kokią ligą tvirtai kovoja ir sąžiningai bei kruopščiai rūpinasi didžiu sveikatos gėriu. Jis turi suprasti, jog, atlikdamas savo uždavinį visuomenėje ir Bažnyčioje, dažnai papildo, ko Kristus kančioje pasaulio išganymui dar trūksta, laukiant visai kūrinijai pažadėto išvadavimo, įgyjant Dievo vaikų šlovę (plg. Kol 1, 24; Rom 8, 19-21).

„Be to, ligoniai turi pareigą Bažnyčioje savo liudijimu visiems priminti esminius antgamtinius dalykus; taip pat jie privalo parodyti, kad mūsų mirtingasis žmogiškasis gyvenimas yra atperkamas Kristaus mirties ir prisikėlimo slėpiniu.“³

Ne tik ligonis privalo kovoti prieš negalią, bet ir gydytojai bei visi, tam tikru būdu pasišventę ligonių slaugai, turi būti rūpestingi savo veikloje, pasitarnaudami ligonių dvasiniam bei kūniškam palengvinimui. „Vykdami Kristaus žodžius, kuriais jis liepė lankyti ligonius, jie tai atlieka, juos lankydami. Šiais žodžiais jis patikėjo gydytojams bei slaugytojams visą žmogų, kad padėtų kūno reikaluose bei suteiktų dvasinės paramos.“⁴

Liga ir kentėjimas visada buvo sunkiausi išmėginimai žmogaus gyvenime. Sirgdamas žmogus pajunta savo bejėgiškumą, savo ribas ir savo baigtinumą. Kiekviena liga mums gali priminti mirtį.

¹ Ligoninių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Katalikų pasaulio leidiniai. Vilnius. 2005. Nr. 1. P. 13.

² Ten pat. Nr. 2. P. 13.

³ Ten pat. Nr. 3. P. 13-14.

⁴ Ten pat. Nr. 4. P. 14.

„Liga gali kelti nerimą, pastūmėti užsisklęsti savyje, kartais netgi netekti vilties ir maištauti prieš Dievą. Bet taip pat ji gali padėti žmogui subręsti, išvelgti tai, kas gyvenime neesminga, ir atsigrežti į tai, kas esminga. Labai dažnai liga paskatina ieškoti Dievo ir prie Jo sugrįžti.“⁵

Savo kančia ir mirtimi ant kryžiaus Kristus suteikė kančias naują prasmę: dabar ji gali padaryti mus panašius į Jį ir suvienyti su Jo atperkama kančia. Šventuoju ligonių patepimu ir kunigų malda visa Bažnyčia paveda ligonius kenčiančiam ir pašlovintam Viešpačiui, kad juos sustiprintų ir gelbėtų; jie yra paraginami savo noru jungtis su Kristaus kančia bei mirtimi ir tuo įnešti savo dalį Dievo tautos gerovei.

Evangelijose liudijama, kaip pats Viešpats rūpinosi sergančiais žmonėmis jų kūno bei dvasios reikaluose ir šį savo rūpestį pavedė tikintiesiems. Sunkiai sergančiam žmogui būtina ypatinga Dievo malonė, kad jis, baimės slegiamas, nenusimintų, nepasiduojęs pagundoms ir nenusimintų, nepasiduojęs pagundoms ir nenusiviltų tikėjimu. Kristus ligos nukamuotus bei kenčiančius savo tikinčiuosius saugo Patepimo sakramentu kaip geriausia priemone. Sakramentas švenčiamas skaitant Dievo žodį, Bažnyčios kunigams dedant ant ligonių galvos rankas, kalbant tikėjimo maldą ir patepant Didįjį Ketvirtadienį katedroje vyskupo palaimintu aliejumi. Šiais regimais ženklais atskleidžiama ir suteikiama Šventosios Dvasios malonė, kuri padeda žmogui pasveikti, pasitikėti Dievu, įveikti piktojo pagundas bei mirties baimę, drąsiai iškęsti blogį bei su juo kovoti ir, jei jo dvasiniam išganymui reikalinga, atgauti sveikatą. Be to, atleidžia, kiek jam būtina, nuodėmes ir atbaigia krikščioniškąją Atgailą. Šiuo Patepimu, kuris jungiamas su tikėjimo malda, išreiškiamas tikėjimas, kuris turi būti išpažįstamas tiek kunigui, tiek ligoniui. Ligonį išgydys jo paties ir Bažnyčios tikėjimas.

Šį šventąjį Patepimą turi priimti tikintieji, kurių sveikata dėl ligos ar senatvės yra rimtai pablogėjusi. Sakramentą galima pakartoti, jei po Patepimo ligonis buvo pasveikęs, tačiau vėl susirgo arba jei sergant ta pačia liga jo savijauta žymiai pablogėjo. Visada galima ligonį patepti prieš operaciją, kai rimta liga yra operacijos priežastis. Senyvo amžiaus žmones patepame, kai jie itin nusilpsta, nors ir neserga rimta liga. Rimtai sergantys vaikai yra patepami, jei suvokia šio Patepimo esmę bei naudą. „Patepami ir sąmonę ar proto aiškumą praradę tikintieji, jei žinoma, kad kai buvo pajėgūs suvokti, norėjo gauti Patepimą kaip tikintieji. Jei kunigas ateina pas ligonį ir randa jį mirusį, Patepimo neteikia, tik pasimeldžiama už jį, kad Dievas atleistų jam nuodėmes ir maloniai priimtų į savo karalystę. Tačiau jei abejojama, ar ligonis tikrai miręs, galima patepti sąlyginai.“⁶

⁵ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 1500. LKB TTK leidykla. Kaunas. 1996.

⁶ Mano metai 2008. Savaitraščio „Šeimininkė“ leidinys. ARX BALTICA spaudos namai. UAB „Ūkininko patarėjas“. Kaunas. 2008. www.arxbaltica.lt. P. 127-128.

Evangelijoje liudijama, kaip pats Viešpats rūpinosi sergančiais žmonėmis jų kūno bei dvasios reikaluose ir šį kasdienį rūpinimąsi pavedė savo tikintiesiems. Ryškiausiai tai atsispindi Patepimo sakramente, kurį jis įsteigė ir apie kurį skelbiama šventojo Jokūbo laiške. Todėl Bažnyčia skatina savo narius švęsti šį Sakramentą per kunigo atliekamą patepimą ir maldą. „Šiuo Sakramentu Bažnyčia patiki ligonius kenčiančiam ir pašlovintam Viešpačiui, kad jis palengvintų jiems kančias ir juos išgydytų (plg. Jok 5, 14-16). Be to, Bažnyčia ragina ligonius jungtis su Kristaus kančia ir mirtimi (plg. Rom 8, 17) ir šitaip prisidėti prie Dievo tautos gerovės.“⁷

Sunkiai sergančiam žmogui būtina ypatinga Dievo malonė, kad jis, baimės slegiamas, nenusimintų, nepasiduotų pagundoms ir nenusiviltų tikėjimu. Todėl Kristus ligos nukamuotus bei kenčiančius savo tikinčiuosius saugo Patepimo sakramentu kaip geriausia priemone. „Sakramento šventimas pasireiškia tuo, kad Bažnyčios kunigai deda ligoniams rankas, kalba tikėjimo maldą ir patepa ligonius pašventintu aliejumi. Šiais regimais ženklais atskleidžiama ir suteikiama Sakramento malonė.“⁸

„Šio Sakramento dėka ligoniui suteikiama Šventosios Dvasios malonė, kuri padeda žmogui pasveikti, pasitikėti Dievu, įveikti piktojo pagundas bei mirties baimę, drąsiai iškęsti blogį bei su juo kovoti ir, jei jo dvasiniam išganymui reikalinga, atgauti sveikatą. Be to, atleidžia, kiek jam būtina, nuodėmes ir atbaigia krikščionišką Atgailą.“⁹

Šventu Patepimu, kuris jungiamas su tikėjimo malda (plg. Jok 5, 15), išreiškiamas tikėjimas, kuris turi būti išpažintas tiek Sakramento teikėjui, tiek ir tam, kuris Sakramentą priima. „Ligonį išgydys jo paties ir Bažnyčios tikėjimas. Bažnyčia žvelgia į Kristaus mirtį ir prisikėlimą, iš kurio šis sakramentas semiasi galios (plg. Jok 5, 15), ir tuo pačiu ji žvelgia į būsimą karalystę, kuri laiduota sakramentuose.“¹⁰

Mirties istoriniai ir teologiniai aspektai.

Daug žmonių galvoja, kad mirtis viską žmogaus gyvenime užbaigia ir panaikina. Taigi jos akivaizdoje viskas gyvenime bei pats gyvenimas yra galutinai beprasmis. Tad mirtis, kaip išorinė gyvenimo riba, nesužlugdo paties gyvenimo prasmės. Taip ir vidinis ribotumas žmoguje prasmės nepanaikina, o tik prideda. „Vidinės žmonių ribos juk padaro tai, kad kiekvienas žmogus yra netobulas, bet vis kitaip – savaip. Tuoju „savaip“ kiekvienas žmogus yra vienintelis, ypatingas, vienkartinis ir dėl

⁷ Dogminė konstitucija apie Bažnyčią *Lumen Gentium* // Vatikano II susirinkimo nutarimai, Aidai, Vilnius 2001.

⁸ Ligonių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Katalikų pasaulio leidiniai. Vilnius. 2005. Nr. 5. P. 15.

⁹ Ten pat. Nr. 6. P. 15.

¹⁰ Ten pat. Nr. 7. P. 15.

to nepakeičiamas. Kaip vienkartinis ir nepakeičiamas, jis turi atsakomybę gyvenime savo paties bei kitų atžvilgiu.“¹¹

Tad mirtis yra paskutinis, galutinis antspaudas – visa padaryti galutinai amžinai prasminga. „Tad viena yra tikra: mirtis nepadaro paties gyvenimo beprasmiško. Priešingai: padėdama galutinį antspaudą čia žemėje besibaigiančiam gyvenimui, mirtis padaro visa prasminga amžinu išlikimu.“¹²

1. Senajame Testamente

Senojo Testamento žmogus ligą išgyvena Dievo akivaizdoje. Jis skundžiasi Dievui dėl savo ligos ir meldžia gyvenimo ir mirties Viešpatį jį pagydyti. „Liga atveria kelią atsivertimui, o gavęs Dievo atleidimą, ligonis ima gyti. Izraelis patiria, kad liga yra paslaptinai susijusi su nuodėme ir blogiu, o ištikimybė Dievui, laikantis Jo įstatymo, gražina gyvybę: „Aš esu jus gydantis Viešpats“ (Iš 15, 26). Pranašas numato, kad kančia gali turėti prasmės ir atperkant kitų žmonių nuodėmes. Pagaliau Izaijas skelbia, jog Dievas siųs Sionui metą, kada atleis jam visas kaltes ir išgydys kiekvieną ligą.“¹³

Senajame Testamente žmogus susergera tuo, kad tai yra Dievo bausmė. Mat Senajame Testamente vyrauja įsitikinimas, kad tik blogas žmogus kenčia. „Giliai sujaudintos tautos mąsto apie Tarno kelią, kuris veda net į mirtį – negarbingą mirtį (Iz 53, 7-9). Dievas paskelbia, kad jis išaukštins savo tarną, atlygins jam už kančią ir mirtį dėl kitų.“¹⁴

Liga, o ypatingai raupsai, anuomet buvo laikoma nuodėmės ženklu ir Dievo bausme. Iš pradžių normalus gyvenimo išsipildymas buvo suprantamas taip: „mirti senam ir pasisotinusiam gyvenimu“, t.y. patirti žemiškojo gyvenimo pilnatvę, susilaukti vaikų bei vaikų vaikų, per juos dalyvauti ateityje, Izraeliui duotame pažade. Bevaikystė arba ankstyva mirtis buvo suprantamos kaip natūraliai nepaaiškinamas mirties įsikišimas, kaip bausmė, kuri išstinka žmogų ir sunaikina jo dalyvavimą gyvenime. Tokius dalykus buvo įmanoma paaiškinti veiksmy ar padarinių sąryšiu, t.y. juos vertinta kaip nuodėmės pasekmę. Šiai archajiškai bendrai sampratai, kurioje dar nematyti Izraelio savitumo, priskirtinas ir įsivaizdavimas, kad mirtis nėra paprastas sunaikinimas: mirusysis nužengia į šeolą, kuriame kaip šešėlis gyvena nevertą gyvenimą. Jis gali vaidintis, todėl laikomas kraupiu ir pavojingu. Vis dėlto jis yra atsietas nuo gyvųjų sferos, nuo gyvenimo. Jis būna erdvėje, kuri neturi komunikacijos ryšių, ir kaip tik šis ryšių nebuvimas yra gyvenimo sunaikinimas. Visa niekybės bedugnė atsiveria tuo

¹¹ *Trimakas K.* Žmogaus aukščiausi skrydžiai. Religinių išgyvenimų psichologija. Tarpdiecezinės katechetikos komisijos leidykla. Kaunas. 1996. P. 147.

¹² Ten pat. P. 149.

¹³ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 1502.

¹⁴ *Rubšys A.* Raktas į Senąjį Testamentą T. 3. P. 127.

būdu, kad joje nėra Jahvės, kad ten jis nešlovinamas: ir Jahvės atžvilgiu šeole galioja visiškas komunikacijos nebuvimas. Taigi mirtis yra nelaisvė, kuri niekada nesibaigia. Tai – sykiu ir būtis, ir nebūtis, kažkoks keistas būvis: dar-būtis, bet jau nebe-gyvenimas.

„Žvelgiant į šią ne-būtį, kuri, kita vertus, nėra visiškas Niekas, neįmanoma mirties traktuoti kaip to, kas natūralu. Todėl visų pirma Izraelio maldose išsivystė ligos ir mirties fenomenologija, kuri ligą bei mirtį aiškino kaip dvasinius reiškinius, atskleidė jų giliausią dvasinį pamatą bei turinį ir su Jahve dėl pastarųjų grūmėsi, tačiau tokiu būdu žmogaus kančią Dievo akivaizdoje ir su Dievu pakylėjo į naują pakopą. Liga nusakoma mirties predikatais: ji įstumia žmogų į komunikacijos netektį.“¹⁵ Liga yra gyvenimo ryšių sutraukymas; socialinis statinys suyra taip, kaip suyra vidinė kūno struktūra. Žmogus yra atskirtas nuo draugų bendruomenės, nuo Dievo palaimos bendruomenės. Jis yra mirties naguose, atskirtas nuo gyvųjų pasaulio. Pasak tokios sampratos, liga yra mirties sfera, arba priešingai: mirtis suvokiama kaip sfera, kuri įsibrauna į žmogaus gyvenimą. Jos esmė yra apleistumas, izoliacija, vienatvė – taigi atidavimas Niekui. „Ši ligos fenomenologija, faktiškai vesdama mirties fenomenologijos ir mirties dvasinio turinio išaiškinimo link, įima ir gyvenimo fenomenologiją: ne kiekviena egzistencija jau yra gyvenimas. Būna ir tokių gyvenimų, kurie yra ne-gyvenimas; juos toliau gyventi reikštų ne tapti nemirtingam, o įamžinti kančią, prieštaravimą.“¹⁶ Žmogaus gyvenimas vien paprastu savo buvimu dar nėra gyvenimas – mes tik reisykiais prisilytėjame prie tikrojo gyvenimo, idant patirtume, kad jo neturime. Tikraja prasme gyvenimas yra ten, kur nėra ligos, vienatvės bei izoliacijos, kur viešpatauja išsipildymo, meilės, bendravimo gausa, kur prisilytėjama prie Dievo. Todėl gyvenimas yra tapatus palaimai, o mirtis – prakeiksmui. Gyvenimas yra bendravimas, o mirties esmė yra ryšių nebuvimas. Grynai fizinį egzistavimo arba mirties momentą viršija lemiamas žmogiškasis, visuomeninis ir galiausiai teologinis fenomenas to, kas iš esmės yra gyvenimas žmogumi. „Priešingai, visa, kas siejasi su mirtimi, traktuojama kaip „nešvaru“, t.y. netinkama kultui; tai trukdo bendrauti su Jahve. Išankstinis mirties numitinimas buvo reikalingas išryškinti ypatingam pobūdžiui, kuriuo Jahvė yra mirusiųjų gyvenimas.“¹⁷ Kulto požiūriu neigiamai kvalifikavus mirties sferą, susilaukta teologinių pasekmių. Viena jų buvo ta, kad imta sieti mirtį ir nuodėmę: mirtis yra susijusi su nusigrėžimu nuo Jahvės ir išryškina nusigrėžimo pavidalą.

Liga, mirtis ir išvarymas suvokiami kaip kančios pakaitalas; taip mirties sferai suteikiamas naujas pozityvus turinys; mirtis ir išvarymas į ligą nėra paprasčiausiai apskaičiuota bausmė už nuodėmę, bet gali būti Dievui priklausančiojo kelias, kai jis savo kentėjimais kitiems atidaro duris į

¹⁵ Ratzinger J. Eschatologija. Mirtis ir Amžinasis gyvenimas. Leidykla „Katalikų pasaulis“. 1996. P. 81.

¹⁶ Ten pat. P. 82.

¹⁷ Ten pat. P. 84.

gyvenimą ir, kaip kenčiantis, tampa jų išgelbėtoju. Kančia dėl Dievo ir už kitus žmones gali būti aukščiausias būdas įkūnyti Dievą ir tarnauti gyvenimui. Tada liga ir mirtis jau nebėra barjeras, ties kuriuo žmogus tampa beprasmis ir nenaudingas, nenaudingas ir Dievui, nes Jo nebegali šlovinti; liga ir mirtis yra ne išstūmimas į absoliučią šeolą tuštumą, o naujos žmogaus galimybės, kurių dėka jis gali daugiau nuveikti ir labiau būti negu dalyvaudamas šventajame kare arba tarnaudamas šventykloje – tai gailestingumas, kuris, jau pasak Samuelio, yra svarbesnis negu auka. „Šios išvalgos yra tokios svarbios todėl, kad liga ir mirtis, liga bei šeolai ir toliau fenomenologiškai sutapatinami, tačiau toks požiūris reiškia, kad mirtis jau suvokiama ne kaip galutinybė, ne kaip niekybė ir neatšaukiama bausmė, o kaip skaistinimo ir perkeitimo jėga. Kaip sakoma, liga bei mirtis dabar yra teisingo lemtis ir kelias, kuriame teisingumą sustiprina pavaduojančio tarnavimo gailestingumas.“¹⁸

Mirtis gražina žmogų į žemę. Gyventi toli nuo Dievo – gyvenimo šaltinio yra gyvenimas bėdoje su nerimu, kančia ir nuolatinė mirties grėsmė. Kenčiančiojo Trano giesmėje jau stovima žmogaus prikėlimo iš mirties apreiškimo aušroje. Vienintelę užuominą apie prisikėlimą iš mirties iki šiol užtikome pranašo Ezechielio išdžiūvusių kaulų slėnio regėjime (Ez 37, 1-14). Kaip matėme, Ezechielis kalba apie „bendrįjį Dievo tautos prikėlimą iš tremties. Turbūt šia prasme reikia suprasti ir Antrojo Izaijo užuominą apie „palikuonius“ ir „ilgą gyvenimą“ po kančios, kuri baigiasi mirtimi (Iz 53, 10).“¹⁹

Koheletui gyvenimo tragizmą paaitrina ir skaudus išgyvenimas, kad gyvenimo prasmės bei laimės klausimą žmogus turi atsakyti per trumpą laiko tarpą, - tarp savo gimimo ir mirties (Koh 8, 6-8). Mirtis jam kelia nerimą. Nerimas dėl mirties yra visuotinė žmonijos patirtis. Nerimas dėl mirties, lyg tamsi skara, slegiančiai gaubia visą Koheleto knygą.

Mirtis nebuvo grubus išgyvenimas ankstyvesniame Izraelio istorijos amžiuje. Mat buvo tikima, kad asmenišką žmogaus gyvenimą buvo įamžinamas dalyvavimu Sandoros bendrijoje. Tėvas gyveno savo sūnuje. Visos kartos buvo susietos dvasinėje Sandoros bendrijos vienybėje. „Priešingai egiptiečiams, puoselėjusiems prašmatnius pasirengimus pomirtiniam gyvenimui, izraeliečiai nebuvo susirūpinę gyvenimu po mirties. Žmogus – „kūno“ prikėlimo teologija teiškilo tik labai vėlai judaizmo amžiuje.“²⁰

Koheletas nebando apeiti šio klausimo teiginiu, kad pavienis žmogus išlieka po mirties, nes jis žino žmogaus laikų ribas. Žmogus yra mirtingas iš prigimties. Žmoguje nėra nieko, anot jo, kas būtų amžina ar nemaru. Todėl šiuo požiūriu, - Koheletas daro išvadą, - žmogus nėra nieku geresnis už gyvulį (Koh 3, 18-22), nes mirus „visi eina ton pačion vieton, - visi yra iš dulkių ir visi į dulkes grįžta“

¹⁸ *Ratzinger J.* Eschatologija. Mirtis ir Amžinasis gyvenimas. Leidykla „Katalikų pasaulis“. 1996. P. 81-86.

¹⁹ *Rubšys A.* Raktas į Senąjį Testamentą. T. 3. P. 148.

²⁰ Ten pat. P. 289-290.

(Koh 3, 20). Tik šiapus karsto yra vilties, nes „verčiau būti gyvu šunimi negu padvėsusiu liūtu“ (Koh 9, 5-6). Koheletas labai rimtai žiūri į mirtį. Mirusieji, teigia Koheletas, yra laimingesni už gyvuosius. Tačiau dar geriau būtų buvę visai negimti (Koh 4, 1-3; 6, 3-6). „Žmogus nežino savo „laiko“ – savo mirties datos. Lyg paukščiai, staiga pagauti į kilpas, lyg žuvys, ūmai patekusios į tinklą, žmonės yra laiko ir nesėkmės užklumpami. Koheletas baigia savo paskaitą, paragindamas jaunimą džiaugtis gyvenimu, kol dar jauni, nes ilgai ir juos užgoš amžiaus našta ir mirtis (Koh 11, 9-12, 8).“²¹ Taip ginama senovinė išvalga, kad žmogus gerais darbais užsipelno palaimą, o blogais darbais – bausmę iš Dievo. Pagal šį požiūrį, doras gyvenimas buvo atlyginamas gerove, sveikata, ilgu amžiumi, o nuodėmingas gyvenimas buvo baudžiamas skurdu, liga, pirmalaike mirtimi. Jobo mirtingas nuovargis ir noras mirti alsuoja jausmu, kad jo gyvenimas yra tuščias. Gyvenimas yra liga, kurią gali pagydyti tik mirtis! Jobas neabejoja Dievo visašališkumu. Jis giliai išgyvena, kad kančia Dievo visašališkumą užtemdo ir padaro gyvenimą beprasmį (Job 9, 11; 13, 24). „Jobo atrus skundas yra išraiška nerimo, kuris skaudina jautrų kentėtoją, nematantį prasmės kančioje. Beprasmiška kančia užgožia žmogų ir yra baisesnė už fizinį skausmą. Ją palengvinti gali tik mirtis – „karalius Mirtis [Giltinė]“ (Job 18, 14). Poetišku sielvartu Jobas apgaili, kad aušra pradėjo jo gimtadienį ir naktį, kurioje jis buvo pradėtas, pravėrusią ryto akis (Job 3, 6-10).“²²

Mirtis Jobui buvo kankinantis išgyvenimas kaip tik dėl to, kad mirtis yra gyvenimo baigtis. Po mirties nebeįmanoma rasti atsakymo į gyvenimo mįslę: „Nukirstam medžiui yra viltis, - Jis gali atgyti ir turėti atžalą. Net medžio šaknims pasenus, kelmui sudūlėjus žemėje, palaistytas vandeniui, jis išleidžia daigą, lyg gležnas augalas. Tačiau kai žmogus miršta, - mirtis yra jo galas. Jis miršta, ir kur jis yra tada? (Job 14, 7-10).“²³

Gyvieji nežino, ką jiems lemta pajusti mirties akimirką. Mirtį žmogus išgyvena tik vieną kartą ir jau nebegali pranešti gyviesiems, kas ji yra. Tai paslaptis, apie kurią nuolat galvojama. Tai tema, kuri baugina, ir traukia. Todėl pakalbėkime apie mirtį kaip vienatvę, nes ši būseną – bene vienintelė mums pažįstama mirties palydovė. „Sakoma, jog žmogus labiausiai vienišas ribinėse savo būties situacijose: kai gimsta ir kai miršta“²⁴.

Iš tiesų – vienas dalykas tikras: yra naktis, kurios apleistumo nepramuša joks balsas; yra durys, pro kurias galima eiti tik po vieną, - mirties durys. „Visa pasaulio baimė galų gale yra vienatvės baimė. Taip darosi suprantama, kodėl Senasis Testamentas teturi vieną žodį ir pragarui, ir mirčiai, būtent žodį

²¹ Rubšys A. Raktas į Senąjį Testamentą T. 3. P. 290-291.

²² Ten pat. P. 309-310.

²³ Ten pat. P. 315.

²⁴ *Simon ir Christopher Danes. Dabarties problemos ir krikščionybė. Alma Littera. Vilnius. 1997. P. 191.*

šeol. Juk čia mirtis ir pragaras sutampa. Mirtis yra tiesiog vienatvė. Tačiau tokia vienatvė, kurion daugiau nebegali prasiveržti meilė. Tai ir yra pragaras²⁵.

Taigi grįžome prie mokymo apie nužengimą į pragarus. Šis mokymas sako, kad Kristus yra peržengęs kraštutinę mūsų vienatvės ribą, kad per savo kančią jis nusileido į bedugnę. Ten, kur mūsų negali pasiekti joks balsas, yra jis patsai! Taip ir pragaras tapo nugalėtas, tiksliau, liko nugalėta mirtis, kuri anksčiau buvo pragaras. Jos daugiau nebėra. Mirtis ir pragaras dabar nėra tas pat, kadangi pačioje mirtyje sužydėjo gyvenimas, apsigyveno meilė. Dabar pragaras yra laisvai pasirinktas užsisklendimas savyje, arba, kaip sako Biblija, antroji mirtis (plg. Apr 20, 14). „Merdėjimas jau nebėra kelias į ledinę vienatvę, nes *šeolo* vartai atverti. Aš tikiu, kad dabar gali būti suprasti tokie mitologiniai mūsų protėvių įvaizdžiai, kaip kalba apie mirusiųjų išvedimą arba pragarų vartų atkėlimą. Net, atrodytų, tokie „mitiniai“ Evangelijos pagal Matą tekstai tampa suprantami, kai skelbia Jėzaus mirties metu atsivėrus kapus ir šventųjų kūnus prisikėlus (plg. Mt 27, 52). Mirties vartai atsivėrė nuo tos akimirkos, kai mirtyje apsigyveno gyvenimas, tai yra meilė²⁶.

Jeigu laikysimės tokios Šventojo Rašto interpretacijos, mirtis nebeatrodys baisi. „Bet jūs turbūt atkreipėte dėmesį į žodžius „antroji mirtis“ – čia kalbama apie Paskutinį teismą ir pragarų bausmę: Ir kiekvienas buvo teisiamas pagal darbus. Pati mirtis ir mirusiųjų pasaulis buvo įmesti į ugnies ežerą. Tai yra antroji mirtis – ugnies ežeras. Kas tik nebuvo rastas įrašytas gyvenimo knygoje, tas buvo įmestas į ugnies ežerą. (Apr 20, 13-15).“²⁷

2. Naujajame Testamente

Naujajame Testamente skirtingai nei Senajame Testamente Kristus radikaliai pakeičia tai, kad liga nėra Dievo bausmė, o yra žmogaus pasekmė. Pats žmogus darydamas nuodėmę, atsuka nugarą Dievui ir tuo būdu nesilaikydamas Dievo įsakymų tam tikra prasme susergera ne tik fizine liga, bet ir dvasine liga. Liga ir mirtis: žmogus kaip toks. Liga susijusi tiek su kūnu, tiek ir su dvasia. Kai žmogus susergera kūniškai, tuo pačiu susergera ir dvasiškai. Jeigu kūnas serga, tai ir dvasia susergera, tai diskomfortas.

Kristaus užuojauta ligoniams ir daugelio įvairiausių ligų išgydymas yra akivaizdus ženklas, kad „Dievas aplankė savo tautą“ (Lk 7, 16) ir kad Dievo karalystė yra visai arti. Jėzus turėjo galią ne tik gydyti ligas, bet ir atleisti nuodėmes: Jis atėjo gydyti viso žmogaus, jo sielos ir kūno; Jis yra gydytojas,

²⁵ *Simon ir Christopher Danes*. Dabarties problemos ir krikščionybė. Alma Littera. Vilnius. 1997. P. 192.

²⁶ Ten pat.

²⁷ Ten pat. P. 193.

kurio reikia ligoniams. „Jo užuojauta visiems kenčiantiems yra tokia didelė, kad Jis sutapatina save su jais: „buvau ligonis – mane aplankėte“ (Mt 25, 36). Jo išskirtinė meilė paliegusiems visais amžiais be paliovos vertė krikščionis kreipti ypatingą dėmesį į žmones, kurių kūnas ir siela kenčia. Iš tos meilės kyla nenuilstamos pastangos lengvinti jų padėtį.“²⁸

Jėzus dažnai reikalauja, kad ligoniai tikėtų. Gydydamas Jis naudojami ženklais: paliečia seilėmis ir uždeda rankas, patepa purvu ir liepia nusiplauti. „Ligoniai stengėsi Jį paliesti, nes iš Jo ėjo galia ir visus gydė“ (Lk 6, 19). Taip ir sakramentuose Kristus ir toliau mus „paliečia“, kad išgydytų.“²⁹

Daugelio kentėjimų sujaudintas, Kristus ne tik leidžia ligoniams Jį paliesti, bet ir prisiima jų vargus: „Jis pasiėmė mūsų negalias, sau užsikrovė mūsų ligas“ (Mt 8, 17). Tačiau visų ligonių Jis neišgydė. „Jo pagydymai buvo ženklai, kad ateina Dievo karalystė; jie skelbė daug tikresnę pagydymą – Jo Velykų pergalę prieš nuodėmę ir mirtį. Ant kryžiaus Kristus prisiėmė visą blogio našta ir panaikino „pasaulio nuodėmę“ (Jn 1, 29), kurios viena pasekmių yra liga. Savo kančia ir mirtimi ant kryžiaus suteikė kančiai naują prasmę: dabar ji gali padaryti mus panašius į Jį ir suvienyti su Jo atperkama kančia.“³⁰

Tačiau lieka neatsakytas klausimas, kokią vertę mirtis įgyja naujoje situacijoje. Pirmiausia reikia pasakyti, kad Naujasis Testamentas išlaiko pagrindinę Senojo Testamento kryptį. Net ir kryžiaus ženklui užtekėjus, ankstesnio gyvenimo džiaugsmas nevirsta mirties aukštiniu. Naujatestamentinės minties raida baigiasi pritarimu gyvenimui ir mirties, kaip Dievo priešingybės, pasmerkimu (Apr 20, 13). Apie tą patį kalba ir 1 Kor 15. Mirtis sunaikinama kaip „paskutinis priešas“ (15, 26). Jos baigtis reiškia galutinę Dievo, nugalimojo gyvenimo, kuris nuo savęs nuveja mirties šešėlį, vienvaldystę. Krikščionybė eina priešinga kryptimi; ji būties troškulį paverčia paties Dievo troškimu ir tame regi išganymo pilnatvę.

Naująjį Testamentą ženklina anksčiau aptartas faktas, kuris tariamai, tačiau būtent tariamai, pakeičia pagrindinį krikščionybės pasirinkimą; pats Kristus, tikrasis Teisusis, kaip teisusis yra kenčiantis ir išvartytas į mirtį. Teisusis nužengė į šeolą – nešvarų kraštą, kuriame nešlovinamas Dievas. Tuo Jėzaus nužengimu pats Dievas nužengia į šeolą: taip mirtis nustoja buvusi Dievo apleistas tamsybių kraštas ir negailestingos Dievo tolumos sfera. Kristaus asmenyje pats Dievas įžengė į mirties valdas, ryšių nebuvimo sferą paversdamas erdve, kurioje Jis yra. Tai ne mirties išaukštinimas; per Kristų aplankęs mirtį, Dievas ją, kaip mirtį, sunaikino bei nugalėjo. Dabar mirtis žmogui tampa gyvenimu. Paskelbus Kryžių žmogaus išganymu, mirtis atsiduria tikėjimo skelbimo centre. Ar tai nėra

²⁸ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 1503.

²⁹ Ten pat. KBK 1504.

³⁰ Ten pat. KBK 1505.

gyvenimo įtarinėjimas, mirties šlovinimas? Idant rastume atsakymą, turime prisiminti mirties ir gyvenimo fenomenologiją, kuri išaugo Senojo Testamento siekių dirvoje. Ją lengva patikrinti savąja gyvenimo patirtimi. Galima konstatuoti, kad tas gyvenimas, kurį diena iš dienos regime, dažniausiai yra tik gyvenimo šešėlis, savotiškas Hadas, kuriame tik kartais galime numanyti, kas iš tikrųjų yra gyvenimas. „Tai reikštų, kad žmogus paprastai tiesiogiai netrokšta nemirtingumo; gyventi iki begalybės tokį gyvenimą, koks jis yra, vargu ar kas panorėtų. Tačiau lengvai nuspėjamos išvados – suplanuoti pačią neskausmingiausią ir vėlyviausią mirtį, kaip neginčijamai normalų dalyką, pirma iš gyvenimo visko pasiėmus tiek, kiek įmanoma pasiimti, - tokios išvados irgi negalima daryti.“³¹

Taip mes vėl susiduriame su krikščioniškąja Kryžiaus naujiena, jos mirties ir gyvenimo aiškinimu. Ji moko joje išvelgti daugiau negu mūsų biologinės egzistencijos galutinį tašką. Mirtis nuolatos būna mūsų kasdienybės paviršutiniškume, užsidaryme ir tuštumoje. Fizinis skausmas, liga, pranašaujantys mirtį, mūsų tikrajam gyvenimui kelia mažesnę grėsmę negu pro mus praplaukiantis mūsų pačių gyvenimas, didįjį gyvenimo pažadą paverčiantis banalybe ir galiausiai nuvedantis į tuštumą. Mirties fenomenas turi tris labai skirtingus lygmenis: *mirtis* būna kaip niekybė tuščios egzistencijos, kuri yra tariamas gyvenimas; *mirtis* egzistuoja kaip fizinis irimo procesas, kuris persmelkia gyvenimą, yra juntamas ligoje ir užsibaigia fizine mirtimi; *mirtis* sutinkama meilės rizikoje, kai meilė savęs išsižada bei atsiduoda kitam, ji sutinkama asmeninės naudos išsižadėjime tiesos ir teisingumo labui.

Taigi kyla klausimas, kaip šie trys mirties pavidalai tarpusavyje yra susiję ir kaip jie sietini su Jėzaus mirtimi? Atsakius į šį dvigubą klausimą, paaiškės krikščioniškoji mirties samprata. „Pradinis sprendimo taškas yra antroji mirties fenomeno reikšmė, būtent biologinis žmogaus komponentas, kuriame pirmiausia ir tūno mirtis. Skausmas, liga gali žmogų kaip žmogų suparalyžiuoti, jį suardyti ne tik fiziškai, bet ir psichiškai bei dvasiškai. Tačiau liga ir skausmas gali sunaikinti žmogaus pasitenkinimą savimi, dvasios bukumą ir taip padėti jam surasti save.“³²

Susidūrimas su kančia yra tikroji žmogiškumo apsisprendimo vieta. Nes čia žmogus konkrečiai ir neišvengiamai susiduria su faktu, kad negali disponuoti savo paties gyvenimu. Žmogus į tai gali atsakyti piktuojų, tik tada pyktis stengsis įgyti galią, ir žmogus turės pasilikti nuolatinėje bejėgiško pykčio būsenoje. Tačiau jis gali reaguoti ir kitaip: mėginti paklusti svetimai galiai ir, drąsiai jai atsidavęs, baimingai nesidairyti į save. Tada jo laikysena skausmo, gyvenime esančios mirties atžvilgiu sutaps su pagrindine laikysena, kurią vadiname meile. Tada išryškėja štai kas: negalėjimą disponuoti savo gyvenimu žmogus patiria ne tik ties savo egzistencijos fizine riba, kurią jam leidžia pajauti liga,

³¹ Ratzinger J. Eschatologija. Mirtis ir Amžinasis gyvenimas. Leidykla „Katalikų pasaulis“. 1996. P. 91-93.

³² Ten pat. P. 94.

bet svarbiausioje žmogiškumo sferoje, jei jis nori būti mylimas, jei jis yra meilės, kaip tikrojo jo sielos peno, dalininkas. Kita vertus, meilės, taigi to, ko jam kaip žmogui labiausiai reikia, jis negali susikurti pats. Jis turi jos laukti, ir tikrai negaus, kai pats norės jos pasirūpinti. Jis ir vėl gali supykti, kad yra toks priklausomas, jis gali stengtis tos priklausomybės nusikratyti, ją sumenkinti ir paversti poreikių tenkinimu, kuriam nereikalingas dvasios ir širdies polėkis. Kita vertus, jis gali susitaikyti su tokia situacija ir patikliai atsiverti, tikrai žinodamas, kad galia, kuri tokiu būdu jo panorėjo, neapvils.

Tai reiškia: susidūrimas su fizine mirtimi žmogų verčia apmąstyti savo būties apskritai esminį sutvarkymą. Jis reikalauja žmogų apsispręsti: ar priimti „meilės“ struktūrą, ar jai priešpastatyti „jėgos“ struktūrą. „Tačiau tada iškyla lemtingais klausimas: ar fizinės mirties, kuri nuolatos sutinkama pačiame gyvenime, pretenziją galima priimti pasitikinčia dvasia, vedančia į meilės poziciją, ar, laukiant tikrovės, kuri neegzistuoja arba kuri egzistuoja ne taip, kaip spėjama, iš rankų išleidžiami gražiausi gyvenimo siūlomi dalykai?“³³

Ankstesniuose samprotavimuose mums paaiškėjo vidinis trijų „mirties“ sąvokos reikšmių ryšys; dabar atsiveria jų santykis su kristologine problema. Dievas, kuris pats miršta Kristuje, yra tas Dievas, kuris, viršydamas visus lūkesčius, pripildo meilės struktūrą ir pateisina pasitikėjimą, o pastarojo vienintelė alternatyva galiausiai yra susinaikinimas. Krikščionio mirtis įsilieja į Kristaus mirtį. Ši tradicinė formulė dabar įgyja labai praktišką prasmę: ta nežabota galia, visur ribojanti krikščionio gyvenimą, yra ne aklas gamtos dėsningumas, o meilė, kuri pati atidavė save jo valiai taip, jog dėl jo ir su juo numirė. Mirtis, žmogaus priešas, norintis jį apiplėšti, atimti jo gyvybę, tampa nugalėta, kai žmogus grobikišką mirties žygį pasitinka su pasikliaujančios meilės jausmu, taip apiplėšimą paversdamas dar didesniu gyvenimu. Mirtį, kaip mirtį, nugalėjo Kristus, kuris tai padarė beribės meilės galia; ji nugalima, kai mirštama su Kristumi ir Kristuje. Todėl krikščioniška nuostata prieštarauja modernaus žmogaus norui staiga ir lengvai numirti, nes tas noras siekia mirtį paversti netįsia akimirka ir taip iš gyvenimo išguiti metafizinį elementą. Tik priimdamas perkeičiančią mirtį, kuri nuolatos yra visame gyvenime, žmogus bręsta tikrajam, amžinajam gyvenimui.

Kai šias mintis sujungiame su tuo, ką sužinojome gilindamiesi į biblinę kankinystės prasmės raidą, mums atsiveria dar vienas matmuo. Žmogaus mirtis nėra vien jo klinikinės mirties akimirksnis; dalyvavimas Jėzaus kankinystėje irgi prasideda ne tada, kai žmogus dėl Jėzaus kančių leidžiasi nužudomas. Pagrindinė to dalyvavimo forma yra visai neįspūdinga ir labai paprasta: tai kasdienis pasiryžimas tikėjimą, tiesą, teisingumą iškelti aukščiau už tą naudą, kurią įgytume nuo jų nusigręždami. Tačiau įsigilinus pasirodo, kad kaip tik iškeldamas tiesą virš savojo „Aš“ naudos, žmogus atsiveria

³³ Ratzinger J. Eschatologija. Mirtis ir Amžinasis gyvenimas. Leidykla „Katalikų pasaulis“. 1996. P. 95.

kitiems, pasidaro komunikabilus. Nes kodėl ir koku būdu žmonės išvis gali vienas su kitu bendrauti? Todėl, kad virš jų yra trečias, tikrasis dalykas, - tiesa, kuri yra jų bendra nuosavybė, tačiau sykiu kiekvienam yra jo paties nuosavybė. Bet taip pasikliauti tiesa įmanoma tik tada, kai neabejotinai aišku, jog ji tikrai egzistuoja, ir kai ji atsiliepia. „Taip pastarieji žodžiai susišaukia su anksčiau išsakytais; kankinystė su Kristumi, kaip tiesos iškėlimo virš savojo „aš“ procesas, yra tapati meilės judesiui. Jei mirtis savo esme yra nekomunikabilumas, tai judesys, vedantis į „komuniją“, sykiu yra tikrojo gyvenimo judesys. Tada šis savęs nusavinimo procesas pirmiausia parodo, koks šeolas, kokia niekybė ir atidavimas Niekui yra savivalė, noras išgyventi tiesos sąskaita, ir tada tame mirties vyksme prasideda tikrasis gyvenimo vyksmas.“³⁴

Nes toji tiesa yra tai, kad žmogus yra mirtingas ir į save negali atsiremti. Juo labiau jis remiasi į save, tuo daugiau remiasi į Nieką, tuo labiau patenka Nieko galion, kuri jį neišvengiamai nugramzdina savyje. „Tik atiduodamas save tiesai ir teisingumui, jis įžengia į komunikacijos sferą, kuri yra gyvenimas. Jo gyvenimo esminis bruožas yra tas, kad jis gyvenimą visuomet yra gavęs iš kitų, o pats iš savęs niekada negali sukurti: ne darbai, o tikėjimas atneša gyvenimą.“³⁵

Tačiau noras visai atsikratyti skausmo būtų tolygus meilės paskelbimui už įstatymo ribų, taigi ir žmogaus panaikinimui. Tokios pastangos yra pseudoteologija. Jos gali atnešti tik tuščią mirtį ir tuščią gyvenimą. Kančios vengiantis žmogus išsižada gyvenimo. „Bėgimas nuo kančios yra bėgimas nuo gyvenimo. Tik amžinasis gyvenimas yra tenkinantis atsakas į žmogaus egzistencijos ir jo mirties šiame pasaulyje klausimą.“³⁶

Žmogus, kad ir pašauktas džiaugsmui, kasdieniame gyvenime patiria visokiausių kentėjimų ir skausmų. Vyrams ir moterims, varginamiems įvairių kentėjimų ir skausmų, Sinodo Tėvai savo kreipimusi skyrė šiuos žodžius: „Jūs visi, apleisti ir nustumti į mūsų vartotojų visuomenės paribį, ligoniai, luoši, beturčiai, alkstantys, emigrantai, pabėgėliai ir kaliniai, bedarbiai, seniai, pamesti vaikai ir vienišieji, jūs, karo ir visokios prievartos aukos, gimstančios mūsų visa leidžiančioje visuomenėje, Bažnyčia dalyvauja jūsų kentėjime, vedančiame pas Viešpatį, įtraukiantį jus į savo išganingą Kančią ir leidžiantį jums gyventi savo Prisikėlimo šviesoje. Tikimės, kad jūsų liudijimas pamokys visą pasaulį, kas yra meilė. Padarysime visa, ką galime, kad rastumėte jums tinkamą vietą Bažnyčioje ir visuomenėje“³⁷. Beribiame žmonių kančios pasaulyje kreipiame dėmesį į visus, varginamus įvairių ligų. Juk liga yra dažniausia ir labiausiai paplitusi žmonių kentėjimo forma.

³⁴ *Ratzinger J.* Eschatologija. Mirtis ir Amžinasis gyvenimas. Leidykla „Katalikų pasaulis“. 1996. P. 96-97.

³⁵ Ten pat. P. 98.

³⁶ Ten pat. P. 101.

³⁷ *Jonas Paulius II.* Posinodinis apaštališkasis paraginimas *Christifideles laici* dėl pasauliečių pašaukimo ir misijos Bažnyčioje ir pasaulyje dvidešimt metų praėjus po Vatikano II susirinkimo, Aidai, Vilnius 1994. P. 128.

Viešpats kreipiasi į visus ir kiekvieną: ligoniai irgi pasiūsti dirbti vynuogyne. Našta, slegianti kūną ir atimanti dvasios giedrumą, jokiū būdu negali atleisti nuo to darbo, ji šaukia sergančius veikliai patirti žmogaus ir krikščionio pašaukimą bei dalyvauti Dievo karalystės augime nauju, dar vertingesniu būdu. Apaštalo Pauliaus žodžiai, turintys tapti jų gyvenimo programa, yra šviesa, leidžianti regėti, kad tokia situacija irgi yra malonė: “Savo kūne papildau, ko dar trūksta Kristaus vargams dėl jo Kūno, kuris yra Bažnyčia” (*Kol 1, 24*). Būtent šis atradimas paskatino Paulių džiaugtis: “Dabar aš džiaugiuosi savo kentėjimais už jus” (*Kol 1, 24*). Panašiai kaip ir jis, daugelis ligonių gali gyventi “didžiame suspaudime su Šventosios Dvasios džiaugsmu” (*1 Tes 1, 6*) ir būti Kristaus prisikėlimo liudytojais. Invalidų atstovas Sinodo auloje pasakė: “Labai svarbu parodyti faktą, kad sergantys, kenčiantys ir seni krikščionys Dievo pašaukti ne tik savo skausmą jungti su Kristaus kančia, bet jau dabar patys justi ir kitiems perduoti atnaujinimo galią ir prisikėlusio Kristaus džiaugsmą (plg. *2 Kor 4, 10-11; 1 Pt 4, 13; Rom 8, 18*).“³⁸

Šimtmetis po šimtmečio krikščionių bendrija, atskleisdama ir perduodama gydančią ir guodžiančią Jėzaus Kristaus meilę, vis iš naujo tarp daugybės sergančių ir kenčiančių rašo Evangelijos palyginimą apie gailestingąją samarietį. Ji tai daro vienuolių gyvenimo, skirto tarnauti ligoniams, liudijimu ir nenuilstamu visų sveikatos apsaugos darbininkų triūsu. „Ir šiandien katalikų ligoninėse ir globos namuose personalas sudarytas daugiausia arba vien iš pasauliečių, vyrų ir moterų. Būtent jie - gydytojai, slaugytojai, sanitarai, visas personalas ir savanoriai pagalbininkai - pašaukti meile sergantiems ir kenčiantiems būti gyvu Kristaus ir jo Bažnyčios paveikslu.“³⁹

Žiūrint vienaip, kūno mirtis yra natūralus dalykas, tačiau tikėjimo akimis ji yra tikras „atpildas už nuodėmę“ (*Rom 6, 23*). Tiems, kurie miršta Kristaus malonėje, ji yra dalyvavimas Kristaus mirtyje, kad galėtų dalyvauti ir Jo prisikėlime (*Rom 6, 3-9*)⁴⁰.

Mirtis yra žemiškojo gyvenimo pabaiga. Mūsų gyvenimas trunka tam tikrą laiką, kuriam bėgant mes keičiamės ir senstame; kaip ir visoms gyvoms žemės būtybėms, mirtis mums atrodo normali gyvenimo pabaiga. „Tas mirties bruožas verčia mus skubėti; žinojimas, jog esame mirtingi, primena, kad gyvenimui realizuoti mūsų laikas yra ribotas: Atsimink Kūrėją savo jaunystės dienomis. (...) Dulkės sugrįš į žemę, kaip jos kadaise buvo, o gyvybės alsavimas sugrįš pas Dievą, kuris jį davė (*Koh 12, 1, 7*).“⁴¹ Mirtis yra žmogaus žemiškosios kelionės pabaiga, pabaiga Dievo jam dovanoto malonės ir gailestingumo meto savo žemiškajam gyvenimui tvarkyti pagal Dievo planą ir apsispręsti dėl savo

³⁸ *Jonas Paulius II*. Posinodinis apaštališkasis paraginimas *Christifideles laici* dėl pasauliečių pašaukimo ir misijos Bažnyčioje ir pasaulyje dvidešimt metų praėjus po Vatikano II susirinkimo. Aidai. Vilnius 1994. P. 128-129.

³⁹ Ten pat. P. 129-130.

⁴⁰ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 1006.

⁴¹ Ten pat. KBK 1007.

galutinio likimo. Kai pasibaigs „vienintelė mūsų žemiškojo gyvenimo kelionė“ (LG 48), į jokią kitą žemišką gyvenimą mes jau nebegrišime. „Žmonėms skirta vieną kartą mirti“ (Žyd 9, 27). Po mirties jokios „reinkarnacijos“ nėra.

Mirtis yra nuodėmės pasekmė. Autentiškai aiškindamas Šventojo Rašto ir Tradicijos teiginius, Bažnyčios Mokymas nurodo, kad mirtis atėjo į pasaulį dėl žmogaus nuodėmės. Nors žmogaus prigimtis ir buvo mirtinga, Dievas jam neskyrė mirti. Mirtis buvo priešinga Dievo Kūrėjo planams, ji atėjo į pasaulį kaip nuodėmės pasekmė. „Kūno mirtis, nuo kurios žmogus būtų buvęs apsaugotas, jei nebūtų nusidėjęs“, yra žmogaus „paskutinis priešas“ (1 Kor 15, 26), kurį reikia nugalėti⁴².

Kristus pakeitė mirtį. Jėzus, Dievo Sūnus, taip pat iškentėjo žmogišką mirtį. „Tačiau, nepaisydamas jos baimės, Jis pasitiko mirtį visiškai bei laisvai atsidavęs savo Tėvo valiai. Jėzaus klusnumas mirties prakeiksmą pavertė palaima. (Rom 5, 19-21)“⁴³

Kristaus dėka krikščioniška mirtis turi pozityvią prasmę. „Man gyvenimas – tai Kristus, o mirtis – tik laimėjimas“ (Fil 1, 21). „Štai tikras žodis: jei mes su Juo numirėme, su Juo ir gyvensime“ (2 Tim 2, 11). „Esminė krikščioniškos mirties naujovė yra tai, kad per Krikštą krikščionis jau yra sakramentiniu būdu miręs su Kristumi, idant pradėtų naują gyvenimą: ir jei mes mirštame Kristaus malonėje, fizinė mirtis užbaigia tą mirimą su Kristumi ir galutinai mus įjungia į Kristų Jo atpirkimo aktu.“⁴⁴

Mirtimi Dievas kviečia žmogų pas save. Dėl to krikščionis gali trokšti mirties panašiai kaip šv. Paulius: „Verčiau man mirti ir būti su Kristumi“ (Fil 1, 23); ir gali Kristaus pavyzdžiu savo mirtį paversti paklusnumo bei meilės Tėvui aktu. „Krikščioniškoji mirties vizija yra ypač gerai išreikšta Bažnyčios Liturgijoje: Gyvenimas, Viešpatie, tavo ištikimiesiems tik pasikeičia, bet nenutrūksta, ir šios žemės laikinajam būstui suirus, danguje jų laukia amžinoji buveinė.“⁴⁵

Bažnyčia mus ragina rengtis mūsų mirties valandai („Nuo staigios ir netikėtos mirties gelbėk mus, Viešpatie“: Visų Šventųjų litanija), prašyti Dievo Motiną mus užtarti „mūsų mirties valandą“ (malda „Sveika, Marija“) ir pavesti save šventajam Juozapui, laimingos mirties globėjui: Privalai taip elgtis ir mąstyti, lyg šiandien turėtum mirti. „Jei tavo sąžinė gryna, mirtis labai nebaugina. Geriau reikia vengti nuodėmės, negu bėgti nuo mirties. Jei šiandien nesi pasirengęs mirti, kodėl manai, kad būsi pasirengęs rytoj?“⁴⁶

⁴² Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 1008.

⁴³ Ten pat. KBK 1009.

⁴⁴ Ten pat. KBK 1010.

⁴⁵ Ten pat. KBK 1011-1012.

⁴⁶ *Kempietis T.* Kristaus sekimas. Leidykla „Ardor“. Kudirkos Naumiestis. 1994. P. 64.

Mirtis atskiria sielą nuo kūno, bet prikeldamas Dievas grąžins negėstančią gyvybę mūsų perkeistam kūnui, sujungdamas jį su mūsų siela. „Kaip Kristus prisikėlė ir amžinai gyvena, taip ir mes prisikelsime paskutinią dieną.“⁴⁷

Šiose iškarpėlose yra pora reikšmingų užuominų apie Jėzaus mirtį: „Jaunikis bus iš jų atimtas“ (Mk 2, 20) ir „Išėję fariziejai tuojau ėmė tartis su erodionkais, kaip Jėzų pražudyti“ (Mk 3,6). „Morkus duoda savo skaitytojams suprasti jau iš anksto, kad Jėzus turės mirti, nors jis pats savo mirtį ims pranašauti ims 8,31.“⁴⁸

Evangelijoje pagal Morkų Jėzaus Paskutinė Vakariene su mokiniais buvo Eschatologinė Puota (Mk 14, 25). Tikėjimo kraityje ši Eschatologinė Puota buvo dvejopai praturtinta: iškeliant panašumą žydų Perėjimo (iš Egipto į Kanaaną/Palestiną) su Jėzaus mirtimi (Jėzaus gyvenimo pabaiga vadinama išėjimu-egsodos, Lk 9,31) ir pabrėžiant Jėzaus aukos prasmę Jeremijo pažado (Jer 31,31) šviesoje, nes Jėzaus mirtimi užantspauduojama Naujoji Sandora. Žydų tikėjimo kraityje Perėjimas laikomas Dievo išganingu darbu savo tautai, ją išlaisvinant iš baudžiavos Egipte ir atvedant į Pažadėtąją Žemę. Pauliaus įkurtose bendrijose Jėzaus mirtis buvo sutapatinama su Perėjimu (1 Kor 5,7).

Morkaus pasisavintas tikėjimo kraitis dar neturi visiškai išvystyto Jėzaus mirties teologinio supratimo. Morkaus evangelijoje sakoma, kad gyvybė (hebrajų galvosenoje kraujas yra gyvybė), kurią Jėzus paaukojo „už daugelį“ (Mk 14,24), yra susijusi su Naujosios sandoros įvedimu, bet nepaaiškinama koku būdu. „Vėliau Bendrija pagilino šią sampratą atlyginimo tiesa. Morkui pakanka pasakyti, kad Jėzaus mirtis buvo reikalinga – „Žmogaus Sūnui reikės daug kentėti...“ (Mk 8,31; 9,31; 10,33) – ir kad jis mirė dėl kitų. Bendrija, kuriai Morkus rašė, su tokiu įsitikinimu švėsdavo Eucharistijos paslaptis.“⁴⁹

Visi duomenys apie Jėzaus mirtį vienbalsiai liudija, kad jis buvo nukryžiuotas už politinį nusikaltimą: bandymą pasiskelbti žydų karaliumi. Nors Jėzaus mirties prasmė ir paryškinama Šventraščio ištraukomis, pasakojimas apie jo nukryžiuojimą apskritai yra istoriškai patikimas. „Duodamos įvairios autentiškos aplinkybės: moterų liūdesys, žiūrint iš tolo į nukryžiuotąjį (Mk 15,40-41); skubotos laidotuvės kapo rūsyje, užritinant angą akmeniu, kad subata nebūtų pažeidžiama, mirusiojo nepalaidojus (Mk 15,45-46).“⁵⁰

Paulius pirmiausia rūpinosi įrodyti raštais, kad Jėzaus veikla, mirtis ir prisikėlimas buvo Dievo plano įvykdymas žmonijos išganymui. Tas planas buvęs apreikštas per pranašus ir galop išsipildęs.

⁴⁷ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 1016.

⁴⁸ Rubšys A. Raktas į Naująjį Testamentą. T.1. P. 190.

⁴⁹ Ten pat. P. 215-216.

⁵⁰ Ten pat. P. 218-219.

Jėzaus prisikėlimas įrodo jį esant Dievo Sūnų, apsireiškusį ir pačiam Pauliui, Dievo malonės dėka. Paulius suprato, kad esminis jo apaštalavimo bruožas buvo skelbti Dievo malonę – žmonijos išganymą per Jėzų Kristų.

Paulius korintiečiams sako: „buvau pasiryžęs jūsų tarpe nežinoti nieko kito, kaip tik Jėzų Kristų, ir tą nukryžiuotą“ (1 Kor 15,3). Taigi jau prieš Pauliaus atsivertimą pirmieji krikščionys buvo įsitikinę, kad Jėzus savo mirtimi ne tik išpildė raštų pažadus, bet išgelbėjo žmones. Koku būdu kryžius tarnauja išganymui, dar nebuvo visiškai teologiškai išreikšta, tik pats faktas buvo pakartotinai bei vaizdžiai pristatomas. „Pirmasis pavyzdys, kurį Paulius naudoja Jėzaus mirties svarbai išganymo plane išreikšti, yra paklusnūs žmogus iš dangaus. Kelias į išaukštinimą buvo mirtis, kurią Jėzus turėjo priimti kaip Dievo valią save apiplėšiančiu klusnumu.“⁵¹

Antrasis pavyzdys, kurį Paulius naudoja Jėzaus mirčiai pristatyti, yra išvadavimas iš vergijos. Jis ypač ryškus Laiške galatams 3-5. Paulius čia vaizduoja visą žmoniją esančią įstatymais paremtų religijų vergijoje. Tai tinka ir žydams, kurie laikė save Dievo tauta, savo gyvenimą tvarkančia pagal Mozės įstatymą. Bet žydai galėjo suvokti, kad Dievui galima patikti vien tikėjimu.

Jėzaus mirtis, anot Pauliaus, yra priemonė, kuria Dievas pastato tiltą ant prarajos, atskiriančios žmogų nuo Dievo. Dar daugiau. „Jėzaus mirtimi Dievas sugriauna žmogaus suregztas kliūtis, gadinančias jo santykį su Dievu ir apreiškia, kad tiktai pats Dievas gali tą santykį vėl atstatyti (Rom 3,21-26).“⁵²

Krikštu tikintysis yra sutapatinamas su Kristumi, - su jo mirtimi ir prisikėlimu. Kadangi tikėjimu jis dalyvauja Kristaus klusnume iki mirties, jis turi dalį ir atnaujintame gyvenime, kuris prasidėjo prisikėlimu. „Naujasis gyvenimas Kristuje laisvas nuo mirties baimės; jame žėri piktų, žmogų pavergiančių jėgų pergalė. Paulius suglaustai aprašo Naujosios Kūrinijos sampratą Laiške korintiečiams: „Kaip Adome visi miršta, taip Kristuje visi bus atgaivinti“ (1 Kor 15,22).“⁵³

Kai kada Paulius rašo, lyg tikėdamasis tuoj po mirties būti perkeliamas pas Kristų (Fil 1,23), o kai kada kalba apie mirtį kaip apie užmigimą, iš kurio bus pabudintas trimito, skelbiančio Prisikėlimo Dieną (1Kor 15,52; Tes 4,16). Vieną sykį jis aprašo „žemiškosios padangtės būstą“, kuris „apvelkamas ant viršaus buveine iš dangaus“, einant pas Viešpatį po mirties (2 Kor 5,1-10), o kitą sykį – apie „dvasinį kūną“, kuris kelsis su visais mirusiais, bet ne tuoj pat po mirties.

⁵¹ Rubšys A. Raktas į Naująjį Testamentą. T.1. P. 264-266.

⁵² Ten pat. P. 266-268.

⁵³ Ten pat. P. 346.

„Bent du bruožai išryškėja Pauliaus galvoje apie amžinąjį gyvenimą: 1) mirtimi pereinama iš gyvenimo tikėjimu į akivaizdinį susitikimą su Dievu; 2) yra tam tikras laiko tarpas tarp mirties ir mirusiųjų prisikėlimo.“⁵⁴

„Mirtis aiškiausiai iškelia žmoniškosios būklės mįslę“⁵⁵. Tačiau Kristaus tikėjimas perkeičia šią mįslę į begalinio gyvenimo tikrumą. Kristus sakė mums, kad jis buvo Tėvo atsiųstas, „kad kiekvienas, kuris jį tiki, turėtų amžinąjį gyvenimą“ (Jn 3, 16); taip pat jis sakė: „Tokia mano Tėvo valia, kad kiekvienas, kuris regi Sūnų ir tiki jį, turėtų amžinąjį gyvenimą; todėl aš jį prikelsiu paskutiniąją dieną“ (Jn 6, 40). Remdamasi Šventuoju raštu Bažnyčia išpažįsta savo tikėjimą amžinuoju gyvenimu Nikėjos – Konstantinopolio išpažinimo žodžiais: laukiu mirusiųjų prisikėlimo ir būsimo amžinojo gyvenimo Bažnyčia, remdamasi Dievo žodžiu, tvirtai tikisi ir viliasi, kad: „kaip Kristus tikrai prisikėlė iš numirusių ir amžinai gyvena, taip ir teisieji po mirties amžinai gyvens su prisikėlusiu Kristumi, ir jis prikels juos paskutiniąją dieną.“⁵⁶

Tikėjimas prisikėlimu iš numirusių sudaro esminę krikščioniškojo apreiškimo dalį ir implikuoja ypatingą požiūrį į neišvengiamą bei slėpiną mirties įvykį. Mirtimi baigiasi mūsų žemiškasis gyvenimas, bet ne mūsų egzistencija, kadangi mūsų siela yra nemirtinga. „Mūsų gyvenimas trunka tam tikrą laiką, kuriam bėgant mes keičiamės ir senstame; kaip ir visoms gyvoms žemės būtybėms, mirtis mums atrodo normali gyvenimo pabaiga“⁵⁷. Tikėjimo požiūriu „mirtis yra žmogaus žemiškosios kelionės pabaiga, Dievo jam dovanoto malonės bei gailestingumo meto, skirto žemiškajam jo gyvenimui tvarkyti Dievo planą ir apsispręsti dėl savo galutinio likimo, pabaiga“⁵⁸. Viena vertus, mirtis atrodo natūralus dalykas, kita vertus, ją galima laikyti „atpildu už nuodėmę“ (Rom 6, 23). Autentiškai interpretuodama Šventąjį Raštą (plg. Pr 2, 17; 3, 3; 3, 19; Išm 1, 13; Rom 5, 12; 6, 23) Bažnyčia moko, kad „mirtis atėjo į pasaulį dėl žmogaus nuodėmės“⁵⁹.

Dievo Sūnus Jėzus, „gimęs iš moters, pavaldus Įstatymui“ (Gal 4, 4), patyrė mirtį, kuri yra būdinga žmoniškajai būklei; nepaisydamas nuogaštavimo mirties akivaizdoje (Mk 14, 33-34; Žyd 5, 7-8), „jis pasitiko mirtį visiškai ir laisvai atsidavęs savo Tėvo valiai. Jėzaus klusnumas mirties prakeiksmą pavertė palaima“⁶⁰.

⁵⁴ Rubšys A. Raktas į Naująjį Testamentą. T.1. P. 358.

⁵⁵ Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et Spes* // Vatikano II susirinkimo nutarimai. Aidai. Vilnius. 2001.

⁵⁶ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 1009.

⁵⁷ Ten pat. KBK 1007.

⁵⁸ Ten pat. KBK 1013.

⁵⁹ Ten pat. KBK 1008.

⁶⁰ Ten pat. KBK 1009.

Mirtis yra perėjimas į tikrojo gyvenimo pilnatvę. Bažnyčia, apversdama šio pasaulio logiką, krikščionio mirties dieną vadina jo dies natalis, jo dangiškojo gimimo diena, kai „nebebus mirties, nebebus liūdesio nei aimanos, nei sielvarto, nes kas buvo pirmiau, tas praėjo“ (Apr 21, 4). Mirtis yra gyvenimo pratęsimas nauju būdu, kaip sakoma liturgijoje: Viešpatie, tavo tikintiesiems gyvenimas tik pasikeičia, bet nenutrūksta, nes mūsų žemiškajam būstui suirus danguje mūsų laukia amžinoji buveinė.

Krikščionio mirtis yra malonės įvykis, turintis pozityvią vertę bei reikšmę Kristuje ir per Kristų. Raštas moko, kad „man gyvenimas – tai Kristus, o mirtis – tik laimėjimas“ (Fil 1, 21); „štai tikras Žodis; jei mes su juo numirėme, su juo ir gyvensime“ (2 Tim 2, 11).

Pagal bažnyčios tikėjimą, „mirtis su Kristumi“ prasideda krikštu. Gaudamas krikštą Viešpaties mokinyš sakramentiniu būdu „miršta su Kristumi“, kad gyventų naują gyvenimą; jei jis miršta Kristaus malonėje, fizinė mirtis užantspauduoja tą „mirtį su Kristumi“ veda į galutinį tikslą, visiškai ir galutinai įimdama krikščionį į Atpirkėją Kristų. Bažnyčia užtarimo malda už mirusiųjų sielas maldauja amžinojo gyvenimo ne tik tiems Kristaus mokiniams, kurie mirė jo ramybėje, bet ir tiems mirusiesiems, kurių tikėjimą žinojo tik pats Dievas.

Teisieji sutinka Dievą mirtyje. Jis pasišaukia juos pas save, kviesdamas dalyvauti amžinajame gyvenime, tačiau nė vienas negali būti priimtas į Dievo bičiulių būrį bei patirti jo artumą, jei nėra nuskaistintas nuo asmeninės nuodėmės padarinių. „Tą galutinį tikinčiųjų nuskaistinimą, visiškai kitokį negu pasmerktųjų bausmė, Bažnyčia vadina skaistykla. Bažnyčia išdėstė tikėjimo mokslą apie skaistyklą ypač Florencijos ir Tridento Susirinkimuose.“⁶¹

Iš šio mokymo kyla maldingas paprotys melstis už skaistyklos sielas; tai reiškia, kad Dievo karštai maldaujama pasigailėti mirusiųjų sielų, nuskaistinti jas savo meilės liepsna bei atvesti į jo šviesos ir gyvybės karalystę. Šis maldavimas yra tikėjimo šventųjų bendravimu kultinė išraiška. Iš tikrųjų „keliaujančioji bažnyčia nuo pat pirmųjų krikščionybės amžių giliai pamaldžiai gerbė mirusiųjų atminimą ir, kadangi „šventa ir išganinga yra mintis melstis už mirusius, kad jie būtų išvaduoti iš nuodėmių“ (2 Mak 12, 46), stengėsi jiems padėti“⁶². Šias maldas sudaro pirmiausia „Eucharistinės aukos šventimas, taip pat kitos maldingos praktikos, kaip antai maldos už mirusius, išmaldos bei artimo meilės darbai“⁶³, taip pat atlaidai už amžinybėn iškeliausių tikinčiųjų sielas.

⁶¹ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 1031.

⁶² Dogminė konstitucija apie Bažnyčią *Lumen Gentium* // Vatikano II susirinkimo nutarimai, Aidai, Vilnius 2001.

⁶³ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 1032.

3. Bažnyčios Tradicijoje

Nuodėmė – tai ligos priežastis. Čia atsispindi Kristaus misinis tikslas. Tą Kristus padaro per sakramentus – ligonių sakramento prizmę. Ligonių sakramentas gražina krikščioniui ligoniui kūno sveikatą tais atvejais, kada tai naudinga sielai, o apie tai sprendžia Dievas; arba Jis paruošia sielą susivienijimui su Dievu, kuris tuo metu priimamas Šv. Komunijoje. Kristus daug skyrė dėmesio ligoniams. Ligoniai – nuodėmės kalėjime, nes pati nuodėmė padaro tą patį žmogų nelaisvą. Jeigu žmogus yra nelaisvas, tuo pačiu ir kūnu, ir dvasia nelaisvas. Žmogus yra kūnas ir dvasia.

Apie žmogaus sukūrimą: jis sukurtas harmoningai. Piktoji dvasia suardo tą harmoniją ir tai prasideda. Kuo ta harmonija suardoma? Tai nesantaika žmonių santykiuose, tuo pačiu Dievo santykiuje.

Mirtis taip pat būdinga puolusio žmogaus prigimčiai. Ji reiškia atskyrimą vieno nuo kito dviejų sudedamųjų mūsų prigimties elementų; o tai įvyksta tada, kai materialusis elementas nustoja būti tinkamu savo paskirčiai atlikti įrankiu, nes jis pasirodo esąs rimtai sužalotas ir susidėvėjęs. Kūnas tadairsta ir vėl virsta į neorganinę medžiagą. „Net ir kaip išsilaisvinusi būtybė negali mirties išvengti; mes matysime, kad mirtis yra taip pat ir bausmė už žmogaus padarytą pirmąjį nusikaltimą. Ir čia pažymėsime, kad galingasis Dievas galėtų sulaikyti ir tą mirtį nešantį skaldimąsi. Toks įsikišimas būtų daromas ne pagal mūsų prigimtį, o pagal dieviškąjį planą, kris siektų kažkokio kito tikslo, esančio už mūsų prigimties ribų.“⁶⁴

Tarp gyvenimo kryžių, kuriuos žmogus turi nešti, yra vienas, kurį jis labiausiai stengiasi visomis jėgomis atstumti, bet jokiū būdu tai jam nepavyksta: tas kryžius – tai mirtis: galvodami apie ją daugelis žmonių dreba. Bet jie nesugeba žiūrėti realybei į akis. Niekas nesprendžia apie siuvinį, žiūrėdamas į jo išvirksčią pusę, kur siūlai sumaišyti, kur betvarkėje jie tai dingsta, tai vėl pasirodo be aiškios priežasties. Išsiuvinėjimas yra padarytas, kad į jį būtų žiūrima iš gerosios pusės.

Taip yra ir su mirtimi: jei į ją pažvelgei iš mūsų pusės, tai ji – nesugražinamas praradimas visko, ką mes pasiekiame gyvendami ant žemės, arba bedugnė, praryjanti visas mūsų viltis ir visus mūsų pamiltus daiktus; tai nebūtis. Bet jei ją sugretinti su Kristaus mirtimi, tai ji tampa mūsų egzistencijos sprendžiamuoju aktu, mūsų darbų apvainikavimu, aukščiausia auka, kokią mes tegalime teikti Dievui. Kristus mirė, bet Jo mirtyje stinga mūsų mirties, kad atpirkimo darbas būtų pilnai įvykdytas. O tada argi nėra garbė mums turėti galimybę susijungti su Juo aukščiausio kilnumo akte, kuriuo buvo apvainikuotas jo žemiškasis gyvenimas? Ir argi nėra meilės pasireiškimas ta galimybe atiduoti savo gyvybę už mylimąjį?

⁶⁴ *Lellote*. Gyvenimo problemos sprendimas. Šviesa. Kaunas. Briuselis. 1990. P. 95-96.

Krikščionis, norėdamas sutvarkyti savo gyvenimą taip, kaip Tas, kuris labiausiai pasiaukėjo, tampa kunigu drauge su Kristumi Jo mirtyje bei užbaigia paskutiniame savo gyvenimo momente tą auką, kuriai jie buvo pašvęsti per krikštą ir kurią jis turėjo tęsti per visas savo gyvenimo dienas.

„Mirtis – tai Dievo dalyvavimas. Bet, jeigu mes gyvename su Kristumi ir pasirenge mirti drauge su Juo – iš meilės Jam, - tai ko mums bijoti mirties?“⁶⁵. Visi žmonės ar jų grupės yra susieti kraujo ryšiais, draugyste, artumu. Visiems svarbiausias yra jų susitikimas su mirtimi kaip išskirtinis įvykis, nutraukias visus žemiškus saitus. Pažymėtina tai, kad „krikščionys ne mažiau už kitus yra susirūpinę mirtimi. Visi bijo mirties, ir dažnai net vengia kalbėti apie ją. XX a. kalba apie mirtį daug kur pasidarė net „tabu“.“⁶⁶

Krikščionio mirtis gali būti apibrėžta kaip jo dalyvavimas Kristaus kančioje ir prisikėlime. Tai leidžia jam turėti visiškai naują požiūrį į mirtį. Romos apeigynas kalba apie liturginį mirties šventimą, kuris padeda žmogui savo paskutinėje valandoje sekti Kristų ir mirties akivaizdoje priimti mirties kančias kaip dangaus gyvenimo viltį ir prisikėlimą, nes Kristus savo galia sunaikino mirtį savo paties mirtimi. „Bažnyčia mirštančiųjų liturgija nuo ankstyvųjų amžių bandė pažadinti troškimą, kad krikščionys mirtyje susijungtų su Kristumi per jo velykinę paslaptį, jo pergalingą mirtį bei Prisikėlimą.“⁶⁷

Artimo meilė reikalauja, kad krikščionys pareikštų vienybę su mirštančiaisiais savo broliais ir seserimis, su jais meldami Dievo gailestingumo ir pasitikėjimo Kristuje. Maldos, litanijos, atskiros formulės, psalmės, Dievo žodžio skaitymai pirmiausia skiriami tam, kad mirštantysis, jei jis dar turi sąmonę, nugalėtų žmogui įgimtą mirties baimę. Sekdamas kenčiančiu ir mirštančiu Kristumi, krikščionis baimę įveikia pasitikėdamas mirtį nugalėjusiu Prisikėlusiuoju. Tikintieji, susirinkę prie mirštančiojo, net jei šis yra be sąmonės, malda turi semtis paguodos, suvokdami, kad tikinčiojo mirtis yra Velykų įvykio užbaigimas. Šią prasmę padeda išreikšti regimieji ženklai, pavyzdžiui, dešinės rankos nykščiu paženklinant kryžiaus ženklu mirštančiojo kaktą, taip, kaip pirmą kartą jis buvo paženklintas Krikšto valandą, arba uždegta Krikšto metu gauta žvakė (arba žvakė, kuri būdavo uždegama Velykų nakties budėjime), skleidžianti šviesą tikėjimo, kad per mirties vartus einama ne į pabaigą, ne į nežinią, ne į išnykimą, bet į namus Dievo, kuris per Krikštą tapo mūsų Tėvu. Kunigai ir diakonai turi stengtis būti kartu su budinčiaisiais prie mirštančiojo, vadovauti jų maldai. Jų buvimas aiškiau parodo, kad krikščionis miršta vienybėje su Bažnyčia.

⁶⁵ A. *Kajackas*. Bažnyčia liturgijoje. Liturgijos raida istorijoje. Vadovėlis aukštosioms mokykloms. Lietuvos katechetikos centras. Kaunas. 1997. P. 208-209.

⁶⁶ Ten pat. P. 289.

⁶⁷ Ten pat. P. 290.

Atsakomybė už ligonius yra visos Bažnyčios uždavinys. Ypatingą vietą šioje tarnystėje užima gydytojai, slaugytojai, ligonių artimieji, bičiuliai. Niekada neužmirškime, kad patarnaudami ligoniams mes patarnaujame Kristui. Juk jis yra pasakęs: „Buvau ligonis, atėjote pas mane“.

Vienas gražiausių terminų mūsų Bažnyčioje yra Viatikas – kelionės Duona, maistas, duodamas į kelionę susiruošusiam. Kristaus Kūno ir Kraujo Viatikas sustiprina iš šio pasaulio iškeliaujantį tikintįjį ir jam laiduoja prisikėlimą, nes Viešpats yra pasakęs: „Kas valgo mano kūną ir geria mano kraują, tas turi amžinąjį gyvenimą, ir aš jį prikelsiu paskutiniąją dieną“ (Jn 6, 54). Jei yra galimybė, Viatikas priimamas per Mišias ir taip, kad ligonis šventąją Komuniją galėtų priimti Duonos ir Vyno pavidalais. Į Viatiko būdu priimamą Komuniją reikia žiūrėti kaip į nepaprastą ženklą. Mes dalyvaujame Viešpaties mirties ir įžengimo pas Tėvą slėpinyje. Pareiga priimti Viatiką galioja visiems pakrikštytiesiems. Mirties pavojuje, nesvarbu, iš kur jis kiltų, visiems tikintiesiems įsakyta priimti šventąją Komuniją. Prieš priimdamas Viatiką tikintysis atnaujiną per Krikštą išpažintą tikėjimą, per kurį tapo Dievo vaiku ir amžinojo gyvenimo pažado dalininku. Pareigą nunešti mirštančiajam Viatiką turi visi tie kunigai, kurie turi pareigą patepti ligonius. Tačiau jei jų nėra, Viatiką neša kiti kunigai, diakonai ar net pasauliečiai – ir vyrai, ir moterys.

1972 m. naujasis Romos apeigynas savo VI skyrių skiria apeigoms prie mirštančio. Čia mintys kreipiamos, kad primintų mirštančiam, jog visa bendruomenė kartu su juo yra mirties akivaizdoje, kurios baimė kiekvienam žmogui yra įgimta. „Artimo meilė reikalauja iš kiekvieno krikščionio pareikšti draugiškumą mirštančiam broliui ar seseriai, o meldžiantis kartu su juo prašyti Dievo gailestingumo bei pasitikėjimo Kristuje.“⁶⁸

Krikščionio „išėjimas“ jokių būdu nereiškia izoliacijos. Krikščionių vienuolinė, bažnytinė ar šeimos bendruomenė lydi mirštantį, ir tai Bažnyčios liturginėje tradicijoje yra palikę gilius pėdsakus. VIII a. Gelazijaus apeigynas turi išpūdingas apeigas prie mirštančio, kurios labai plačiai išsilaikė iki pat XIII amžiaus. Šios apeigos prasideda malda „*Proficiscere anima christiana de hoc mundo*“ (Išeik, krikščioniška siela, iš šio pasaulio). Ši malda nepakeista buvo dar 1952 Romos apeigyne. Toliauėjo ilga litanija su maldavimais: „Viešpatie, priimk savo tarną palaimon... Išgelbėk jį, kaip išgelbėjai Nojų nuo tvano“.⁶⁹

Malda „*Proficiscere*“ rodo, kad mirtis mirštantįjį veda prie Krikšto sakramento esmės išpildymo bei užbaigimo. Maldavimų invokacijos mirštantįjį pristato kaip keleivį, kuris sveikinamas, atvedamas į ramybę, į svarbiausiąją dalį Dievo išganymo plane. Per Krikštą esame kartu palaidoti

⁶⁸ A. Kajackas. Bažnyčia liturgijoje. Liturgijos raida istorijoje. Vadovėlis aukštosioms mokykloms. Lietuvos katechetikos centras. Kaunas. 1997. P. 293.

⁶⁹ Ten pat. P. 293-294.

Kristuje (Plg. Rom 6, 4). Liturgija, vykstant mirties agonijai, tai antrojo, tikrojo Krikšto liturgija. Pasak Karl'o Rahner'io, kad Krikštas tai sakramentaliai matoma pradžia tos mirties, kuri yra ne nuodėmės laimėjimas, bet nuodėmės nugalėjimas ir išganymo priartinimas. Mirties agonijai pasibaigus, kalbama malda „Ateikite, Dievo šventieji“. „Ligonių patepimo sakramentas, Viatiko suteikimas numatomas tais atvejais, kai sergantis dar yra pilnai sąmoningas. Tai priskiriama pirminiam pasiruošimui mirčiai, o „pagalba mirštančiam“ – tai mirštančiojo mirties šventimas, kartu prie mirštančiojo budint ir bendruomenei.“⁷⁰

Mūsų laikų praktikoje ligonis dažnai esą ligoninėse ar globos namuose, kur jie paprastai būna atskirti nuo savųjų ir bendruomenės; dažnai miršta vieniši, tad šių dienų pastoracijai yra rimta užduotis ieškoti būdų, kaip užpildyti šią savo tikinčiųjų vienatvės problemą. Kunigams ir diakonams dalyvauti mirštančių celebracijos liturgijoj šiais laikais daug kur labai sudėtinga ar net neįmanoma, todėl iškilo užduotis parengti ir pasauliečius vadovauti pagalbos mirštančiam apeigoms, laidotuvių budynėms ir laidojimo apeigoms. Ši rūpestį naujasis Kanonų kodeksas uždeda ant klebono pečių (Kan.529,1). Tačiau Viatiko suteikimas, Ligonių patepimas ir Apaštalinis palaiminimas lieka priskirti išimtinai ganytojų kompetencijai.

Apaštalinis palaiminimas su atlaisais, esant mirties pavojui, naujajame apeigyne liko nepakeistas. Jei jis teikiamas šalia Šv. Mišių, būtinas gailėstis už nuodėmes. „Visuotinius atlaisus mirties atveju Bažnyčia garantuoja jau nuo XIV amžiaus. Popiežius Benediktas XIV juos įtraukė į aštuoniolikto amžiaus apeigynus. Jie suteikiami viena ar dviem pritaikytomis maldomis. Mirtis vienybėje su Bažnyčia buvo šventųjų gyvenimo idealas.“⁷¹

Mirties akivaizdoje ryškiausiai išaiškėja žmogiškosios būties paslaptis. Žmogus kankinasi ne vien dėl skausmo ir kūno irimo, bet dar labiau dėl amžinojo išnykimo baimės. Visiškai teisingai jis elgiasi, kai širdies nujautimu atmeta bei bjaurisi galutiniu ir visišku savo asmens suirimu. „Amžinybės sėkla, nesuvedama į gryną medžiagą ir esanti žmogaus viduje, sukyla prieš mirtį. Visos techninės priemonės, netgi naudingiausios, nepajėgia nuraminti žmogaus baimės; net prailgintas biologinis amžius negali patenkinti troškimo gyventi dar ilgiau, troškimo, neišraunamo iš širdies“⁷². Mirties akivaizdoje beprasmiškos yra visos fantazijos. Ir vien tik Bažnyčia, Apreiškimo pamokyta, tvirtina, jog žmogus yra Dievo sutvertas džiaugsmingam tikslui, prašokančiam žemiškojo vargingumo ribas. Be to, kūniška mirtis, kurios žmogus būtų išvengęs, jei nebūtų nusidėjęs, pagal krikščioniškąjį tikėjimą, bus

⁷⁰ A. Kajačkas. Bažnyčia liturgijoje. Liturgijos raida istorijoje. Vadovėlis aukštosioms mokykloms. Lietuvos katechetikos centras. Kaunas. 1997. P. 294.

⁷¹ Ten pat. P. 294-295.

⁷² Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et Spes* // Vatikano II susirinkimo nutarimai. Aidai. Vilnius. 2001. P. 132.

nugalėta, kai žmogaus išganymas, per savo kaltę prarastas, visagalio ir gailestingo Išganytojo bus atstatytas. Nes Dievas žmogų pašaukė ir tebešaukia, kad visa prigimtimi jam atsiduotų amžiname dieviškojo gyvenimo bendravime. Šią pergalę, gelbėdamas žmogų nuo mirties savo mirtimi, Kristus pasiekė, prisikeldamas gyvenimui. „Taigi kiekvienam mąstančiam žmogui tikėjimas, pagrįstas tvirtais argumentais, duoda atsakymą į jo susirūpinimą būsimuoju likimu. Šis tikėjimas taip pat teikia galios bendrauti per Kristų su mylimais mirusiais ir teikia vilties, kad jie jau pasiekė tikrąjį gyvenimą Dievuje.“⁷³

Santykis su mirtimi mūsų visuomenėje iš pirmo žvilgsnio atrodo stebėtinai prieštaringas. Viena vertus, mirtis padaryta savotišku tabu – ją, kaip kažkokį nederamą dalyką, norima paslėpti, išstumti iš sąmonės; kita vertus, mirtis yra demonstruojama, o tai yra tikslus atotykis nykstančių drovumo ribų visose kitose gyvenimo srityse. Kaip tai paaiškinti? Įsigilinti į dalyko esmę, turėtume kalbėti apie dviejų etapų raidą; pastarieji įvairiopai susipina, bet vis dėlto aiškiai skiriasi. Miesčioniškasis pasaulis slepia mirtį. Jozefas Piepeis šia tema yra pateikęs būdingų smulkmenų. Pavyzdžiui, solidžiam Amerikos dienraštyje žodis „mirtis“ negali būti spausdinamas. Net Amerikos laidojimo įstaigos, atitinkamai formuodamos savo kalbą, stengiasi neminėti mirties fakto. Panašiai yra ir mūsų ligoninėse, kuriose, jei tik įmanoma, rūpestingai slepiamas mirties faktas. Tendenciją slėpti mirtį aktyviai palaiko modernios visuomenės struktūra. Gyvą šeimos bendruomenę vis labiau išstumia gamybos logika ir jos išugdyta specializacija. Šeima dažnai egzistuoja tik kaip vieta, kur miegama, dieną jos nebūna. Ji nebėra gaubianti erdvė, kuri suburia žmones jiems gimstant, gyvenant, sergant bei mirštant. „Taip liga ir mirtis tampa techninėmis specialiomis problemomis, kurios atitinkamai sprendžiamos tam reikalui skirtose įstaigose. Taip tie esminiai žmogaus fenomenai nustumiami ne tik į sąmonės, bet ir į visuomeninio bei struktūrinio gyvenimo pakraštį. Liga ir mirtis nebėra fizinės - metafizinės problemos, kurias reikėtų iškentėti bei įveikti gyvenimo bendruomenėje, tai tik techninės užduotys, kurias technikai techniškai sprendžia.“⁷⁴

Toks vis labiau įsigalintis požiūris, tai materialistinis mirties sumenkinimas. Televizija mirtį padaro reginiu. Mirtis tampa lengvu nervų padirginimu visuotiniam gyvenimo nuoboduliui išblaškyti. Taip sudaiktinant mirtį, galiausiai įvyksta tas pat, kaip ir minėto miesčioniško tabu atveju: mirtis nebėra vieta, kurioje į žmogaus gyvenimą įsiveržia metafizika. Mirties subanalizavimas užgniaužia iš jos kylantį bauginantį klausimą. Schleiermacheris yra pasakęs apie mirtį, kad tai esanti „išskirta anga“, pro kurią žmogus pažvelgia į begalybę. Bet kaip tik toji begalybė verčia abejoti jos įprastumu; todėl žmogus

⁷³ Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et Spes* // Vatikano II susirinkimo nutarimai. Aidai. Vilnius. 2001. P. 133.

⁷⁴ *Ratzinger J.* Eschatologija. Mirtis ir Amžinasis gyvenimas. Leidykla „Katalikų pasaulis“. 1996. P. 70-71.

mėgina ją pažaboti: mirties išstūmimas tampa efektyvesnis natūralizuojant mirtį. Mirtis turi tapti tokia dalykiška, tokia įprasta, tokia vieša, kad joje nebeliktų nieko metafizika.

Tačiau visa tai turi lemtingas pasekmes: žmogus kitaip ima traktuoti save patį ir visą tikrovę. Visų Šventųjų litanija krikščioniškai tikinčio požiūrį į mirtį išreiškia tokiu maldavimu: „*A subitanea morte, libera nos, Domine – nuo staigos ir netikėtos mirties saugok mus, Viešpatie!*“ Žmogui atrodo, kad nepasiruošusiam, nesusikaupusiam būti staiga, netikėtai paimtam iš gyvenimo – tai pavojus, nuo kurio jis nori būti apsaugotas. Paskutinę kelio atkarpą jis norėtų nueiti sąmoningai; jis nori pats mirti. Jei šiandien reikėtų parašyti netikinčiųjų litaniją, tai šis maldavimas, be abejonės, skambėtų priešingai: staigią ir nepastebimą mirtį duok mums, Viešpatie. Mirtis turi ateiti kaip žaibas, nepalikdamas laiko apmąstymams arba kiančiai. Pasirodo, kad žmonijai nepavyko visai išguiti metafizinės mirties baimės; ją įveikti geriausia būtų pačiam gaminant mirtį, idant ji, kaip techniką viršijantis klausimas apie žmogystę, išvis nebeegzistotų. Vis labiau didėjanti eutanazijos klausimo reikšmė yra ta, kad eutanazija leidžia žmogui išvengti mirties kaip jį asmeniškai išstinkančio fenomeno, mirtis pakeičiama technine mirtimi, kurios žmogui pačiam nereikia mirti. Metafizikai užtrenkiamos durys jai dar nespėjus įžengti.

Tačiau kaina už baimės išvaymą yra labai didelė. Paskui mirties nužmoginimą neišvengiamai atseka gyvenimo nužmoginimas. Kai liga ir mirtis redukuojamos į techniškai įvykdomų dalykų lygmenį, su jomis drauge redukuojamas ir žmogus. Kai tampa pavojinga žmogiškai priimti mirtį, tai žmogystė apskritai tampa pavojingu dalyku.

Požiūris į mirtį lemia ir požiūrį į gyvenimą: taip mirtis tampa raktu, leidžiančiu atsakyti į klausimą, kas iš tikrųjų yra žmogus. „Brutalus, kurį šiandien patiria žmogaus gyvenimas, yra giliai susijęs su mirties problemos atmetimu. Ir išstūmimas, ir subanalinimas galiausiai išsprendžia problemą tik tiek, kad ir vienu, ir kitu atveju yra panaikinamas pats žmogus.“⁷⁵ Šventasis Raštas į žmogų žiūris kaip į nedalomą visumos ir vienovės Dievo kūrinį, kurio negalima išskaidyti į kūną ir sielą. Todėl ir mirtis ne idealistiškai nuskaidrinama, o pilnu nepadailintu realizmu patiriama kaip gyvenimą žudantis priešas. Tik Kristaus Prisikėlimas atnešęs naują viltį, kuri tačiau nesunaikinanti visiškos mirties, nes miršta ne kūnas, o žmogus. Tai pagrįstai atsispindi kalboje: sakome „aš mirštu“, o ne „mano kūnas miršta“. Visiškos mirties neįmanoma sunaikinti, ji praryja visą žmogų kaip žmogų, nepalikdama nieko. „Žinia, iš prisikėlusio Kristaus kyla viltis, kad Dievo malonės veikimu visas žmogus vėl bus prikeltas naujam gyvenimui. Bet kuriuo atveju biblinė viltis gali būti nusakyta tikrai žodžiu „prisikėlimas“,

⁷⁵ Ratzinger J. Eschatologija. Mirtis ir Amžinasis gyvenimas. Leidykla „Katalikų pasaulis“. 1996. P. 72-73.

biblinė viltis suponuoja visišką žmogaus mirtį – sielos nemirtingumo idėjos, kaip Biblijai iš esmės priešingos minties, neabejotinai reikia atsisakyti.⁷⁶

Kol kas svarstysime sau iškeltą klausimą, - kaip reikėtų aiškinti mirtį. Dalis šių dienų teologinės literatūros yra linkusi mirtį traktuoti radikalai: mirtis esanti visiška. Beje, reikia pridurti: vis dėlto mirtis niekur nėra suvokiama kaip visiška mirtis griežta žodžio prasme. Visuomet randame užuominų, kad egzistavimas vienokiu ar kitokiu būdu tęsiasi; grynas Niekas yra neišsivaizduojamas. Gyvenimą po mirties, kuris vis dėlto yra ne gyvenimas, o tik keistas būties ir niekybės mišinys, įgalina mirusiųjų garbinimo ritualai, tačiau jo sykiu ir prisibijoma: mirusis ir jame tūnantis Niekas gali įsiveržti į gyvenimo sritį. „Šis visoms ankstyvosioms kultūroms bendras požiūris, kad tik žemiškasis gyvenimas yra gyvenimas, kad mirtis yra buvimas nebūtyje, dviasiai augant niekur neišgalėjo.“⁷⁷

Ilgą laiką ji buvo įprasta ir artima, jos laukdavo, pasitikdavo ir palydėdavo. Bijota tik vieno - nepastebėti jos atėjimo ir numirti to nesuvokiant. Šiandien mirštama taip, kaip nederėdavo mirti. Tai, kas anuomet buvo nenormalu - staigi ir netikėta mirtis, atsisakymas atpažinti aiškius savo ir kitų gyvenimo čia ženklus - jau senokai yra norma. Mirtis tapo nenusakomu siaubu, apie kurį nepadoru kalbėti ir nuo kurio stengiamasi pabėgti net ir apgaunant save. Mirtis - blogis, iš nuodėmės užgimęs blogis, tačiau ji - vienintelės durys į amžinybę, ir nemirtingumas, didžiausias žmogaus troškimas ir lūkestis, pasiekiamas tik per mirtį. Todėl mirtis - vertybė, kurią, anot Bazilijaus Didžiojo, reikia priimti ne kaip bausmę, bet kaip Dievo meilės mums išraišką. Tai - mirties paradoksas. Ir ji kelia siaubą ne tik dėl to, kad yra klaikus nuopuolio vaisius, bet ir todėl, kad joje glūdi nenusakoma didybė, sukrečianti mūsų ramų ir sotų kasdienį gyvenimą. Suprasti mirties paradoksalumą yra būtina. Kad įveiktume aklą baimę. Kad priimtume ją ne kaip beprasmybę, bet kaip būtinybę. Juk tik mirtimi nugalima mirtis. Bet, kaip rašė tėvas Pavelas Florenskis, „kad mirtis būtų visiškai sėkminga, reikia žinoti, kaip turim mirti, reikia įgyti mirimo įgūdį, reikia išmokti mirties“. Mirtis nėra tik paskutinė žemiškos kelionės akimirka, bet visą mūsų gyvenimą apimantis fenomenas, ir tai suteikia galimybę įgyti tą „mirimo įgūdį“. Mirtis iš niekur neateina, kaip niekur neišeina. Ji visur ir visada greta. Ir mes nuolat ją patiriam. Kai kas nors pasikeičia aplinkui ir mumyse, kai ko nors netenkam. Visas mūsų gyvenimas yra ne kas kita, kaip nuolatinis mirties, nuolatinis pabaigos išgyvenimas.

„Taip, mirtis absurdas, tapęs kasdienybe, visų ir visa ko prakeikimas. Tačiau ji - kilni ir teisinga. Visada. Ji niekuomet neišsisukinėja ir nieko neapgaudinėja, niekuomet nieko nepalieka ir niekada neliečia to, ko jai nevalia liesti. Todėl reikia išmokti jos nebijoti. Reikia išmokti priimti ją kaip dovaną. Ir neišvengiamybę, be kurios negali būti Gyvenimo.“⁷⁸

⁷⁶ Ratzinger J. Eschatologija. Mirtis ir Amžinasis gyvenimas. Leidykla „Katalikų pasaulis“. 1996. P. 75.

⁷⁷ Ten pat. P. 77.

⁷⁸ Zdanys R. Savižudžių bažnytinės laidotuvės // Sandora. Nr. 11.(23). Katalikų mėnraštis. P. 22.

II. ŽMOGAUS TEISĖ Į PALAIDOJIMĄ

Romos liturgijoje, panašiai kaip kitose Lotynų bei Rytų apeigų liturgijose, yra daug įvairių maldų už mirusius formų. Pagal skirtingas tradicijas krikščioniškųjų laidotuvių apeigos tradiciškai susideda iš trijų dalių. Dėl urbanizacijos nulemtų didžiulių gyvenimo pokyčių didžiuosiuose miestuose šios apeigos dažnai sutraukiamos į dvi ar net tik vieną dalį. Krikščioniškųjų laidotuvių apeigos yra:

- *maldos budėjimas velionio namuose* arba pagal aplinkybes kitoje tinkamoje vietoje, kai šeimos nariai, bičiuliai ir tikinčiųjų bendruomenės nariai susiburia melsti Dievą už velionį, jie klausosi „amžinojo gyvenimo žodžių“ ir jų šviesoje žvelgia į anapus, tikėjimu apmąstydami prisikėlusį Kristų; maldos budėjimo metu guodžiami velionio gedėtojai; išreiškiamas krikščioniškas solidarumas pagal apaštalo žodžius, raginančius „liūdėti su liūdinčiais“ (Rom 12, 15);
- *Eucharistijos šventimas*, kuris yra labai pageidautinas esant galimybėms. Švenčiant Eucharistiją krikščioniškoji bendruomenė klausosi „Dievo žodžio, skelbiančio Velykinį slėpinį, laiduojančio viltį vėl susitikti Dievo karalystėje, gaivinančio mūsų maldingumą už mirusius ir raginančio mus liudyti tikrą krikščioniškąjį gyvenimą“⁷⁹ Celebrantas savo homilijoje komentuoja Dievo žodį, „vengdamas laidotuvių prakalbų stiliaus. Eucharistijoje „Bažnyčia parodo savo veiksmingą vienybę su mirusiuoju: atnašaudama Tėvui Šventojoje Dvasioje Kristaus mirties ir prisikėlimo auką, ji prašo, kad jos vaikas būtų nuvalytas nuo nuodėmių bei jų pasekmių ir švęstų tobulas Velykas, dalyvaudamas Dangaus karalystės puotoje“⁸⁰. Įdėmiai skaitydami laidotuvių Mišių tekstus galime suvokti, kaip liturgija išreiškia tai, kad Eucharistija yra eschatologinė puota, tikrasis krikščioniškas mirusiojo refrigerium;
- *Atsisveikinimo apeigos, laidotuvių procesija ir palaidojimas*; atsisveikinimo apeigomis mirusiojo siela pavedama Dievui: taip krikščionių bendruomenė galutinai atsisveikina su savo nariu prieš palaidodama jo kūną. Laidotuvių procesijoje motina Bažnyčia, sakramentiniu būdu nešiojusi krikščionį savo iščiose jo žemiškosios kelionės metu, dabar palydi mirusiojo kūną į poilsio vietą, kur jis laukia prisikėlimo (plg. 1 Kor 15, 42-44).

Kiekvienas laidotuvių apeigų etapas turi būti atliekamas laikantis didžiausio orumo ir religinio jautrumo. Su mirusiojo kūnu, kuris buvo Šventosios Dvasios šventovė, dera elgtis labai pagarbiai. Laidotuvių reikmenys turi būti puošnūs, bet be pompastikos; liturginius ženklus – kryžių, velykinę žvakę, švęstą vandenį bei smilkalus – reikia naudoti tinkamai.

⁷⁹ *Zdanys R. Savižudžių bažnytinės laidotuvės // Sandora. Nr. 11.(23). Katalikų mėnraštis. P. 22.*

⁸⁰ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 1689.

Į laidotuves tinka eiti apsirengus tamsiais drabužiais, giminėms – su gedulo ženklais. Karsto nešėjai užsisieva ant rankovės (du arba trys – ant kairės ir du arba trys – ant dešinės) juodą kaspinę su baltu kryželiu arba persijuosia tautinėmis juostomis ar rankšluosčiais.

„Su numirėliu artimieji giminės (tėvai, vaikai, vyras, žmona, broliai, seserys) atsisveikina pabučiuodami galvą (kaklą) ir rankas arba kojas. Maži vaikai mirusiojo nebučiuoja. Atėjęs į šarvojimo vietą, kunigas pasveikina susirinkusiuosius ir taria jiems paguodos žodį. Po to pašlaksto palaikus šventintu vandeniu ir kalba maldą.“⁸¹

Krikščioniškajame maldingume inhumavimas laikomas pavyzdiniu tikinčiųjų laidojimo būdu. Atsiribota nuo mumifikavimo, balzamavimo ar kremavimo praktikų, kadangi jos suponuoja idėją, jog mirtis reiškia visišką žmogaus sunaikinimą. Palaidojimas, viena vertus, primena žemę, iš kurios žmogus paimtas (plg. Pr 2, 6) ir į kurią jis privalo grįžti (plg. Pr 3, 19; Sir 17, 1), kita vertus, jis nurodo Jėzaus palaidojimą, grūdą, nukritusį į žemę bei atnešusį daug vaisių (plg. Jn 12, 24).

Naujai pertvarkant laidojimo apeigas buvo atsižvelgta į liturginės konstitucijos įpareigojimą, kad laidojimo apeigose būtų labiau išryškintas velykinis krikščionio mirties charakteris. Pirmiausia atkreipiamas dėmesys į budėjimą prie mirusio jo namuose, bažnyčioje ar laidojimo namuose. Kalbamos maldos, kurios turi palydėti mirusio šarvojimą, savo turiniu labai svarbios mirusio artimiesiems. Taip pat parenkami skaitiniai, giesmės bei maldos, kurios atliekamos budėjimo prie mirusio metu, kartu turi artimiesiems priminti ir krikščionio mirties prasmę.

Naujausia Lietuvos Vyskupų Konferencijos instrukcija dėl laidotuvių apeigų, patvirtinta Dievo Garbinimo ir Sakramentų Kongregacijos 2004 m. vasario 4 dieną, o Lietuvoje įsigaliojusi nuo 2004 metų rugpjūčio 31 dienos, nurodo, kad ypatingais atvejais laidoti gali pasaulietis vyras. „Apeigų metu jis turi vilkėti kamžą, o taip pat jis privalo laikytis nurodymų – tai yra nešlakstyti palaikų švęstu vandeniu, nešventinti kapavietės, maldose praleisti žodžius „Viešpats su jumis“, neskaityti Evangelijos ir nesakyti homilijos“⁸².

Naujajame apeigyne nurodoma, kad laidotuvių apeigos turi būti pertvarkytos taip, kad jos aiškiau atskleistų tuos dalykus, kuriuos išreiškia, ir kad tikintieji būtų pajėgūs jas suprasti bei pilnai, aktyviai ir bendruomeniškai į jas įsijungti. „Kad taip ir įvyktų, rekomenduojamas laidotuvių apeigų liturginės katechezės bei liturginių tekstų paaiškinimas, kurį atlieka kunigas ar tam paskirtas patarnautojas“⁸³.

Bet deleguotas pasaulietis vadovauti bažnytinio palaidojimo apeigoms gali tik tada, kada nėra kunigo ar kunigas pavedęs šias pareigas atlikti tinkamam pasauliečiui.

⁸¹ Liturginis Maldynas. (Penktas pataisytas ir atnaujintas leidimas). Katalikų pasaulio leidiniai. P. 449.

⁸² LVK instrukcija. Dėl Naujojo Laidotuvių Apeigyno. Vilnius. 2004.08.31. Nr. 8-9.

⁸³ Ten pat. Nr. 11.

Bažnyčia, laidodama savo vaikus, su gyvu tikėjimu švenčia Kristaus Velykų slėpinį. Ji trokšta, kad visi, Krikšto sakramentu įskiepyti į Kristaus mirtį ir prisikėlimą, drauge su juo per mirtį pereitų į gyvenimą. Tiesa, jų sielos turi būti nuskaistintos, kad su šventaisiais ir išrinktaisiais būtų paimti į dangų, o kūnu jie laukia palaimingosios Kristaus atėjimo vilties ir prisikėlimo iš numirusiųjų.

„Todėl Bažnyčia už mirusiuosius celebruoja Eucharistiją – Kristaus velykinę Auką bei meldžiasi už juos, kad, taip visiems Kristaus kūno nariams bendraujant, mirusieji sulauktų dvasinės pagalbos, o kiti – viltingos paguodos.“⁸⁴ Mirusių savo brolių ir seserų laidotuvių apeigomis krikščionys tesiekia stiprinti amžinojo gyvenimo viltį, tačiau atsižvelgdami ir į savo laiko bei savo krašto žmonių požiūrį į mirusiuosius. „Todėl visa, kas yra vertinga šeimų tradicijose, krašto papročiuose ir civilinėse ceremonijose, tebūna pritaikyta, o kas priešinga Evangelijos minčiai, tebūna taip pertvarkyta, kad krikščionių laidotuvėmis būtų išreiškiamas velykinis tikėjimas ir atskleidžiama tikroji Evangelijos dvasia.“⁸⁵

Mirusiųjų kūnui, kaip Šventosios Dvasios buveinei, tinka parodyti pagarbą, tačiau atsakius tuščio iškilmingumo. Todėl šermenyse, bent svarbesniais momentais, dera pabrėžti tikėjimą amžinuoju gyvenimu ir melstis už mirusiuosius.

„Svarbesni šermenų momentai pagal įvairių kraštų papročius, gali būti šie: budėjimas mirusiojo namuose, mirusiojo išnešimas iš namų bei palydėjimas į kapines. Prieš tai mirusiojo artimieji ir, jei galima, visa bendruomenė, pakviečiama Žodžio liturgijoje išgirsti vilties paguodą, dalyvauti Eucharistinėje aukoje ir atsisveikinti su mirusiuoju.“⁸⁶

Krikščioniškai laidoti reikėtų tuos mirusiuosius, kurie stengėsi gyventi pagal Dievo ir Bažnyčios įsakymus, naudojosi Bažnyčios teikiamais sakramentais. Jei gyvam žmogui nereikėjo nei Dievo, nei bažnyčios, turėtume gerbti mirstančiojo valią. Melstis reikia už visus mirusiuosius, atiduodant juos Dievo gailestingumui. Laidodama savo vaikus Bažnyčia švenčia Velykų slėpinį. Mirtis – Krikšto atbaigimas. Krikščionis su skausmu išgyvena artimo žmogaus mirtį, bet jis neliūdi kaip tas, kuris neturi prisikėlimo ir amžinojo gyvenimo vilties. Štai kodėl krikščionys ir prausdami, ir rengdami, ir dėdami į karstą bei prie mirusiojo budėdami kalba arba gieda psalmes, kurios vis kreipia jų mintis ne į mirtį, bet į gyvenimą, kurį dovanoja Dievas. Prie mirusiojo karsto kaip pagrindinis ženklas yra statomas kryžius – pergalės prieš mirtį ir nuodėmę bei tokio tikėjimo ženklas.

Laidotuvės paprastai turi tris stabtelėjimus. Miestuose (dėl įvairių aplinkybių) ne visi stabtelėjimai įmanomi.

⁸⁴ Laidotuvių apeigos. Lietuvos Vyskupų Konferencijos. Vilnius. 2004. Nr. 1. P. 7.

⁸⁵ Ten pat. Nr. 2. P. 7.

⁸⁶ Ten pat. Nr. 3. P. 8.

Pirmasis stabtelėjimas yra išlydinti mirusį į kapines šarvojimo vietoje. Tai maldingo žvilgsnio į gyvenimo kelionę laikas. Laidotuvių apeigos šarvojimo vietoje: „Jei numirėlis iš šarvojimo vietos negabenamas į bažnyčią, o palydimas tiesiai į kapines, kunigas ateina prie karsto, kur jau yra susirinkę laidotuvių dalyviai. Atėjęs pasveikina susirinkusiuosius, tardamas jiems paguodos bei vilties žodį. Tada giedamas priegiesmis, o po to skaitoma Evangelijos ištrauka (Jn 14, 1-6).“⁸⁷ Mirusiojo namuose susirinkę artimieji meldžiasi, dažniausiai gieda gedulingas giesmes, Kalvarijos kalnus, rožančių. „Prieš išlydinti iš namų, kunigas ar vadovas meldžiasi kartu su visais susirinkusiais. Tam parinkti Šv. Rašto skaitiniai skelbia amžinojo gyvenimo viltį (Jn 3, 1-2; Fil 3, 20-21; Jn 8, 12; Jn 9, 4-5).“⁸⁸

Centrinėje bažnyčios navoje paruošiamas katafalkas, pastatomas kryžius, žvakės. Kunigas ar diakonas eina pasitikti laidotuvių procesijos prie bažnyčios. Jis apsirengęs alba, stula ir kapa. Liturginių rūbų spalva – violetinė, t.y. atgailos spalva. Kunigas primena, kad mūsų Dievas yra gailestingumo Tėvas.

Antrasis stabtelėjimas – *bažnyčioje*. Bažnyčia yra krikščionių susirinkimo vieta. Stabtelėjimas čia skelbia apie mirusį kaip apie Bažnyčios narį, kuris čia buvdamas drauge su kitais. Mišios yra svarbiausia laidotuvių dalis. Dalyvaujantys laidotuvėse kviečiami būti aktyvūs Mišių metu: atlikti išpažintį, priimti amžinos gyvybės Duoną – Šv. Komuniją. Susipratę laidotuvių dalyviai, pirmiausia velionio artimieji ir giminės, atlieka išpažintį bei Mišiose priima šv. Komuniją. Po Komunjijos maldos kunigas su arnotu, lydima patarnautojų, nešančių šventintą vandenį ir smilkytuvą bei smilkalus, eina prie karsto. Atsistojęs prie karsto, atsigręžęs į susirinkusiuosius, kunigas pakviečia melstis ir visi kurį laiką tyliai meldžiasi. Po to giedama giesmė „Ateikite, Dievo šventieji“. Po to kunigas pašlaksto karstą šventintu vandeniu bei tardamas žodžius beria smilkalų į smilkytuvą ir sakydamas žodžius kryžiaus ženklu juos laimina, nieko nesakydamas, ir pasmilko karstą. Po to kunigas sukalba maldą. Baigus maldą karstas išnešamas. Išnešant karstą galima giedoti ar kalbėti šį priegiesmį „Dangun telydi tave angelai...“. Švenčiama Mišių auka už mirusį – tai pavedimas Dievui to, kuris juo pasitikėjo. Prie karsto uždegama Velykų žvakė – Kristaus Velykų šviesos ženklas, ant karsto gali būti padėta atversta Evangelijų knyga – mūsų tikėjimo ir gyvenimo juo ženklas. Mišių pabaigoje kunigas prie karsto gieda „Gelbėk mane, Viešpatie“. Pasibaigus Mišioms atliekama paskutiniojo užtarimo ir atsisveikinimo malda: visi gieda atsisveikinimo giesmę, pavedant Dievui mirusį ir šaukiantis jo gailestingumo, angelų ir šventųjų užtarimo ir palydėjimo, prisimenant Krikštą, kuris taip intymiai sujungia mus su Dievu, kad niekas, net mirtis, negali mūsų nuo jo atskirti, apšlakstomas karstas palaimintu vandeniu. Prisimenant, kad per Krikštą mirusį Dievas padarė savo šventove, karstas pagerbiamas smilkalais. Tai

⁸⁷ Liturginis Maldynas. (Penktas pataisytas ir atnaujintas leidimas). Katalikų pasaulio leidiniai. Vilnius. 2007. P. 509-510.

⁸⁸ Liturgikos apžvalga. TKKL. Kaunas. 1996. P. 106.

ir mūsų maldos ženklas. Kaip smilkalo dūmai kyla į viršų, taip mūsų malda kyla į Dievą. Visi meldžiasi už mirusį „Tėve mūsų“. Po to gieda „Dangun telydi mirusį angelai“, „Aš esu prisikėlimas ir gyvenimas“. Išlydint giedama 129 psalmė.

Trečiasis stabtelėjimas – *prie kapo*. Kunigas (diakonas) pašventina duobę prašydamas Viešpaties mirusiojo kūną prikelti naujam gyvenimui. Tikinčiųjų maldai gali vadovauti ir skaitovas. Prašome Kristaus mirties sutemas apšviesti amžinąja šviesa. Kapines krikščionys supranta kaip poilsio vietą. Kažkuris Bažnyčios Tėvas jas pavadino miegamuoju, kuriame po gyvenimo darbų ir rūpesčių bei vargų ilsisi krikščionys, laukdami prisikėlimo dienos. Meldžiame, kad kapas būtų krikščioniui poilsio vieta, čia taria atsisveikinimo žodį artimieji. Krikščionys atsisveikina galvodami apie gyvenimą po gyvenimo ir apie susitikimą Tėvo namuose. Vengtina tuščiažodžiavimo, banalumo, panegirikos, sentimentalus graudinimo. Kunigas (diakonas) 3 kartus užberia žemės ant karsto: „Iš žemės mus, Viešpatie, sukūrei...“. Jei nesinori kalbėti nuoširdžiai, geriau patylėti... nuleidus karstą į kapą, užberiami trys žiupsneliai žemės, pabrėžiant visų mūsų vienybę tikėjime, viltyje ir meilėje. Laidojimo apeigos užbaigiamos giesme: „Viešpaties angelas“, „Sveika, Karaliene“ ar kt.⁸⁹

Susirinkimas laidotuvių pietums – tai gražus laikas ne tik pagerbti mirusįjį, bet ir pabendrauti su gyvaisiais, kuriems ne visada randame laiko. O juk vieni kitiems esame nepakartojamos Dievo dovanos... Beje, mirusieji tarnauja gyviesiems jau vien tuo, kad surenka juos į draugę ne tik laidotuvių, bet ir mirusiojo paminėjimo progomis.

Laidotuvių Mišios neaukojamos Kalėdų, Velykų tridienį, Velykų, Sekminių dieną ir parapijos iškilmių metu.

Gedulingos Mišios dažniausia užprašomos po mėnesio nuo laidotuvių ir mirties metinių proga. Prieš Mišias giedamos gedulingos liturginės valandos (pageidautina lietuviškai) ar litanija.

Bažnyčia aukoja Eucharistinę auką už mirusiuosius ne tik jų laidotuvių proga, bet taip pat trečiąją, septintąją ir trisdešimtąją dieną po mirties, taip pat per mirties metines. Mišių šventimas, meldžiant savo mirusiųjų sieloms atilsio, yra krikščioniškas būdas atminti ir pratęsti Viešpatyje bendrystę su tais, kurie peržengė mirties slenkstį. Negana to, lapkričio 2-ąją Bažnyčia nuolat aukoja šventąją Mišių auką už mirusius tikinčiuosius bei švenčia už juos Valandų liturgiją. Bažnyčia nuolat maldauja Viešpaties, švęsdama Mišias ir Mišparus, kad mirusieji, kurie, pažymėti tikėjimo ženklu, pirma mūsų paliko šį pasaulį, būtų priimti „į šviesos, ramybės ir atilsio šalį.

Svarbu aiškinti tikintiesiems, jog „Bažnyčia, švęsdama Eucharistiją, meldžiasi už visais laikais ir visose vietose mirusius tikinčiuosius, kad jie pasiektų prisikėlusio Viešpaties šlovę; taigi tikintieji turi vengti

⁸⁹ Liturgikos apžvalga. TKKL. Kaunas. 1996. P. 107.

savininkiško Mišių tik už savo mirusiuosius suvokimo. Mišių šventimas meldžiantis už mirusiuosius suteikia gerą progą katechezei apie galutinius dalykus.

Gyvenimas be iškeliausiojo pažymimas pagal mūsų laiko tarpsnius: paprastai minima septintoji ir trisdešimtoji (vadinamosios ketvirtinės) diena bei metai po mirties. Savaitė, mėnuo, metai be artimo ir brangaus žmogaus. Susirenkama Mišioms į bažnyčią, aplankomas kapas, pabendraujama prie stalo. Gražu kasmet Mišiomis ir artimųjų susitikimu paminėti savo mirusiuosius.

Krikščionių kapai paženklinami kryžiumi. Jei statomas kuklus (tik kuklūs dera krikščioniui) paminklas, jame turi dominuoti krikščioniškas ženklas: „kryžius – tikėjimo, inkaras – vilties, širdis – meilės, balandis su alyvos šakele snape – ramybės, degančio žibinto – šviesos, Gerasis Ganytojas su avele ant pečių – amžinojo gyvenimo. Labai prasmingi užrašai iš Šventojo rašto arba iš senųjų krikščionių kapinių, pvz.: „N. laukia prisikėlimo dienos“, „N., ilsėkis ramybėje“, „N., gyvenk Viešpatyje“, „N., gyvenk Viešpatyje ir mus užtark“. Ar dažnai reikia lankyti kapus? Tegul tai nurodo protas ir širdis.“⁹⁰

Kai miršta krikščionis:

- prie jo lovos susirenka artimieji ir bičiuliai,
- uždegama mirštančiojo Krikšto (arba kita) žvakė,
- skaitomos psalmės,
- atnešama eucharistinė Kelionės Duona – Viatikas,
- viltingai atsisveikinama,
- su malda budima prie mirusiojo,
- tikėjimas išreiškiamas kryžiumi mirusiojo galvūgalyje,
- su parapijos kunigu aptariamoms laidotuvėms,
- pilnai (su Komunija) dalyvaujama Mišiose už mirusįjį,
- dalyvauti laidotuvėse – atlikti vieną žymiausių gerų darbų.

Laidotuvėse ar minėjimuose trumpa homilija grąžina prie amžinųjų vertybių nuo jų nutolusių. Mirusiųjų minėjimo diena yra lapkričio 2-oji – Vėlinės. Tada prisimename visus mirusiuosius, skaistyklos vėles. Tą dieną surengiama procesija (gedulinga) bažnyčioje ar netoli esančiose kapinėse.

⁹⁰ Mano metai 2008. Savaitraščio „Šeiminkė“ leidinys. ARX BALTICA spaudos namai. UAB „Ūkininko patarėjas“. Kaunas. 2008. www.arxbaltica.lt. P. 123-124.

Laidojimas be kunigo: „kai nėra kunigo ar diakono, apeigas mirusiojo namuose arba šarvojimo vietoje bei kapinėse gali atlikti pasauliečiai. Jei laidoja pasaulietis, mirusiojo kūno pašlakstymas ir kapavietės pašventinimas praleidžiami.“⁹¹

1. Nekrikštytų kūdikių ir katechumenų laidojimas

1. Laidotuvių atžvilgiu katechumenai priskiriami prie tikinčiųjų. (Kan. 1183)

2. Vietos Ordinaras gali leisti su bažnytinėmis apeigomis laidoti prieš krikštą mirusius vaikus, kuriuos jų tėvai ketino krikštyti.

3. Pagal išmintingą vietos Ordinaro sprendimą, galima leisti su bažnytinėmis apeigomis tikinčiuosius, įsirašiusius į kitą nekatalikišką Bažnyčią ar bažnytinę bendruomenę, jei tik yra žinoma, kad jie tam nebuvo priešingi ir nebūtų galima rasti savo apeigų patarnautojo.

Naujokynas (katechumenatas) yra labiau pabrėžiamas dabartiniame Kodekse negu jo 1917 pirmtake. Katechumenatas, aprašytas kanone 788, yra įprastas būdas priimti nekrikštytus suaugusius į Bažnyčią (kanonai 851, 1; 865). „Tai vienas iš kelių atvejų peržiūrėtame Kodekse, kai buvo pakeista teisinė naujokų padėtis. Taryba pareikalavo šios padėties paaiškinimo“⁹², ir kanonas 206, 2, teigia, kad tam tikros išimtinės teisės, teikiamos krikščionių tikintiesiems, turi būti suteiktos ir naujokams. „Dabartinis kanonas siekia nurodyti vieną tokią išimtinę teisę. Įrašius į naujokų knygą, žmogus turi tam tikrą ryšį su Bažnyčia; tokiam žmogui krikščioniškos laidotuvės yra būdas pabrėžti tą ryšį.“⁹³

Mišiolas („Sacramentary“) turi mišias vaikui, kuris miršta prieš krikštą. Pamaldų taisyklės teigia, kad krikšto būtinybės doktrina neturėtų būti susilpninta priėmimui į tikinčiuosius (katechezėje). „Vietinio ordinaro leidimo reikalavimas atspindi susirūpinimą, kad gali būti abejojama Bažnyčios pastoviu mokymu apie kūdikių krikštą. Nekrikštytas vaikas gali gauti šias apeigas, jei tėvai ketino vaiką krikštyti. Jokiu būdu Bažnyčia nenori skatinti tokio svarbaus veiksmo kaip krikštas atidėliojimo.“⁹⁴

Yra trys sąlygos ne katalikui gauti bažnytinį laidojimą: (1) protingas vietinio ordinaro sprendimas, (2) priešingo ketinimo iš velionio pusės nebuvimas, ir (3) negalėjimas tinkamai laikyti pamaldas velioniui. „Jei žmogus yra atskirtas nuo Bažnyčios arba atsiskyrė nuo tam tikros bažnytinės

⁹¹ Liturginis Maldynas. (Penktas pataisytas ir atnaujintas leidimas). Katalikų pasaulio leidiniai. Vilnius. 2007. P. 510.

⁹² Dekretas apie Bažnyčios misijų veiklą *Ad Gentes* // Vatikano II susirinkimo nutarimai. Aidai. Vilnius. 2001.

⁹³ Canon Law. A Text and Commentary. The United of America. 1996. P. 839.

⁹⁴ Ten pat.

bendruomenės, ir tuo pačiu metu pastoviai lanko katalikų pamaldas, pamaldų laikymas būtų negalimas. Bažnyčia gerbia velionio norus bei nori išvengti bet kokios atvertimo į kitą tikėjimą apraiškos.“⁹⁵

2. Kūdikių ir vaikų laidojimas

Iki septynerių metų mirę pakrikštyti kūdikiai ir vaikai laidojami panašiai kaip suaugusieji, tik kalbamos specialios maldos, kurios išreiškia Bažnyčios tikėjimą, jog jie jau yra priglauti Dievo gailestingumo ir prašoma pagalbos liūdintiems tėvams.

Vaikai šarvojami visiškai baltai. Iki ketverių metų abiejų lyčių vaikai rengiami suknytėmis, o vyresnio amžiaus berniukai – baltais marškinėliais ir mėlynomis kelnaitėmis. Mirusieji vaikai apdedami rūtų ar kitų gėlių šakelėmis bei baltais žiedais. Mergaitėms karsto galvūgalyje prisegamas rūtų vainikėlis; berniukams toks vainikėlis segamas ant karsto viršaus, ties krūtine. Jokių gedulo ženklų nedėvima.

Vaikų šermenyse giedamos giesmės Švč. M. Marijai, apie Dievo malonę ir Apvaizdą. Jei giedama „Viešpaties Angelas“ ar kalbamos kokios maldos už mirusiuosius, jos skiriamos ne vaikelio, o kitų šeimos – giminės mirusiųjų naudai.

Užkasant duobę, giedama „Sveika, Jūrų Žvaigžde...“ arba „Marija, Marija...“.⁹⁶

Laidotuvių apeigomis Šventoji Motina Bažnyčia ne tik paveda mirusiuosius Dievui, bet ir stiprina savo vaikų viltį, skelbdama tikėjimą būsimuoju pakrikštytųjų prisikėlimu su prisikėlusiu Kristumi. „Todėl Šventasis Visuotinis II Susirinkimas konstitucijoje apie Šventąją Liturgiją laidotuvių apeigas nurodė taip pertvarkyti, kad jos aiškiau atskleistų velykinį krikščionių mirties pobūdį, o kūdikių ir vaikų laidotuvėms būtų skirtos savos Mišios.“⁹⁷

Konstitucijos apie šventąją Liturgiją Įgyvendinimo taryba, tokias apeigas parengusi, atidavė jas įvairiuose kraštuose išbandyti, o Vyriausiasis ganytojas Paulius VI savo apaštališkąja valia jas patvirtino ir liepė paskelbti, kad ateityje visi, vartojantys Romos apeigyną, jų laikytųsi.

„Šventoji Dievo Garbinimo kongregacija, to paties Vyriausiojo Ganytojo įgaliota, skelbia šias Laidotuvių apeigas, nustatydamą jų įsigaliojimo datą – 1970 m. birželio 1 d.“⁹⁸

⁹⁵ Canon Law. A Text and Commentary. The United States of America. 1996. P. 839.

⁹⁶ Liturginis Maldynas. (Penktas pataisytas ir atnaujintas leidimas). Katalikų pasaulio leidiniai. Vilnius. 2007. P. 509.

⁹⁷ Laidotuvių apeigos. Lietuvos Vyskupų Konferencijos. Vilnius. 2004. Nr. 80-82. P. 54.

⁹⁸ Ten pat. Nr. 80-82. P. 6.

3. Suaugusių laidojimas

Atsižvelgiant į įvairių kraštų sąlygas, čia pateikiami trys mirusių suaugusiųjų laidojimo būdai: pirmasis numato tris apeigų vietas: mirusiojo namuose, bažnyčioje bei prie kapo; antrasis – dvi apeigų vietas: kapinių koplyčioje ir prie kapo; trečiasis numato apeigas tik vienoje vietoje, būtent mirusiojo namuose.

Pirmasis laidojimo būdas yra beveik toks pat, koks buvo anksčiau Romos apeigyne. Šis būdas paprastai, bent kaimuose, apima tris laidotuvių apeigų vietas: mirusiojo namuose, bažnyčioje ir kapinėse, ir dvi procesijas. Didesniuose miestuose procesijos būna retai ir dėl įvairiausių priežasčių beveik negalimos. „Be to, kai stinga dvasininkų, o kapinės būna toli nuo bažnyčios, dvasininkai retai gali atlikti apeigas ir namuose, bei kapinėse. Todėl verta skatinti tikinčiuosius, kad, nesant kunigo ar diakono, jie patys kalbėtų ar giedotų įprastas maldas ir psalmes. Jeigu ir tai neįmanoma, apeigos mirusiojo namuose bei kapinėse praleistinos.“⁹⁹ Laidojant pirmuoju būdu, paprastai bažnyčioje celebruojamos laidotuvių Mišios. Jos draudžiamos Šventąjį tridienį, iškilmėse ir adventu, gavėnios bei Velykų laiko sekmadieniais. Jeigu dėl kokių nors sielovados priežasčių laidotuvių apeigos bažnyčioje atliekamos be Mišių (jos pagal galimybes turėtų būti celebruojamos kitą dieną), tai Žodžio liturgija privaloma. „Taigi, atliekant laidotuvių apeigas bažnyčioje, teik su Eucharistine auka, tiek be jos, visada yra Žodžio liturgija ir apeiga, kuri seniau buvo vadinama mirusiojo „absoliucija“, o nuo šiol bus vadinama „paskutiniu uztarimu ir atsisveikinimu“.¹⁰⁰

Pagal antrąjį laidojimo būdą numatomos dvi apeigų vietos: kapinėse arba kapinių koplyčioje bei prie kapo. Šiuo būdu laidojant nenumatomas „Eucharistijos celebravimas, tačiau jis turėtų būti prieš laidotuves ar po jų (be mirusiojo palaikų)“.¹⁰¹ Pagal trečiąjį būdą laidojimo apeigos atliekamos tiktai mirusiojo namuose. Kai kur jis gali būti visai nereikalingas, o kai kur netgi būtinas. Dėl daugelio aplinkybių šios apeigos ilgiau neaptariamoms. „Tačiau naudinga nurodyti, kad ir tokiose laidotuvėse nestigtų dalykų, būdingų kitiems laidojimo būdams, pvz., Žodžio liturgijoje ir paskutiniojo uztarimo bei atsisveikinimo apeigoje. Kita tepsprendžia Vyskupų Konferencijos.“¹⁰²

Rengiant vietinius Apeigynus pagal naująjį Romos apeigyną, Vyskupų Konferencijos gali palikti visus tris laidojimo būdus arba pakeisti jų tvarką, arba kurį nors visai praleisti. „Juk gali būti, kad kur nors laikomasi tiktai pirmojo būdo su trimis apeigų vietomis. Todėl jis tik vienas ir paliktinas,

⁹⁹ Laidotuvių apeigos. Lietuvos Vyskupų Konferencijos. Vilnius. 2004. Nr. 5. P. 8.

¹⁰⁰ Ten pat. Nr. 6. P. 9.

¹⁰¹ Ten pat. Nr. 7. P. 9.

¹⁰² Ten pat. Nr. 8. P. 9.

o kitur bus reikalingi visi trys. Vyskupų Konferencijos apie tai tespręs, atsižvelgdamos į vietos sąlygas.¹⁰³ Po laidotuvių Mišių yra mirusiojo paskutiniojo užtarimo bei atsisveikinimo apeiga.

Šią apeigą reikia suprasti ne kaip mirusiojo apvalymą nuo kalčių (tai veikia padaro Eucharistinė auka), o kaip krikščionių bendruomenės paskutinį atsisveikinimą su savo nariu prieš jo kūno palaidojimą. Nors mirtyje visada esame tam tikro išsiskyrimo, krikščionys, būdami viena Kristuje kaip jo kūno nariai, net pačios mirties niekada negali būti išskirti. Šią apeigą pradeda ir ją įveda kunigas; po tylos valandėlės pašlakstomas ir pasmilkomas karstas bei giedama atsisveikinimo giesmė. Ją, pagal tinkamą tekstą parengtą ir melodija papuoštą, ne tik visi turėtų giedoti, bet ir jausti, kad tai yra visų apeigų vainikas. „Šlakstymas, primenantis Krikštu gautą teisę į amžinąjį gyvenimą, ir smilkymas, kuriuo pagerbiamas mirusiojo kūnas kaip Šventosios Dvasios buveinė, taip pat laikytini paskutiniais atsisveikinimo apeiga gali būti atliekama tiktai esant mirusiojo kūnui.“¹⁰⁴

Visose pamaldose už mirusiuosius, tiek laidotuvių, tiek mirusiųjų minėjimo progomis, daug dėmesio skirtina Dievo Žodžio skaitymui. „Jis skelbia Velykų slėpinį, teikia vilties visiems vėl susitikti Dievo karalystėje, moko pagarbios meilės mirusiesiems bei ragina visuomet rodyti krikščioniškojo gyvenimo pavyzdį.“¹⁰⁵ Pamaldose už mirusiuosius Bažnyčia, išreiškdamą savo skausmą ir kviesdama vilčiai, dažniausiai meldžiasi psalmių žodžiais. Ganytojai turėtų tinkamai ugdyti tikinčiuosius, kad jie geriau bei giliau suprastų bent kai kurias psalmes, tarp jų ir laidotuvėms skirtąsias. „Reikia rūpintis, kad ir kitos sielovadai naudingos giesmės, apie kurias dažnai kalbama apeigose, atspindėtų „karštą, gyvą Šventojo Rašto meilę“¹⁰⁶ ir atitiktų liturgijos dvasią.“¹⁰⁷ Maldose krikščionių bendruomenė liudija savo tikėjimą, užtaria mirusius suaugusiuosius, kad pas Dievą jie rastų palaimą; taip pat jomis išreiškiamas tikėjimas, jog, Krikštu tapę Dievo vaikais, tą palaimą jau yra pasiekę ir mirusieji kūdikiai bei vaikai. „Meldžiamasi už šių kūdikių bei vaikų tėvus ir visų mirusiųjų artimuosius, kad savo sielvarte jie patirtų iš tikėjimo sklindančią paguodą.“¹⁰⁸ Jei, kur pagal vietinę teisę arba dėl fundacijos ar tradicijos, tiek laidotuvių, tiek kitomis progomis būdavo atliekama Maldos tarnystė mirusiesiems (*Officium defunctorum*), galima šį paprotį palaikyti ir toliau, tačiau būtina rūpintis atlikimo kilnumu bei maldingumu. Atsižvelgiant į šiandieninio gyvenimo ir sielovados sąlygas, vietoj Maldos tarnystės mirusiesiems gali būti Dievo Žodžio liturgija ar budėjimas.¹⁰⁹

¹⁰³ Laidotuvių apeigos. Lietuvos Vyskupų Konferencijos. Vilnius. 2004. Nr. 9. P. 9.

¹⁰⁴ Ten pat. Nr. 10. P. 10.

¹⁰⁵ Ten pat. Nr. 11. P. 10.

¹⁰⁶ Liturginė konstitucija apie Šventąją Liturgiją *Sacrosanctum Consilium* // II Vatikano susirinkimo nutarimai, Aidai, Vilnius 2001.

¹⁰⁷ Laidotuvių apeigos. Lietuvos Vyskupų Konferencijos. Vilnius. 2004. Nr. 12. P. 11.

¹⁰⁸ Ten pat. Nr. 13. P. 11.

¹⁰⁹ Ten pat. Nr. 14. P. 11.

III. LAIDOTUVIŲ SĄVOKA KANONINĖJE DOKTRINOJE

„Bažnyčia meldžiasi už visus mirusiuosius, bet katalikiškai laidoja tik savo narius, kurie krikščioniškai gyveno ar bent prieš mirdami atgailavo.“¹¹⁰

Laidotuvių šventimas: 1. Paprastai bet kurio mirusio tikinčiojo laidotuvės turi būti atliekamos savo parapijos bažnyčioje. 2. Tačiau yra leidžiama kiekvienam tikinčiajam arba tiems, kurie privalo pasirūpinti mirusio tikinčiojo laidotuvėmis, joms pasirinkti kitą bažnyčią, jei tam pritaria jos rektorius ir informavus mirusiojo parapijos kleboną. 3. Jei mirtis įvyko ne savoje parapijoje ir mirusiojo kūnas į ją nebuvo pervežtas ir laidotuvėms teisėtai nebuvo pasirinkta kita bažnyčia, laidotuvės atliekamos bažnyčioje tos parapijos, kurioje įvyko mirtis, nebent pagal dalinę teisę tam būtų skirta kita bažnyčia (Kan. 1177).

Parapijos bažnyčia paprastai yra žmogaus tikėjimo gyvenimo centras. Čia yra tiek švenčiami sakramentai, tiek auga žmogus Dievo artumoje per šventosios komunijos priėmimą. Yra tik pritaikoma, kad perėjimo iš šio pasaulio į kitą metu turėtų būti atliekamos atitinkamos apeigos parapijos bažnyčioje. Sąvoka „parapijos bažnyčia“ nurodo bet kokią bažnyčią, aptarnaujančią geografinę teritoriją; tai yra, misija arba vieta nurodoma šiuo terminu. „Parapijos bažnyčia“ taip pat apima ne teritorines parapijas. „Žodis „*propriae*“ yra suprantamas kaip nuoroda į nuolatinę ar laikiną gyvenamąją vietą. Žinoma, kiekvienas džiaugiasi teise pasirinkti kitą bažnyčią. Pranešimai pasirinktos bažnyčios klebonui arba tinkamam kunigui yra praktiškumo ir pagarbos reikalas, bet niekam neturi būti uždraustos krikščioniškos laidotuvės, nebent draustų įstatymas.“¹¹¹

Diecezijos vyskupo laidotuvės turi būti atliekamos jo katedros bažnyčioje, nebent jis pats būtų pasirinkęs kitą bažnyčią (Kan. 1178). „Šis kanonas yra iš esmės tas pats kaip ir ankstesniame įstatyme (CIC, Kan. 1219, 2); žinoma, jis yra daug labiau supaprastintas. Kadangi įstatymas nurodo, kad laidotuvių vietos pasirinkimo principas taikomas ir kardinolams bei kitai bažnyčios vyresnybei, minimai ankstesniame įstatyme.“¹¹²

Vienuolių arba apaštališkojo gyvenimo bendrijų narių laidotuvėms paprastai vadovauja Vyresnysis jų bažnyčioje ar koplyčioje, jei kalbama apie dvasininkų institutą arba bendriją, kitais atvejais tai atlieka kapelionas (Kan. 1179). „Ankstesniame Kodekse atitinkamas kanonas (CIC, Kan. 1221) nurodė tik vyrus vienuolius, kadangi kanonas 1230, 5 iš 1917 m. Kodekso nurodė moteris.

¹¹⁰ Liturginis Maldynas. (Penktas pataisytas ir atnaujintas leidimas). Katalikų pasaulio leidiniai. Vilnius. 1997. P. 449.

¹¹¹ Canon Law. A Text and Commentary. The United of America. 1996. P. 838.

¹¹² Ten pat. P. 838.

Žinoma, skirtumai buvo nutylėti šiame Kodekse. Žodis „generatim“ nurodo, kad vienuoliai taip pat gali pasirinkti jų laidotuvių vietą. Jei jie miršta ne namie, jiems greičiausiai bus taikomas kanono taisyklė 1177, 3. Pasaulietinių institucijų nariams taikomas bendras įstatymas“.¹¹³

1. Jei parapija turi savo kapines, mirusieji tikintieji turi būti laidojami jose, nebent teisėtai kitas kapines būtų pasirinkęs pats mirusysis arba asmenys, kuriems priklauso pasirūpinti laidotuvėmis. 2. Visiems, kuriems to nedraudžia teisė, leidžiama pasirinkti kapines savo laidotuvėms (Kan. 1180). „Bendrai „ubi funus ibi tumulus“. Jei laidotuvės vyksta parapijos bažnyčioje, laidojimas paprastai vyksta parapijos kapinėse, bet nebūtinai. Kanonas nurodo pagrindinę teisę, kurios nėra kanonuose 208–231. Įstatymas čia naujai formuluoja kanoną 1223, 1 iš 1917 Kodekso, kas kiekvienam suteikė teisę pasirinkti savo laidotuvių ir laidojimo vietą, nebent tai draustų įstatymas. Terminas „kapinės“ yra suprantamas plačiausia prasme, įskaitant mauzoliejus, vietas, kur laikomi pelenai, ir t.t.“¹¹⁴

Dėl aukų, duodamų laidotuvių proga, turi būti laikomasi kan. 1264 nuostatų, drauge rūpinantis, kad laidotuvių metu nebūtų teikiama pirmenybė asmenims ir kad nebūtų atsisakyta tinkamai palaidoti vargšų (Kan. 1181). „Kanonas 1264 teigia, kad provincijos vyskupai turėtų nustatyti kiekį arba kiekio ribą, duodamą šiomis progomis. „Skandalo turi būti visuomet vengiama, ir niekam negali būti draudžiamos krikščioniškos laidotuvės dėl pinigų stokos. Atsižvelgiant į Tarybos ir kanono dvasią, turėtų nebūti skirtumų ar išimčių eiliniams žmonėms ar žmonių klasėms.“¹¹⁵ Panašiai kanonas 848 draudžia sakramentų nedavimą žmonėms, kuriems trūksta pinigų“.¹¹⁶

Po palaidojimo pagal dalinės teisės normas padaromas įrašas mirusiųjų registracijos knygoje (Kan. 1182). „Mirčių registracijos žurnalas yra viena iš knygų, kurios turėtų būti kiekvienoje parapijoje (Kan. 535, 1). Tokia knyga turėtų būti laikoma kiekvienoje bažnyčioje, iš kurios laidojami žmonės. Atitinkamas įrašas turi būti padaromas bažnyčios, iš kurios laidojamas žmogus, registracijos žurnale, o ne būtinai jam priklausančios parapijos bažnyčios registracijos žurnale. Žinoma, velionio kunigui turėtų būti pranešta apie mirtį bei laidotuves.“¹¹⁷

¹¹³ Canon Law. A Text and Commentary. The United of America. 1996. P. 838.

¹¹⁴ Ten pat.

¹¹⁵ Liturginė konstitucija apie Šventąją Liturgiją *Sacrosanctum Consilium* // II Vatikano susirinkimo nutarimai. Aidai. Vilnius 2001.

¹¹⁶ Canon Law. A Text and Commentary. The United of America. 1996. P. 838.

¹¹⁷ Ten pat. P. 838.

1. Bažnyčios požiūris į laidotuves

Visų, o ypač įkrikščioninimo sakramentų tikslas yra paskutinės Dievo vaiko Velykos, kurios per mirtį įveda jį į Dangaus karalystės gyvenimą. Tada išsipildo tai, ką tikėdami su viltimi išpažįstame: „Laukiu mirusiųjų prisikėlimo ir būsimo amžinojo gyvenimo“¹¹⁸.

Krikščioniškąją mirties prasmę nušviečia velykinis Kristaus mirties ir prisikėlimo slėpinys. „Kristuje sudėtos visos mūsų viltys. Krikščionis, kuris miršta Jėzuje Kristuje, yra pasirengęs „palikti kūno būstinę ir įsikurti pas Viešpatį“ (2 Kor 5, 8).“¹¹⁹

„Mirties dieną krikščioniui baigiasi jo sakramentinis gyvenimas, prasidėjęs naujuoju gimimu per Krikštą, ateina jo galutinis „supanašėjimas su Dievo Sūnaus paveikslu“, kurį suteikė Šventosios Dvasios patepimas, ir prasideda dalyvavimas Karalystės pokylyje, kurio jau yra ragavęs Eucharistijoje, nors jam dar ir reikėtų galutinio nuskaistinimo, kad galėtų apsivilkti vestuviniu drabužiu.“¹²⁰

Bažnyčia, aprūpindama sakramentais, kaip Motina nešė krikščionį savo glėbyje jo žemiškos kelionės metu, dabar palydi jį ir baigiantis kelionei, kad atiduotų „į Tėvo rankas“. „Ji atnašauja Tėvui Kristuje Jo malonės vaiką ir su viltimi it sėklą laiduoja žemėje kūną, kuris kelsis garbingas. Ši atnaša tobulai švenčiama eucharistinės Aukos metu; prieš ją ir po jos atliekami palaiminimai yra sakramentalijos.“¹²¹

Krikščioniškos laidotuvės mirusiajam nesuteikia nei sakramento, nei sakramentalijos, nes jau jo nesiekia sakramentinė malonės tvarka. Vis dėlto jos yra Bažnyčios liturginės apeigos. „Savo patarnavimu Bažnyčia nori ir pabrėžti veiksmingą vienybę su mirusiuoju, ir įtraukti į tą vienybę laidoti susirinkusią bendruomenę, skelbdama jai amžinąjį gyvenimą. Įvairios laidotuvių apeigos išreiškia krikščioniškos mirties velykinę prasmę ir atitinka kiekvieno regiono aplinką bei tradicijas, netgi parenkant liturginę spalvą.“¹²²

Romos liturgijos Ordo exsequiarum (OEx) pateikia trejopas laidotuvių apeigas pagal tris vietas, kuriose jos vyksta (namuose, bažnyčioje, kapinėse); atsižvelgiama ir į tai, kas svarbu šeimai, į vietas papročius, liaudies kultūrą bei pamaldumą. Laidotuvių eiga yra bendra visoms liturginėms tradicijoms. Joje svarbiausi keturi momentai:

¹¹⁸ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 1680.

¹¹⁹ Ten pat. KBK 1681.

¹²⁰ Ten pat. KBK 1682.

¹²¹ Ten pat. KBK 1683.

¹²² Liturginė konstitucija apie Šventąją Liturgiją *Sacrosanctum Consilium* // II Vatikano susirinkimo nutarimai. Aidai. Vilnius. 2001.

- *Bendruomenės pasveikinimas.* Apeigos pradamos religiniu pasveikinimu. Mirusiojo artimieji pasveikinami „paguodos žodžiu“ (Naujojo Testamento mintimi tai yra viltį teikianti Šventosios Dvasios jėga). Melstis susirinkusi bendruomenė taip pat išgirsta „amžinojo gyvenimo žodžius“. Bendruomenės nario mirties (arba mirties metinių bei septintoji ar keturiasdešimtoji po mirties) diena duoda progos pažvelgti anapus „šio Pasaulio“ ir tikinčiųjų mintis nukreipti į tikėjimo prisikėlusiuoju Kristumi tikrovę.
- *Žodžio liturgija.* Laidotuvių metu reikia pasirengti ypač rūpestingai, nes tarp laidotuvių dalyvių gali būti tikinčiųjų, retai dalyvaujančių pamaldose, ir mirusiojo draugų nekrikščionių. Ypač homilijoje reikia „vengti gedulinio gražbyliavimo“, o krikščioniškos mirties slėpinį nušviesti prisikėlusiojo Kristaus šviesa.
- *Eucharistinė auka.* Jei apeigos vyksta bažnyčioje, krikščioniškos mirties, kaip Velykų tikrovės, centras yra Eucharistija. Kaip tik tada Bažnyčia parodo savo veiksmingą vienybę su mirusiuoju: atnašaudama Tėvui Šventojoje Dvasioje Kristaus mirties ir prisikėlimo auką, ji prašo, kad jos vaikas būtų nuvalytas nuo nuodėmių bei jų pasekmių ir švęstų tobulas Velykas, dalyvaudamas Dangaus karalystės puotoje. Taip švęsdama Eucharistiją, per Komuniją priimdama Kristaus Kūną, kurio gyvas narys yra mirusysis, ir melddamasi už jį ir su juo, tikinčiųjų bendruomenė, ypač mirusiojo šeima, mokosi gyventi vienybėje su tuo, kuris „užmigo Viešpatyje“.¹²³
- *Atsisveikindama su mirusiuoju,* Bažnyčia jį „paveda Dievui“. Tai „paskutinis sudie [<<su Dievu>>], kuriuo krikščioniškoji bendruomenė atsisveikina su vienu iš savo narių, prieš išnešdama jo kūną laidoti“. Bizantijos tradicija tą atsisveikinimą išreiškia mirusiojo pabučiavimu: Galutinai atsisveikinant giedama ne tik dėl to, kad jis iškeliavo iš šio pasaulio ir išsiskyrė su mumis, bet ir dėl to, kad išlieka vienybė ir susijungimas. Mirtis anaipol mūsų neišskiria, nes visi einame tuo pačiu keliu ir susitikime toje pačioje vietoje. Mes niekada nebūsime išskirti, nes gyvename Kristui ir dabar suvienyti su Kristumi, eidami pas Jį. (...) Mes visi drauge būsime Kristuje.

Laidotuvėmis, švenčiamomis pagal liturgines nuorodas, Bažnyčia maldauja dvasinės pagalbos mirusiesiems ir pagerbia jų kūnus, drauge teikdama gyviesiems vilties paguodą. Bažnyčia primygtinai pataria išlaikyti pamaldų paprotį laidoti mirusiųjų kūnus, tačiau nedraudžia kremavimo, jeigu jis nėra pasirenkamas dėl katalikiškajai doktrinai priešingų motyvų (egzotiškų rytų kultų ar kitų religinių papročių laikymosi).

¹²³ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 1689-1690.

Laidojimo apeigos atliekamos pagal *Laidotuvių Apeigyną* ir vadovaujantis Lietuvos Vyskupų Konferencijos instrukcija *Laidojimo apeigos* (paskelbta „Bažnyčios žiniose“, 1996 kovo 15, Nr. 5).

Bet kurio mirusio tikinčiojo laidotuvių apeigos turi būti atliekamos savo parapijos bažnyčioje. Tačiau, jei yra pareikšta kitokia mirusiojo valia ar artimųjų pagrįstas noras, galima, informavus mirusiojo parapijos kleboną, pasirinkti ir kitą bažnyčią, jei tam pritaria pasirinktosios bažnyčios administratorius.

„Išskyrus liturginės tarnystės ar Šventimų išskirtinumus bei liturginiais nuostatais numatyta pagarbą civilinės valdžios atstovams, tiek laidotuvių apeigose, tiek jų ceremonijoje tenebūna jokio asmenų ar luomų išskyrimo.“¹²⁴

Bažnyčios kanonai nurodo, kad bažnytinės laidotuvės turi būti teikiamos tik tiems mirusiesiems, kurie buvo Bažnyčios tikintieji. Laidoti su bažnytinėmis apeigomis turi būti atsakyta „tuos asmenis, kurie būdami gyvi reiškė viešą priešišumą Bažnyčiai bei iki mirties neparodė jokio atgailos ženklo:

- Viešai žinomi apostatai (atsisakę katalikų tikėjimo, atskalūnai), eretikai (prieštaraujantys Bažnyčios doktrinai), schizmatikai (atskilę nuo Bažnyčios).
- Pasirinkusieji kūno kremavimą dėl krikščioniškajam tikėjimui priešingų motyvų.
- Kiti vieši nusidėjėliai, kurių neįmanoma laidoti, nesukėlus viešo tikinčiųjų papiktinimo (Kan. 1184)¹²⁵.

Jei asmuo nelaidojamas bažnytiškai, jam turi būti atsakytos ir laidotuvių šv. Mišios. Esant bet kokiai abejonei dėl asmens laidotuvių su bažnytinėmis apeigomis, klebonas turi atsiklausti vyskupo Ordinaro, kurio sprendimo privalo laikytis teik jis, tiek bet kuris kitas kunigas.

Mirtis yra žmogaus žemiškosios kelionės pabaiga, pabaiga Dievo jam dovanoto malonės ir gailėstingumo metu savo žemiškajam gyvenimui tvarkyti pagal Dievo planą bei apsispręsti dėl savo galutinio likimo. Jei bažnytinė bendruomenė, liturgija, o ypač Eucharistijos šventimas, žmogui buvo brangūs gyvam esant, tai tikrai dera mirusįjį pagerbti bažnytinėmis laidotuvėmis. Tačiau nereikia su mirusiais elgtis taip, kaip jie nesielgė ir to nenorėjo būdami gyvi.

1. Mirusiesiems tikintiesiems pagal teisės normas turi būti teikiamos bažnytinės laidotuvės. 2. Bažnytinės laidotuvės, kuriomis Bažnyčia maldauja dvasinės pagalbos mirusiesiems ir pagerbia jų kūnus, drauge teikdama gyviesiems vilties paguodą, privalo būti švenčiamos pagal liturginių įstatymų normas (Kan. 1176). Šis kanonas aprašo teisę, kurią krikščionių tikintieji turi krikščioniškoms

¹²⁴ Laidotuvių apeigos. Lietuvos Vyskupų Konferencijos. Vilnius. 2004. Nr. 20. P. 13.

¹²⁵ Ten pat.

laidotuvėms. Antrasis kanono paragrafas aiškiai nurodo įvairius bažnytinių laidotuvių apeigų tikslus. Ankstesniojo kanono versija turėjo aiškią nuorodą į vyskupų konferencijos kompetenciją, priimant tam tikrus nutarimus dėl laidotuvių apeigų. Žinoma, komitetas nusprendė, kad tokia nuoroda buvo nereikalinga, nes ji yra netiesiogiai nurodoma, kai remiamasi atitinkamais liturginiais įstatymais.

2. Atvejai, atsakant laidotuves

Kiek skandalų parapijose kyla, kai klebonas atsisako laidoti savižudį! Pasvarstykime, ar galima laidoti pagal bažnytines apeigas tuos tikinčiuosius, kurie patys nusprendė nutraukti savo gyvenimą, ir ką apie tai kalba dabar galiojantis Kanonų teisės kodeksas.

Iš pat pradžių tenka pasakyti, kad dabartinis kodeksas neskiria savižudžiams atskiro kanono (1917 m. kodeksas kan. 1240.2 aiškiai minėjo savižudžius ir mirusius dvikovoje), o tik bendrai kalba apie viešuosius nusidėjėlius. Kan. 1184.1.3 skaitome, jeigu jie prieš mirtį neparodė jokio (atgailos) gailėsčio ženklo, su bažnytinėmis apeigomis negalima laidoti viešųjų nusidėjėlių tuomet, kai tuo galima papiktinti tikinčiuosius. Nėra abejonių, kad pagal dabartinę bažnytinę teisę savižudžiai skiriami viešųjų nusidėjėlių kategorijai, jeigu jie yra pakaltinami dėl savo veiksmo pagal kan. 1321.1 nuostatą.

Iš čia cituotų kodekso nuostatų yra aišku, kad „su bažnytinėmis apeigomis savižudžiai nėra laidojami tada, kai visos trys minėtos aplinkybės, t.y. gailėsčio trūkumas, tikinčiųjų pasipiktinimo pavojus ir rimtai pakaltinamas veiksmas, yra konkrečios savižudybės metu. Kalbant apie gailėsčio ženklą, išreikštą prieš mirtį, reikia turėti omeny, kad nereikalaujama aiškių ir viešų gailėsčio ženklų. Pakankamas bet koks ženklas, netgi tik tariamas; pvz.: mirštantis bučiuoja paduotą jam kryžių; sukalba gailėsčio aktą ir 1.1. Tokiais atvejais pakanka patikimo liudininko parodymų. Tačiau žinome, kad savižudybių atveju beveik neįmanoma iširti šios aplinkybės, nes paprastai nebūna jų mirties liudininkų ir galima tik spėti pagal mirusiojo gyvenimą, kas galėjo dėtis jo širdyje prieš pat mirtį“¹²⁶.

Dėl antros aplinkybės, t.y. tikinčiųjų pasipiktinimo dėl bažnytinių laidotuvių savižudžiams, spontaniškai kyla klausimas: ar eilinėje parapijos bendruomenėje kai kuriais savižudybės atvejais nekyla didesnis tikinčiųjų pasipiktinimas kaip tik dėl to, kad savižudžiai nelaidojami pagal bažnytines apeigas?

Šiaip ar taip, labai dažnai tariamas tikinčiųjų pasipiktinimas kyla dėl to, kad klaidingai suprantama bažnytinių laidotuvių prasmė. Bažnyčia nėra laidojimo agentūra ir sielovadininkai privalėtų aiškinti savo tikintiesiems, kad bažnytinės laidotuvės - tai kreipimasis į Dievo gailėstingumą ir

¹²⁶ *Zdanys R. Savižudžių bažnytinės laidotuvės // Sandora. Nr. 11.(23). Katalikų mėnraštis. P. 22.*

liudijimas bendruomenės tikėjimo mirusiųjų prisikėlimu ir gyvenimu pasaulyje, kuris ateis. Taip pat ir šiais atvejais „nereikia prarasti vilties, kad nusižudę asmenys dar sulauks amžinojo išganymo. [...] Bažnyčia meldžiasi už žmones, pasikėsinusius į savo gyvybę“¹²⁷.

Trečia mus dominanti aplinkybė - tai savižudžio pakaltinamumas. Šiuo klausimu įdomių dalykų taip pat randame katekizme: „Atsakomybę už žmogui priskiriamus veiksmus gali sumažinti ir net panaikinti nežinojimas, neatidumas, prievarta, baimė, įprotis, perdėtas jausmingumas ir kiti psichiniai ar socialiniai veiksniai“¹²⁸. Dideli psichiniai sutrikimai, išgąstis arba didelė laukiančių išmėginimų, kančios arba kankinimų baimė gali sumažinti savižudžio atsakomybę“¹²⁹. Pagal jau cituoto kan. 1321.1 nuostatą, įstatymo pažeidimas yra tada, kai veiksmas yra rimtai pakaltinamas, t.y. kai jis yra atliktas sąmoningai ir savanoriškai. Vadinasi, sąmoningos kaltės nėra, kai nusikaltimo autorius dėl protinių priežasčių yra nepajėgus atpažinti veiksmo reikšmės, o valios atžvilgiu trūksta veikimo laisvės.

Turėdami omeny visa tai, kas pasakyta, pasistenkime atsakyti: ar įmanoma konkrečiu savižudybės atveju spręsti, kad yra visos kan. 1185.1.3 išvardytos aplinkybės, ir nelaidoti su bažnytinėmis apeigomis? Aš manau, kad labai dažnai pasiliks daugiau ar mažiau rimtų abejonių. Abejojant būtina pasitarti su vietos ordinaru ir laikytis jo sprendimo (žr. kan. 1185.2), tačiau jeigu abejonių vis dėlto lieka, reikėtų velionį laidoti pagal bažnytinės apeigas.¹³⁰

„Netinka primesti bažnytinių laidotuvių tiems, kurie jų patys nenorėjo arba gyveno ir mirė nekatalikiškai ar sąmoningai nusižudė.“¹³¹

Pasak, bažnytinės teisės dr. kun. Romualdo Zdanio: „Baigdamas norėčiau sugrįžti prie 1917 m. kodekso, kur savižudžių praktika buvo gana aiški: šio kodekso kan. 1240.2 sankciją buvo galima taikyti tik viešos, laisvos ir tikros savižudybės atveju. Jei likdavo kokia nors abejonė dėl laisvės arba viešumo, šios sankcijos negalima buvo taikyti. Jeigu savižudybė buvo privati, tai šios sankcijos galima buvo netaikyti. Manychiau, kad ši gerumo laikysena kartu su dabartiniu kodeksu ne tik neišnyksta, bet yra dar labiau sustiprinta.“¹³²

Jei prieš mirtį neparodė jokio atgailos ženklo, bažnytinės laidotuvės turi būti atsakytos šiems asmenims: 1. žinomiems apostatams, eretikams, schizmatikams; 2. pasirinkusiems savo kūno kremavimą dėl krikščioniškam tikėjimui priešingų motyvų; 3. kitiems viešiemis nusidėjėjams, kurių neįmanoma laidoti, nesukėlus viešo tikinčiųjų papiktinimo (Kan. 1184).

¹²⁷ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 2283.

¹²⁸ Ten pat. KBK 1735.

¹²⁹ Ten pat. KBK 2282.

¹³⁰ *Zdanys R. Savižudžių bažnytinės laidotuvės // Sandora. Nr. 11.(23). Katalikų mėnraštis. P. 22.*

¹³¹ *Liturginis Maldynas. (Penktas pataisytas ir atnaujintas leidimas). Katalikų pasaulio leidiniai. Vilnius. 2007. P. 449.*

¹³² *Zdanys R. Savižudžių bažnytinės laidotuvės // Sandora. Nr. 11.(23). Katalikų mėnraštis. P. 22.*

Šis kanonas kalba apie tuos, kuriems jos turi būti neleidžiamos. Krikščioniškų laidotuvių draudimo baudmė didžiajia dalimi yra pašalinta iš šio Kodekso. „Žinoma, šis kanonas nurodo retus atvejus, kai laidotuvės turi būti neleidžiamos. Tai atspindi komiteto pastangą atsakyti į prašymus, kad įstatymas pateiktų sąrašą nuodėmių, garantuojančių laidotuvių draudimą, net jei toks sąrašas ir nebūtų išmėgintas. Taikant šį kanoną, reiktų remtis kanonu 18, kuris teigia, kad įstatymai, kurie apriboja teises, visada turėtų būti aiškinami griežtai.“¹³³

Pirmasis pirmo paragrafo skaičius mini atsimetėlius (apostatus), eretikus ir atskalūnus (schizmatikus). Kanonas 751 apibrėžia atsimetimą kaip visišką krikščionių tikėjimo nepripažinimą po krikšto. Erezija yra po krikšto atkaklus neigimas arba abejonė kai kuriomis tiesomis, kurios yra dalis dieviško ir katalikų tikėjimo. Atskala (schizma) yra atsisakymas po krikšto nuo paklusnumo popiežiui arba nuo jam pavaldžios Bažnyčios narių bendrijos. Bloga reputacija nėra aptariama peržiūrėtame Kodekse; žinoma, remiantis ankstesniuoju Kodeksu, ji galėjo būti suprantama dvejopai. Bloga reputacija teisiškai remiasi kompetentingo teisėjo arba teismo pripažinimo nuosprendžiu. „Bloga reputacija faktiškai reiškia, kad veiksmas yra viešai žinomas arba buvo įvykdytas tokiomis aplinkybėmis, kad yra visiškai neįmanoma jo nusišlepti arba pasiūlyti bet kokią leistiną pateisinimą jam (CIC, Kan. 2197). „Atrodo, kad gana griežtas kanono aiškinimas reikalauja patikrinti blogą reputaciją teisiškai prieš uždraudžiant bažnytines laidotuves. Be to, reikia paminėti, kad tie, kurie yra pakrikštyti ne katalikų bažnyčiose, formaliai nėra laikomi eretikais ar atskalūnais (UR 3).“¹³⁴

„Nors ankstesnis įstatymas (CIC, Kan. 1240,1, 5) draudė bažnytines laidotuvių apeigas visiems žmonėms, kurie buvo sudeginti, dabartinis įstatymas apsiriboja draudimu tiems, kurie pasirinko deginimą dėl priežasčių, prieštaraujančių krikščionių tikėjimui (1, 2).“¹³⁵

Paskutinė kategorija tų, kuriems neleidžiamos krikščioniškos laidotuvės, yra gana bendra, t. y. kiti akivaizdūs nusidėjėliai, kuriems bažnytinės laidotuvės negali įvykti be viešo skandalo tikintiesiems (1, 3). „Akivaizdi nuodėmė yra tokia, kurią yra matę liudytojai, ir jie gali tai paliudyti. Jei nėra viešo skandalo, laidotuvių teisė neturi būti atimta net ir akivaizdiems nusidėjėjams. Reiktų visada pasitarti su vietiniu ordinaru, jei kyla abejonė dėl tinkamumo uždrausti krikščioniškas laidotuves. Tai skirta apginti žmonėms prieš galimą savavališką kunigo nuožiūrą vietiniame lygyje.“¹³⁶

Konsultantai komitete nusprendė, kad tie, kurie buvo atskirti nuo Bažnyčios dėl liūdno pagarsėjimo, nebūtų aiškiai minimi kanone, kaip kad buvo ankstesniame įstatyme (CIC, Kan. 1240, 1,

¹³³ Canon Law. A Text and Commentary. The United of America. 1996. P. 839.

¹³⁴ Ten pat. P. 839-840.

¹³⁵ Ten pat. P. 840.

¹³⁶ Ten pat.

2); žinoma, jie suprantami kaip patenkantys į bendrą „viešo nusidėjėlio“ rubriką. Tie, kuriems uždrausta atlikti bažnytines apeigas, formaliai čia nepriklauso.

Tam tikrų kategorijų žmonės, minimi ankstesniame įstatyme, nėra aiškiai išskirti šio kanono draudime, pvz., uždraustų bendruomenių nariai (CIC, Kan. 1240, 1, 1), tie, kurie tyčia nusižudo (CIC, Kan. 1240, 1, 3), tie, kurie žūsta dvikovoje arba miršta nuo dvikovoje gautų žaizdų (CIC, Kan. 1240, 1, 4). Vienintelė padėtis, dėl kurios buvo svarstymų, buvo uždraustos bendruomenės nario atvejis. „Atsižvelgiant į sudėtingumą nustatyti asmens priklausymo laipsnį tokios bendruomenės doktrinai, komitetas nusprendė, kad yra geriausia aiškiai neminėti tokių asmenų kanone. Tik tuo atveju, jie yra akivaizdūs nusidėjėliai, kyla klausimas dėl galimo krikščioniškų laidotuvių uždraudimo.“¹³⁷

Baigiant reikia pažymėti, kad dabartinė sušvelninta drausmė buvo pagreitinta neoficialaus 1973 m. laiško iš Šventosios kongregacijos tikėjimo doktrinai, kalbančio apie katalikų, gyvenusių netaisyklingose santuokose, laidotuves: ... Religinių laidotuvių išskilmės nebus draudžiamos tikintiesiems, kurie, nors ir būdami prieš mirtį akivaizdžios nuodėmės padėtyje, išsaugojo savo prisirišimą prie Bažnyčios ir parodė atgailos ženklų, ir su ta sąlyga, kad tai nesukels viešo skandalo kitų tikinčiųjų narių atžvilgiu.

„Tuo tarpu skandalas tikinčiųjų ar bažnytinės bendruomenės narių atžvilgiu galės būti sumažintas ar jo išvengta tokiu laipsniu, kad kunigai paaiškins požiūrį, kuris pritinka krikščioniškų laidotuvių prasmei ir kuriame daugelis mato Dievo gailestingumo prašymą...“¹³⁸

Kilus bet kokiam abejonei turi būti atsiklausama vietos Ordinaro, kurio sprendimo privaloma laikytis (Kan. 1184, 2).

Jei asmuo nelaidojamas bažnytiškai, jam turi būti atsakytos ir bet kokios laidotuvių Mišios (Kan. 1185).

Kanonas 18 apie griežtą aiškinimą įstatymų, draudžiančių ar ribojančių teisę, taip pat turėtų būti taikomas šiuo atveju. Nors ankstesnis įstatymas (CIC, Kan. 1241) draudė metinių mišias ir bet kokią viešų apeigų rūšį tiems, kuriems bažnytinės laidotuvių apeigos buvo uždraustos, dabartinis Kodeksas nepareiškia šio draudimo.

Dažnai mišių prašoma ne katalikams, kuriems būtų neleidžiamos katalikiškos laidotuvės pagal kanoną 1183, 3. Šventoji kongregacija tikėjimo doktrinai nutarė, kad nėra jokių keblumų su atskiromis mišiomis. Dėl viešų mišių iškilmių ji teigė:

¹³⁷ Canon Law. A Text and Commentary. The United of America. 1996. P. 839.

¹³⁸ Ten pat.

Dabartinė drausmė ... turi būti išlaikyta kaip bendra norma. ... Priežastis tam yra atsižvelgimas į sąžinę tokių mirusių žmonių, kurie viešai nepareiškė katalikų tikėjimo. ... Ši norma gali būti sumažinta, kai tuo pačiu laiku patikrinamos šios sąlygos:

(1) Viešo pamaldų šventimo aiškiai reikalauja šeimos nariai, draugai ar su velioniu susiję žmonės vien dėl religinio motyvo.

(2) Ordinaro nuomone, nebus skandalo tikinčiųjų atžvilgiu.

„... Šiais atvejais viešos mišios gali būti laikomos, žinoma, su sąlyga, kad velionio vardas nebus minimas eucharistinėje maldoje, kadangi toks paminėjimas nurodo visišką bendravimą su Katalikų Bažnyčia.“¹³⁹

3. Kremavimas

Vis dėlto mūsų dienomis kremavimas plinta dėl pasikeitusių gyvenimo aplinkybių. Dėl šio dalyko Bažnyčios disciplina nustato tuo, kad galima krikščioniškai palaidoti tuos, kurie išreiškė valią, kad jų kūnai būtų kremuoti, jei toks jų pasirinkimas padarytas be priešingų krikščioniškajai doktrinai motyvų. Tokį sprendimą padariusius tikinčiuosius dera paraginti nelaikyti mirusiųjų pelenų namie, bet palaidoti juos įprastu būdu, kol Dievas prikels besiilsinčius žemėje ir kol jūra atiduos savo mirusiuosius (Apr 20, 13).

Mirštantiems žmonėms reikia dėmesio ir paslaugumo, kad jiems padėtume paskutines dienas išgyventi oriai ir ramiai. Jiems turi padėti artimųjų malda. Artimieji privalo pasirūpinti, kad ligoniai laiku priimtų sakramentus, parengiančius juos susitikti su gyvuoju Dievu.

„Su mirusiųjų kūnais turi būti elgiamasi pagarbiai ir meiliai, tikint prisikėlimą ir jo viliantis. Mirusiųjų laidojimas yra gailėstingas darbas kūnui; tai pagarba Dievo vaikams – Šventosios Dvasios šventovėms.

Lavonų skrodimas teismo tyrimo arba mokslinio tyrinėjimo tikslais doriniu požiūriu yra leistinas. Neatlyginamai atiduoti organus po mirties yra teisėtas ir girtinas dalykas.“¹⁴⁰

Bažnyčia leidžia kremaciją, jeigu tuo neginčijamas tikėjimas kūno prisikėlimu. (Kan. 1176, 3) Bažnyčia primygtinai pataria išlaikyti pamaldų paprotį laidoti mirusiųjų kūnus, tačiau nedraudžia kremavimo, nebent jis būtų pasirinktas dėl katalikiškajai doktrinai priešingų motyvų. Trečiasis kanono paragrafas naujai formuluoja Bažnyčios teikiamą pirmenybę kūnų laidojimui; žinoma, deginimas nebėra draudžiamas, nebent jis būtų pasirinktas dėl priešasčių, prieštaraujančių krikščioniškam

¹³⁹ Canon Law. A Text and Commentary. The United of America. 1996. P. 839.

¹⁴⁰ Katalikų Bažnyčios Katekizmas. KBK 2230.

mokymui. Ankstesnis įstatymas buvo gana tvirtai ir griežtai išreikštas prieš deginimą (CIC, Kan. 1203). Tiesą sakant, „Bažnyčia niekada nebuvo nusistačiusi prieš deginimą kaip tokį, bet neskatino jo dėl priešasčių, kuriomis žmonės jį pateisindavo. Popiežiaus sostas pasakė, kad leidimas deginimui turi būti neduodamas tikrai tada, kai jis paremtas sektantiška dvasia, katalikų religijos ar Bažnyčios neapykanta arba krikščioniškosios doktrinos neigimu. Laidotuvių apeigos negali būti atliekamos deginimo vietoje“¹⁴¹.

Tie, kurie pareiškė norą, kad jų kūnas būtų sudegintas, gali būti palaidoti krikščioniškomis laidotuvių apeigomis, nebent būtų aišku, kad tokį jų pasirinkimą lėmė motyvai, priešingi krikščioniškajam tikėjimui. „Laidotuvių apeigos atliekamos įprastu būdu, bet pabrėžiant, jog Bažnyčia labiau vertina paprotį kūną laidoti, kaip ir pats Viešpats norėjo būti palaidotas. Taip pat reikia žiūrėti, kad tai nekeltų tikinčiųjų papiktinimo ar nuostabos.“¹⁴²

Tokiais atvejais apeigos, numatytos koplyčioje arba prie kapo, gali būti atliekamos krematoriumo pastate, netgi, nesant jame tinkamos vietos, pačioje krematoriumo salėje, išmintingai vengiant papiktinimo ar nepagarbos tikėjimui.

Mirusio žmogaus kūno akivaizdoje krikščionis tiesiogiai susiduria su gyvenimo ir mirties slėpiniu. „Negana to, negyvas kūnas paprastai primena mirusio žmogaus asmeninę tikėjimo istoriją, meilės kupinus šeimos saitus, draugystės ryšius, meilus žodžius bei poelgius. Žmogaus kūnas neatsiejamai persipynęs su žmogaus asmeniu, kuris per tą kūną veikia ir yra kitų patiriamas. Tai – kūnas, kurio rankos rengė vargšą bei buvo apkabinusios sielvartaujantį“.¹⁴³

Mirusio kataliko kūnas taip pat yra kūnas, nuplautas Krikšto vandeniu, pateptas išganymo aliejumi ir maitintas Gyvybės duona. Tad Bažnyčios pagarba žmogaus kūno šventumui išauga iš pagarbos žmogaus asmeniui bei rūpinimosi juo prigimtiniu bei antgamtiniu matmeniu. Mirusiojo kūnas verčia prisiminti Bažnyčios įsitikinimą, kad žmogaus kūnas yra Kristuje Šventosios Dvasios šventykla ir skirtas būsimai prisikėlimo iš numirusiųjų šlovei. „Šis tikėjimo įsitikinimas reiškiamas nepertraukiama ir karšta malda, kuria miręs asmuo pavedamas gailestingai Dievo globai, idant jam (jai) būtų laiduota vieta teisiųjų bendrystėje. Kita išraiška yra tradicinės pastangos parengti kūną palaidojimui būdu, atitinkančiu jo kilnumą, laukiant jo galutinio prisikėlimo Viešpatyje“.¹⁴⁴

¹⁴¹ Canon Law. A Text and Commentary. The United of America. 1996. P. 837.

¹⁴² Ten pat.

¹⁴³ Laidotuvių apeigos. Lietuvos Vyskupų Konferencijos. Vilnius. 2004. Nr. 241. P. 187.

¹⁴⁴ Ten pat. Nr. 242. P. 187.

„Nors kremacija šiandien Bažnyčios leidžiama, ji nėra vertinama taip pat, kaip kūno laidojimas. Bažnyčia mano, kad kūno buvimas per laidotuvių apeigas geriau išreiškia vertybes, kurias Bažnyčia tomis apeigomis teigia. Todėl ji aiškiai teikia pirmenybę kūno buvimui ir to pageidauja“.¹⁴⁵

„Bažnyčios mokymas apie žmogaus kūną ir Bažnyčios teikiama pirmenybė kūno laidojimui turėtų būti nuolatinė katechezės tema visais lygmenimis, ganytojams dedant ypatingas pastangas šiam svarbiam mokymui išlaikyti“.¹⁴⁶

Tačiau kartais pasitaiko, kad kūno buvimas per laidotuvių Mišias yra neįmanomas. „Kai dėl nepaprastų aplinkybių kremacija tampa vienintele įmanoma alternatyva, kunigai, diakonai bei kiti asmenys, patarnaujantys mirusiojo šeimai, turi rodyti pastoracinį jautrumą“.¹⁴⁷

Katalikų Bažnyčia mirusius savo narius Dievo gailestingumui paveda laidotuvių apeigomis. Ji taip pat prašo, kad tikintys krikščionys toliau melstųsi už mirusius šeimos narius ir draugus. Šią išganingą praktiką liudija kasmetinis Visų šventųjų dienos šventimas, Mirusiųjų paminėjimas (Vėlinės) lapkričio 2 dieną. „Bažnyčios malda ir atminimą tęsia per mirties metines ar kitu reikšmingu metu celebruojamos Mišios už mirusiuosius. Kapinės, pirmiausia katalikiškos, katalikams primena mirusiųjų prisikėlimą. Be to, į jas telkiasi Bažnyčios dėmesys atmenant mirusiuosius bei už juos meldžiantis“.¹⁴⁸

Kremuoto kūno palaikus privalu gerbti lygiai taip pat, kaip žmogaus kūną, iš kurio jie atsirado. Tam reikia pelenams laikyti verto indo, atitinkamo jų nešimo būdo, rūpestingumo ir dėmesingumo statant, transportuojant ir galutinai patalpinant. Kremuoti palaikai turi būti palaidoti kape arba patalpinti mauzoliejuje ar kolumbarijuje. Kremuotų palaikų išbarstymo jūroje, iš oro ar ant žemės praktika arba kremuotų palaikų laikymas mirusiojo giminaičio ar draugo namuose neatitinka Bažnyčios reikalaujamos pagarbumo nuostatos. Jei įmanoma, taikytinos priemonės, leidžiančios tauriai išlaikyti mirusiojo atminimą, pavyzdžiui, plokštelė ar akmuo su mirusiojo vardu.¹⁴⁹

Anksčiau Katalikų Bažnyčia į kremavimą žiūrėjo priešišškai, tačiau laikui bėgant jos pozicija gerokai sušvelnėjo. Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarijos ugdytojas Žydrūnas Vabuolas pripažino, kad anksčiau sudegintus palaikus buvo sunku palaidoti su bažnytinėmis apeigomis. Tačiau nuo XX amžiaus antrosios pusės Katalikų Bažnyčioje į kremavimą žiūrima palankiai, išskyrus tuos atvejus, kai žmogus kremuojamas norint parodyti, kad jis netikėjo kūno prisikėlimu. „Tokių atveju laidojimas su Bažnyčios apeigomis negalimas ir šiomis dienomis“, - DELFI pabrėžė dvasininkas. Lietuvoje dokumentų apie kremavimą niekas nerašė, tad kada pasikeitė požiūris į tokį laidojimo būdą mūsų

¹⁴⁵ Laidotuvių apeigos. Lietuvos Vyskupų Konferencijos. Vilnius. 2004. Nr. 243. P. 188.

¹⁴⁶ Ten pat. Nr. 244. P. 188.

¹⁴⁷ Ten pat. Nr. 245. P. 188.

¹⁴⁸ Ten pat. Nr. 246. P. 188.

¹⁴⁹ Ten pat. Nr. 247. P. 188.

šalyje, atsekti būtų sunku. „Tiek, kiek atsimenu, į kremavimą visą laiką buvo žiūrima taip, kaip dabar – normaliai“, - sakė kunigas.¹⁵⁰

Lietuvos Respublikos Seime jau apsvarstyti ir patvirtinti Žmogaus palaikų laidojimo įstatymo (XP-1505(4)) ir Kremavimo įstatymo (XP-2627) projektai. Šie įstatymai yra labai svarbūs visuomenei, todėl Lietuvos Vyskupų Konferencijos pirmininkas arkivyskupas Sigitas Tamkevičius laišku kreipėsi į Lietuvos Respublikos Seimo Sveikatos reikalų komiteto pirmininką Antaną Matulą išreiškdamas Bažnyčios poziciją dėl kai kurių minėtų projektų nuostatų.

Vadovaudamasi savąja Kanonų teise Katalikų Bažnyčia primygtinai pataria išlaikyti paprotį laidoti mirusiųjų kūnus, tačiau nedraudžia kremavimo, nebent jis būtų pasirinktas dėl katalikiškai doktrinai priešingų motyvų (plg. CIC, Kan. 1176 §3). Pagarba kremuotiems palaikams turi prilygti pagarbai, rodomai mirusiojo asmens kūnui. Kremuoti palaikai turėtų būti gabenami, laikinai laikomi ir laidojami su jiems derama pagarba, o to neužtikrina kai kurios įstatymų projektų nuostatos. Nepagarba kremuotiems palaikams būtų rodoma neribotą laiką juos laikant namie arba kitose pagal krašto tradiciją neįprastose mirusiųjų palaikų laikymo vietose. Laidojimu negalima vadinti pelenų išbarstymo ant žemės ar vandens paviršiaus. Kremuoti palaikai turi būti laidojami žemėje arba kolumbariumuose paženklinant konkreto asmens kremuotų palaikų vietą. Katalikų Bažnyčios požiūriu įstatymo projekte esanti nuostata, jog negimęs vaikas iki 22-osios nėštumo savaitės prilyginamas medicininėms atliekoms, yra didelė nepagarba žmogui. Arkivyskupas Sigitas Tamkevičius išreiškė viltį, jog įstatymo leidėjai atkreips dėmesį į šias pastabas ir pakoreguos projektus taip, kad būtų išlaikyta mūsų krašte galias tradicijas turinti pagarba mirusiųjų palaikams.

¹⁵⁰ *Žydrūnas Vabuolas*. Katalikų Bažnyčios požiūris į kremavimą // www.delfi.lt. 2007. 05. 22.

IV. LAIDOTUVIŲ REGLAMENTAVIMAS LR CIVILINĖJE TEISĖJE

Kalbant apie *teisę į kūno neliečiamumą ir vientisumą* svarbu žinoti tai, kad fizinis asmuo neliečiamas. Be paties asmens (o asmeniui esant neveiksniam – be jo atstovo pagal įstatymą) valios ir laisvo sutikimo su juo negali būti atliekami jokie moksliniai, medicinos bandymai ar tyrimai. Toks sutikimas turi būti išreikštas raštu. „Atlikti intervenciją į žmogaus kūną, pašalinti jo kūno dalis ar organus galima tik asmens sutikimu. Sutikimas chirurginei operacijai turi būti išreikštas raštu. Jeigu asmuo yra neveiksnus, tokį sutikimą gali duoti jo globėjas, tačiau neveiksniam asmeniui kastruoti, sterilizuoti, jo nėštumui nutraukti, jį operuoti, jo organui pašalinti būtinas teismo leidimas“¹⁵¹. Toks sutikimas nereikalingas būtino reikalingumo atvejais, siekiant išgelbėti asmens gyvybę, kai jai gresia realus pavojus, o pats asmuo negali išreikšti savo valios. Asmuo raštu gali nustatyti savo kūno panaudojimo būdą po mirties, laidojimo tvarką ir būdą. „Žmogaus audinių ir organų donorystės ir transplantacijos tvarką nustato atskiras įstatymas. Žmogaus kūnas, jo dalys ar organai bei audiniai negali būti komercinių sandorių dalyku. Tokie sandoriai yra niekiniai. Asmuo, kurio teisė į kūno neliečiamumą bei vientisumą buvo pažeista, turi teisę reikalauti iš kaltų asmenų atlyginti turtinę ir neturtinę žalą“¹⁵².

Kalbant apie *kito asmens pasirašymą testamentu* svarbu žinoti, kad „testatorius dėl fizinių trūkumų, ligos ar kitokių priežasčių negali pats pasirašyti testamentu, jo prašymu testamentą gali už jį pasirašyti notaro ar kito turinčio teisę patvirtinti testamentą pareigūno ir ne mažiau kaip dviejų liudytojų akivaizdoje kitas veiksnus fizinis asmuo, kuris nėra įpėdinis pagal testamentą, kartu

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Ketvirtoji laida. 1-6 knygos. 2.25 straipsnis. Vilnius. 2005. P. 108.

¹⁵² Ten pat.

nurodydamas priežastį, dėl kurios testatorius negalėjo pats pasirašyti testamentu. Liudytojai taip pat turi pasirašyti testamentu“¹⁵³.

Kalbant apie *atsižvelgimą į nukentėjusio asmens kaltę bei padariusio žalą asmens turčinę padėtį* būtina pabrėžti tai tuo, kad „kai paties nukentėjusio asmens didelis neatsargumas padėjo žalai atsirasti arba jai padidėti, tai atsižvelgiant į nukentėjusio asmens kaltės dydį (o kai yra žalos padariusio asmens kaltės, - ir į jo kaltės dydį) žalos atlyginimas, jeigu įstatymai nenustato ko kita, gali būti sumažintas arba reikalavimas atlyginti žalą gali būti atmestas.“¹⁵⁴

Į nukentėjusio asmens kaltę neatsižvelgiama išieškant dėl maitintojo gyvybės atėmimo atsiradusią žalą bei atlyginant laidojimo išlaidas. „Teismas gali sumažinti atlygintinos žalos dydį, atsižvelgdamas į žalą padariusio asmens sunkią turčinę padėtį, išskyrus atvejus, kai žala padaryta tyčia“¹⁵⁵.

2. Kremavimo reglamentavimas LR Civilinėje teisėje

Kalbant apie *asmens valią dėl kremavimo pareiškimo ir vykdymo* svarbu žinoti tai, kad „kiekvienas pilnametis veiksnus asmuo turi teisę šio įstatymo nustatyta tvarka pareikšti valią (sutikimą ar nesutikimą) dėl savo palaikų kremavimo“¹⁵⁶. Asmens valia (sutikimas ar nesutikimas) dėl jo palaikų kremavimo po mirties gali būti pareiškama Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka testamente arba kitame notaro ar kito įstatymų įgalioto asmens patvirtintame valios pareiškimo dokumente. Pareiškiant valią dėl savo palaikų kremavimo testamente arba kitame valios pareiškimo dokumente gali būti paskiriamas (nurodomas) laidojantis asmuo, kuris įsipareigoja užtikrinti pareikštos valios įgyvendinimą po ją pareiškusio asmens mirties. Nė vienas asmuo negali būti paskirtas (nurodytas) laidojančiu asmeniu prieš jo valią. Valią pareiškusio asmens paskirtas (nurodytas) laidojantis asmuo be svarbių priežasčių negali atsisakyti prisiimtos pareigos užtikrinti pareikštos valios įgyvendinimą po ją pareiškusio asmens mirties.

Kai asmens sutikimas dėl jo palaikų kremavimo pareikštas testamente, kuriame laidojantis asmuo nėra paskirtas, valią dėl palaikų kremavimo vykdo testamentą vykdantis asmuo, jeigu iki

¹⁵³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Ketvirtoji laida. 1-6 knygos. 5.29 straipsnis. Vilnius. 2005. P. 417.

¹⁵⁴ Ten pat. 6.282 straipsnis. P. 549.

¹⁵⁵ Ten pat.

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos kremavimo įstatymas. Projektas. 3 straipsnis. Vilnius. 2007.12.20.

testamento paskelbimo valią pareiškęs asmuo nėra palaidotas. Jeigu asmens sutikimas dėl palaikų kremavimo pareikštas kitame valios pareiškimo dokumente, kuriame laidojantis asmuo nėra paskirtas, valią dėl kremavimo vykdo šio straipsnio 5 dalyje nurodyti asmenys.

Asmuo sutikimą dėl savo palaikų kremavimo taip pat gali pareikšti raštu sudarydamas trišalę kremavimo paslaugų teikimo po jo mirties sutartį su kremavimo įmone ir laidojančiu asmeniu, išipareigojančiu užtikrinti pareikštos valios įgyvendinimą po ją pareiškusio asmens mirties ir kremavimo paslaugų sutarties vykdymą. Ši sutartis yra vartojimo sutartis.

Jeigu mirus asmeniui, kuris šio straipsnio 2 ir 4 dalyse nustatyta tvarka buvo pareiškęs sutikimą dėl savo palaikų kremavimo, nežinoma, kur yra testamente arba kitame valios pareiškimo dokumente paskirtas laidojantis asmuo, arba jei paskirtas laidojantis asmuo dėl objektyvių priežasčių negali vykdyti išipareigojimų ar atsisako būti laidojančiu asmeniu, valią dėl kremavimo vykdo veiksnūs mirusiojo asmens:

1) sutuoktinis;

2) jei nėra šios dalies 1 punkte nurodyto asmens arba jis nevykdo asmens pareikštos valios, – pilnamečiai vaikai (įvaikiai);

3) jei nėra šios dalies 1 ir 2 punktuose nurodytų asmenų arba jie nevykdo asmens pareikštos valios, – tėvai (įtėviai);

4) jei nėra šios dalies 1, 2 ir 3 punktuose nurodytų asmenų arba jie nevykdo asmens pareikštos valios, – pilnamečiai broliai ir seserys (įbroliai, įseserės);

5) jei nėra šios dalies 1, 2, 3 ir 4 punktuose nurodytų asmenų arba jie nevykdo asmens pareikštos valios, – seneliai ar pilnamečiai vaikaičiai;

6) jei nėra šios dalies 1, 2, 3, 4 ir 5 punktuose nurodytų asmenų arba jie nevykdo asmens pareikštos valios, – kiti giminaičiai.

Jeigu nėra šio straipsnio 5 dalies 1–6 punktuose nurodytų asmenų, galinčių įvykdyti asmens pareikštą valią dėl jo palaikų kremavimo, arba nežinoma, kur tokie asmenys yra, kremavimą ir kremuotų žmogaus palaikų laidojimą organizuoja savivaldybė, kurios teritorijoje asmuo nuolat gyveno. Jeigu asmuo neturėjo nuolatinės gyvenamosios vietos, kremavimą ir laidojimą organizuoja savivaldybė, kurios teritorijoje buvo nustatytas mirties faktas. Tokiu atveju laidojantis asmuo yra savivaldybės vykdomosios institucijos įgaliotas asmuo.

Kalbant apie asmens pareikštos valios dėl savo palaikų kremavimo pakeitimo asmens svarbu žinoti tai, kad „asmuo pareikštą valią dėl savo palaikų kremavimo gali pakeisti pakeisdamas testamentą arba kitą valios pareiškimo dokumentą bei nutraukdamas trišalę sutartį su kremavimo įmone ir laidojančiu

asmeniui. Vėliau šio įstatymo 3 straipsnio 2 ir 4 dalyse nustatyta tvarka pareikšta valia dėl kremavimo panaikina pirmiau pareikštą valią dėl kremavimo.¹⁵⁷

Kalbant apie *asmens, kuris nebuvo pareiškęs valios dėl savo palaikų kremavimo svarbu žinoti* tai, kad „asmens, kuris, būdamas gyvas, nepareiškė valios dėl savo palaikų kremavimo, palaikus kremuoti galima, jeigu mirusiojo asmens veiksnus pilnametis sutuoktinis (sutuoktinė) ar kiti veiksnūs pilnamečiai asmenys, nurodyti Civilinio kodekso 3.135 straipsnyje, pateikia prašymą kremavimo įmonei ir raštu patvirtina, kad asmuo, būdamas gyvas, nebuvo pareiškęs nesutikimo dėl savo palaikų kremavimo.

Kilus nesutarimams tarp šio straipsnio 1 dalyje nurodytų asmenų, ar palaikus kremuoti, sprendžia mirusio asmens:

- 1) sutuoktinis;
- 2) jei nėra sutuoktinio, – pilnamečiai vaikai (įvaikiai);
- 3) jei nėra šios dalies 1 ir 2 punktuose nurodytų asmenų, – tėvai (itėviai);
- 4) jei nėra šios dalies 1, 2 ir 3 punktuose nurodytų asmenų, – pilnamečiai broliai ir seserys (įbroliai, įseserės);
- 5) jei nėra šios dalies 1, 2, 3 ir 4 punktuose nurodytų asmenų, – seneliai, pilnamečiai vaikaičiai.

Kilus nesutarimams dėl žmogaus palaikų kremavimo tarp šio straipsnio 2 dalies tame pačiame punkte nurodytų asmenų, palaikai nekremuojami.¹⁵⁸

Kalbant apie *kreipimosi dėl kremavimo tvarkos svarbu žinoti* tai, kad žmogaus palaikų kremavimas atliekamas pagal laidojančio asmens pateiktą prašymą kremuoti palaikus ir pateikus šio straipsnio 2 dalyje nurodytus dokumentus. Laidojantis asmuo kremavimo įmonėje užpildo Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytos formos prašymą.

Kartu su prašymu kremuoti žmogaus palaikus laidojantis asmuo kremavimo įmonei privalo pateikti šiuos dokumentus:

- 1) „asmens, kurio palaikai kremuojami, mirties liudijimą;
- 2) laidojančio asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą (pasą, asmens tapatybės kortelę) arba leidimą nuolat ar laikinai gyventi Lietuvoje. Jeigu laidojantis asmuo yra savivaldybės vykdomosios institucijos įgaliotas asmuo, jis taip pat pateikia įgaliojimus patvirtinantį dokumentą;
- 3) asmens, kurio palaikus prašoma kremuoti, šio įstatymo 3 straipsnio 2 ir 4 dalyse nustatyta tvarka pareikštą sutikimą dėl jo palaikų kremavimo, jeigu toks sutikimas buvo pareikštas;

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos kremavimo įstatymas. Projektas. 4 straipsnis. Vilnius. 2007.12.20.

¹⁵⁸ Ten pat. 5 straipsnis.

4) jeigu asmuo, kurio palaikus prašoma kremuoti, nebuvo šio įstatymo 3 straipsnio 2 ir 4 dalyse nustatyta tvarka pareiškęs sutikimo dėl jo palaikų kremavimo, – santuokos liudijimą, kai laidojantis asmuo yra sutuoktinis, arba giminystės ryšį patvirtinantį dokumentą, kai laidojantis asmuo yra artimasis giminaitis. Šiuo atveju laidojantis asmuo taip pat turi pateikti rašytinį patvirtinimą (artimųjų giminaičių parašais patvirtintą susitarimą ir apie tai pažymėti prašyme kremuoti palaikus), kad tarp mirusiojo artimųjų giminaičių nėra nesutarimų dėl palaikų kremavimo;

5) prokuroro rašytinį leidimą, jeigu prašoma kremuoti ekshumuotus žmogaus palaikus¹⁵⁹.

Kreipiantis dėl kremavimo palaikų, „kuriuos pagal šio įstatymo 8 straipsnį kremuoti privaloma, šio straipsnio 2 dalyje nurodytų dokumentų pateikti nereikia. Tokiais atvejais yra pateikiami šie dokumentai: Vyriausybės įgaliotos institucijos išduotas dokumentas dėl privalomo kremavimo ir asmens, kurio palaikus prašoma kremuoti, mirties liudijimas, išduotas Civilinio kodekso nustatyta tvarka“¹⁶⁰.

Kalbant apie *kremavimo apribojimus* svarbu žinoti tai, kad draudžiama kremuoti žmogaus palaikus:

1) kai asmuo šio įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka yra pareiškęs nesutikimą dėl savo palaikų kremavimo;

2) jeigu dėl žmogaus palaikų kremavimo tarp mirusiojo artimųjų giminaičių yra kilęs nesutarimas, nurodytas šio įstatymo 5 straipsnio 3 dalyje, ir apie tai kremavimo įmonė yra informuota raštu;

3) kai žmogaus palaikai neatpažinti;

4) kai žinoma ar įtariama, kad asmens mirties priežastis yra nusikalstama veika, ir dėl to vyksta ikiteisminis tyrimas.

„Kai žmogaus palaikai neatpažinti arba kai įtariama, kad žmogaus mirties priežastimi gali būti nusikalstama veikla ir dėl to buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, žmogaus palaikai ne kremuojami, o laidojami tradiciniu būdu – užkasami į žemę“¹⁶¹.

Kalbant apie *privalomąjį kremavimą* svarbu žinoti tai, kad Vyriausybės įgaliota institucija privalo nurodyti kremuoti palaikus tų asmenų, kurie sirgo pavojingomis arba ypač pavojingomis užkrečiamosiomis ligomis, įrašytomis į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintą sąrašą, arba buvo šių ligų sukėlėjų nešiotojai, išskyrus šio įstatymo 7 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatytus atvejus. Privalomojo kremavimo tvarką nustato Vyriausybė ar jos įgaliota institucija. Taip pat esant nustatytam

¹⁵⁹ Lietuvos Respublikos kremavimo įstatymas. Projektas. 6 straipsnis. Vilnius. 2007.12.20.

¹⁶⁰ Ten pat.

¹⁶¹ Ten pat. 7 straipsnis.

privalomam kremavimo atvejui, sirgusio asmens palaikų kremavimas vykdomas neatsižvelgiant į mirusiojo nesutikimą dėl kremavimo, pareikštą šio įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka, ar jo artimųjų giminaičių sprendimą. „Privalomojo kremavimo atveju kremavimo išlaidas įstatymų nustatyta tvarka apmoka savivaldybė, kurioje nuolat gyveno žmogus iki mirties. Jeigu asmuo neturėjo nuolatinės gyvenamosios vietos, laidojimo išlaidas įstatymų nustatyta tvarka apmoka savivaldybė, kurios teritorijoje buvo nustatytas asmens mirties faktas“¹⁶².

Kalbant apie *atsisakymą kremuoti* svarbu žinoti tai, kad kremavimo įmonė privalo atsisakyti žmogaus palaikus kremuoti šiais atvejais:

1) jeigu yra šio įstatymo 7 straipsnyje nurodytų aplinkybių, išskyrus šio įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nurodytus atvejus;

2) jeigu nebuvo pateikti visi šio įstatymo 6 straipsnyje nurodyti dokumentai.

Taip pat sprendimą dėl „atsisakymo kremuoti žmogaus palaikus kremavimo įmonė turi priimti per 24 valandas nuo prašymo pateikimo ir apie jį pranešti laidojančiam asmeniui. Žmogaus palaikai, kuriuos kremavimo įmonė atsisakė kremuoti pagal šio straipsnio 1 dalies 2 punktą, gali būti kremuojami laidojančiam asmeniui pateikus trūkstantus dokumentus“¹⁶³.

Kalbant apie *vietos krematoriumui parinkimą* svarbu žinoti tai, kad vieta krematoriumui parenkama rengiant teritorijų planavimo dokumentus Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka. Taip pat parenkant vietą krematoriumui įrengti įvertinamas kremavimo veiklos poveikis aplinkai pagal Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymą. Krematorių sanitarinė apsaugos zona nustatoma vadovaujantis Vyriausybės nustatyta tvarka“¹⁶⁴.

Kalbant apie *reikalavimus kremavimo įmonei* svarbu žinoti tai, kad „verstis šio įstatymo nustatyta kremavimo veikla leidžiama įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka Lietuvos Respublikoje įregistruotoms įmonėms, turintiems Aplinkos ministerijos išduotą licenciją kremavimo veiklai vykdyti“¹⁶⁵. „Kremavimo veiklos licencijavimo taisyklės tvirtina Vyriausybė. Kremavimo įmonė privalo užtikrinti, kad jos vykdoma veikla nesukeltų pavojaus visuomenės sveikatai ir aplinkai. Visuomenės sveikatos saugos ir aplinkosaugos reikalavimus kremavimo įmonėms nustato Vyriausybė ar jos įgaliotos institucijos“¹⁶⁶.

¹⁶² Lietuvos Respublikos kremavimo įstatymas. Projektas. 8 straipsnis. Vilnius. 2007.12.20.

¹⁶³ Ten pat. 9 straipsnis.

¹⁶⁴ Ten pat. 10 straipsnis.

¹⁶⁵ Ten pat. 11 straipsnis.

¹⁶⁶ Ten pat.

Kalbant apie *žmogaus palaikų paruošimą kremuoti* svarbu žinoti tai, kad „kremavimo įmonė turi užtikrinti, kad žmogaus palaikai būtų tinkamai paruošti kremuoti. Palaikų paruošimo kremuoti taisyklės tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota institucija“¹⁶⁷.

Kalbant apie *kremavimo procedūros reikalavimus* svarbu žinoti tai, kad „draudžiama kremuoti žmogaus palaikus tą pačią dieną, kurią yra išduotas medicininis mirties liudijimas. Taip pat kremavimo krosnyje vienu metu galima kremuoti ne daugiau kaip vieno žmogaus palaikus. Kremuoti žmogaus palaikai turi būti sudėti į nedūžtančią, šviesai ir skysčiui nepralaidžią kapsulę“¹⁶⁸. Ant kapsulės kremavimo įmonė turi įskaitomai išpausti šiuos duomenis:

- 1) mirusiojo vardą, pavardę ir asmens kodą;
- 2) mirusiojo gimimo ir mirties datą;
- 3) kremavimą atlikusios įmonės kodą ir kremavimo datą;
- 4) kremavimo registracijos numerį, atitinkantį numerį kremavimo registracijos žurnale.

Kalbant apie *duomenų apie kremavimą kaupimą ir saugojimą* svarbu žinoti tai, kad „kremavimo įmonės privalo registruoti kremavimo atvejus kremavimo registracijos žurnaluose Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka. Taip pat kremavimo įmonė prašymus kremuoti palaikus ir kartu su prašymu pateiktų dokumentų kopijas, prašymus išduoti kremuotus palaikus, trišales kremavimo paslaugų teikimo sutartis, mirusiojo kremavimo faktą patvirtinančios kremavimo pažymos vieną egzempliorių bei kremavimo registracijos žurnalus saugo Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo nustatyta tvarka“¹⁶⁹.

Kalbant apie *kremuotų palaikų išdavimą, laidojimą (saugojimą)* svarbu žinoti tai, kad „kremavimo paslaugų įmonė išduoda kremuotus palaikus laidojančiam ar jo įgaliotam paimti kremuotus palaikus asmeniui užpildžius Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytos formos prašymą“¹⁷⁰. Kremavimo įmonė kremavimo registracijos žurnale nurodo, kuriose kapinėse kremuoti palaikai bus laidojami (saugomi), arba pažymi faktą, kad kremuoti palaikai nebus laidojami (saugomi) kapinių tvarkymo taisyklėse nustatyta tvarka, taip pat išduoda mirusiojo kremavimo faktą patvirtinančią pažymą. Šioje pažymoje nurodomas mirusiojo vardas, pavardė, asmens kodas, kremavimo data, kremavimo įmonės pavadinimas, adresas ir telefono numeris. Taip pat kremuoti palaikai yra laidojami (saugomi) dedant juos į kapavietę kapinėse arba į nišą kolumbariume, o pelenai

¹⁶⁷ Lietuvos Respublikos kremavimo įstatymas. Projektas. 12 straipsnis. Vilnius. 2007.12.20.

¹⁶⁸ Ten pat. 13 straipsnis.

¹⁶⁹ Ten pat. 14 straipsnis.

¹⁷⁰ Ten pat. 15 straipsnis.

išbarstomi kapinių kremuotų palaikų barstymo lauke ar kitaip Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtintų kapinių tvarkymo taisyklių nustatyta tvarka, tačiau tai turi būti atlikta nepažeidžiant kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų bei viešosios tvarkos. Kremuoti žmogaus palaikai urnoje gali būti laikinai saugomi namuose ar kitose saugojimui tinkamose vietose.

Didžiųjų miestų valdžiai sunkiai randant vietos naujoms kapavietėms, jau ne vienerius metus diskutuojama apie krematorių statybą ir kolumbariumų įrengimą. Kol Seimo nariai vis atideda Kremavimo įstatymo priėmimą, ritualinių paslaugų įmonės po kelis šimtus mirusiųjų kasmet gabena deginti į Rygos krematorių. Ir nors nemažai žmonių pageidautų po mirties būti kremuoti, verslininkai abejoja, ar Lietuvai krematoriumas būtinas – visų pirma dėl stiprių religinių įsitikinimų bei susiklosčiusių tradicijų.

Lietuva yra viena iš nedaugelio Europos valstybių, kur mirusieji dar nėra kremuojami. Kaimyninėse šalyse – Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Rusijoje, Baltarusijoje – kremavimo paslaugos teikiamos ne vienerius metus. Kadangi parlamentariai iki šiol nėra priėmę Kremavimo įstatymo, laidojant mirusiuosius vadovaujama Civiliniu kodeksu ir Kapinių tvarkymo taisyklėmis, kur apie palaikų deginimą nekalbama.

Kol kas po keletą šimtų Lietuvos piliečių kasmet kremuoti vežami į Rygoje esantį krematorių, šalia kapinių, netoli miesto parko veikiančią nuo 1994-ųjų. Ritualinių paslaugų bendrovės renkasi šį krematorių, nes jis yra įtrauktas į Europos krematorių registrą ir atitinka reikiamus standartus. Palaikus iš Vilniaus krašto arčiau ir pigiau būtų vežti į Minską, tačiau nuo to atgraso daugybė formalumų. Krematoriumas Lenkijoje, kur deginimas kainuoja apie tūkstantį litų, yra pernelyg toli. Kaip DELFI pasakojo Zaigos vardu prisistačiusi Rygos krematoriumo darbuotoja, latviai jau seniai įvertino kremavimo pranašumus, todėl po mirties deginami įvairaus išsilavinimo, socialinės ir turinės padėties žmonių palaikai. Tuo tarpu iš Lietuvos kremuoti artimųjų palaikus esą atvyksta turtingesni ir labiau išsilavinę. Pašnekovė teigė negalinti pasakyti, kiek tiksliai Rygoje kremuojama lietuvių, mat vieną mėnesį jų gali būti vos keli, o kitą – keliolika. Iš viso kas mėnesį čia kremuojami daugiau nei šimto žmonių palaikai. Lietuvių palaikams paprastai taikoma skubi kremavimo procedūra, kainuojanti 177 latus (877 litus). Artimieji mirusiojo pelenus atgauna tos pačios dienos vakarą – kur kas greičiau nei latviai. Iš viso atsisveikinimo ceremonija skubantiems lietuviams kainuoja 362 latus (1795 litus) – maždaug šeštadaliu brangiau nei paprastai.

Jau beveik 10 metų palaikus kremuoti į Rygą gabena laidojimo paslaugų bendrovė „Michel ir partneriai“. Tokios paslaugos bendrovės darbuotojų kiekvienais metais paprašo 30-40 mirusiųjų artimieji. Įmonės direktoriaus Skirmanto Grigučio teigimu, kasmet latviai kremuoja po 250-300

mirusių Lietuvos piliečių – keliomis dešimtėmis daugiau nei prieš keletą metų. Iš viso šalyje per metus užregistruojama apie 40 tūkst. mirčių. Anot S. Grigučio, palaikų gabenimas į Rygą, kremavimas, pelenų parvežimas ir velionio pagerbimas neužtrunka ilgiau nei įprastos laidotuvės – netektį išgyvenantiems žmonėms nekyla biurokratinių kliūčių. Tereikia tik išversti dokumentus į latvių kalbą, o ant sienos su mirusiojo palaikais laukti netenka. Maždaug penktadaliu atvejų kremuoti vežami stipriai sužaloto žmogaus palaikai – juos matyti karste artimiesiems būtų pernelyg skaudu. „Michel ir partneriai“ vadovas pripažino, kad kai kurių mirusiųjų artimuosius nuo kremavimo atbaido kainos. Kremavimui būtinas karstas dažnai perkamas paprastesnis – už 300-800 litų. Dar 250-500 litų atsieina urna. Pridėjus išlaidas transportui, dokumentų tvarkymui ir pačiam kremavimui, susidaro beveik 3 tūkst. litų – maždaug trečdaliu daugiau nei kainuoja įprastos laidotuvės.

Be to, S. Grigučio įsitikinimu, katalikiškų pažiūrų lietuviams kremavimas nėra priimtinas. Artimųjų palaikus deginti dažniausiai apsisprendžia jaunesni, laisvesnių pažiūrų, išsilavinę žmonės, „inteligentija ar tie, kurie prie meno“, nebent mirusysis dar būdamas gyvas paprašė būti kremuotas. „Bet tai nereiškia, kad šie žmonės yra susipykę su religija“¹⁷¹, - DELFI tvirtino pašnekovas. „Kur gyvena protestantai, kremavimas populiarėja itin sparčiai. Pavyzdžiui, Estijoje kremuojama dar didesnė dalis palaikų nei Latvijoje“, - pažymėjo S. Grigutis. Apie krematoriumo statybą Lietuvoje jis kalbėjo ne itin optimistiškai, mat esą dabartinius poreikius puikiai patenkina latviai. „Michel ir partneriai“ prieš keletą metų net atliko tokio projekto galimybių studiją, tačiau dabar planų imtis kremavimo nebepuoselėja. Pasak S. Grigučio, „norint paskatinti verslininkus statyti krematoriumą reikalingas ne tik įstatymas, bet ir investicijų grąža. Krematoriumo ir reikiamos infrastruktūros įrengimas kainuotų daugiau nei 2 mln. litų“.¹⁷²

3. Kapinės ir apeigos jose

Dabartiniu metu Lietuvoje nėra atskirų katalikiškų kapinių. Laidojant laiminama tik atskira kapo duobė. „Laidotuvių apeigas, gali atlikti kunigas, diakonas, o ypatingais atvejais, nesant nei kunigo, nei diakono, suderinus su kurija, gali laidoti ir pasaulietis“.¹⁷³ „Pasaulietis atlieka apeigas pagal Laidotuvių apeigyno Pirmąjį laidojimo būdą tiek mirusiojo namuose, tiek kapinėse“.¹⁷⁴ Laidojimo apeigų metu kunigas ar diakonas dėvi sutaną, kamžą, stulą (ir biretą). „Laidotuvių procesija pradeda prie kapų vartų ir atliekamos apeigos bei maldos iš Laidotuvių apeigyno pasirinktinai Pirmojo ar

¹⁷¹ S. Grigutis. Apie kremavimą // www.delfi.lt. 2007.05.22.

¹⁷² Ten pat.

¹⁷³ Vyskupų Konferencijos instrukcija *Laidojimo apeigos* // Bažnyčios žinios. 1996 kovo 15. Nr. 5.

¹⁷⁴ Laidotuvių apeigos. Lietuvos Vyskupų Konferencijos. Vilnius. 2004. Nr. 19. P. 13.

Antrojo laidojimo būdą“.¹⁷⁵ „Vėlinių dieną kapuose tinka organizuoti gedulinę procesiją už mirusius, naudojant Gedulinio Mišiolos nurodytas formules“.¹⁷⁶ Kalbant apie *kapinių klasifikavimą* svarbu žinoti tai, kad "pagal paskirtį kapinės skirstomos į viešąsias ir konfesines; o pagal statusą kapinės skirstomos į neveikiančias, riboto laidojimo bei veikiančias“¹⁷⁷

Kalbant apie *bendruosius kapinių reikalavimus* svarbu žinoti tai, kad „kapinės steigiamos vadovaujantis šiuo ir kitais įstatymais bei teisės aktais. Steigiamų naujų kapinių plotas neturi būti didesnis kaip 40 hektarų, įskaitant bendrojo naudojimo želdynų užimtą plotą.“ Sanitarinių apsaugos zonų ribos steigiamoms naujoms kapinėms nustatomos Vyriausybės nustatyta tvarka, tačiau negali būti mažesnės kaip 100 metrų. Kapinės steigti sanitarinėse apsaugos zonose draudžiama. Prieš pradėdant eksploatuoti įsteigtas naujas kapines, jose privalo būti iki galo sutvarkyta infrastruktūra ir užtikrintas susisiekimas visuomeniniu transportu. Įsteigtose naujose kapinėse kapitalinis kapavietės aptvėrimas draudžiamas. Kapinių ir jų priežiūros bei kitų su kapinių tvarkymu susijusių darbų reikalavimus ir paslaugų atlikimo tvarką, vadovaudamasi šiuo ir kitais įstatymais, nustato Vyriausybė.¹⁷⁸

Kalbant apie *Žmogaus palaikų laidojimą kapavietėse ir ekshumavimą* svarbu žinoti tai, kad „kapinėse kapavietės skiriamos neatlygintinai. Laidoti žmogaus palaikus galima ne anksčiau kaip po 24 valandų nuo to momento, kai buvo konstatuota mirtis, jeigu tokiu būdu neignoruojami mirusiojo ar jo artimųjų asmenų religiniai įsitikinimai. Neatpažintus žmogaus palaikus galima laidoti tik gavus raštišką prokuroro leidimą“. Neprižiūrimose kapavietėse žmogaus palaikus galima laidoti praėjus ne mažiau kaip 25 metams po kapo ramybės laikotarpio pabaigos ir tik gavus leidimą. Šio leidimo išdavimo tvarką nustato Vyriausybė. Palaidotus žmogaus palaikus galima ekshumuoti nesibaigus kapo ramybės laikotarpiui, kai yra palaidoto žmogaus artimųjų giminaičių prašymas ir Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos nustatyta tvarka gautas visuomenės sveikatos centro apskrityje leidimas, arba prokuroro nurodymu. „Ekshumavimo išlaidas apmoka pareiškėjas. Visuomenės sveikatos centro apskrityje leidimas nėra būtinas perkeliant rūsyje palaidotus žmogaus palaikus, nebent būtų atidaromas karstas. Kapinių prižiūrėtojas užtikrina, kad palaikų ekshumavimo metu nebūtų sutrikdyta viešoji tvarka ir būtų išvengta galimos infekcijos išplitimo“.¹⁷⁹

Kapinių prižiūrėtojas privalo prižiūrėti kapines laikantis šio įstatymo ir kitų teisės aktų reikalavimų; skirstant kapavietes užtikrinti visų asmenų lygiateisiškumą; bendraudamas su mirusiojo artimaisiais susilaikyti nuo veiksmų, kuriais būtų ignoruojami jų įsitikinimai, ir, laikantis laidojančio

¹⁷⁵ Laidotuvių apeigos. Lietuvos Vyskupų Konferencijos. Vilnius. 2004. Nr. 52. P. 34.

¹⁷⁶ Romos Mišiolas II. Gedulinis Mišiolas. Lietuvos Vyskupų Konferencijos leidinys. Kaunas-Vilnius. 1996. P. 128.

¹⁷⁷ Sinodo nutarimų projektas. Laidojimo apeigos. Kapinės ir apeigos jose. 23 straipsnis // www.lcn.lt.

¹⁷⁸ Ten pat. 24 straipsnis.

¹⁷⁹ Ten pat. 25 straipsnis.

asmens nurodymų, sudaryti sąlygas laidotuvėse dalyvauti teisės aktų nustatyta tvarka įregistruotoms religinėms bendruomenėms ir bendrijoms, kitiems asmenims; tvarkyti su kapinių prižiūrėjimu susijusius dokumentus; jei kapinėse palaidotų žmonių palaikai nesuyra per nustatytą bendrą kapo ramybės laikotarpį, nedelsiant spręsti klausimą dėl kapo ramybės naujo laikotarpio nustatymo; jei priimamas sprendimas panaikinti kapines, nedelsiant apie tai raštu informuoti jose palaidotų asmenų artimuosius giminaičius, jei jų adresus prižiūrėtojas žino, ir visuomenę Vyriausybės nustatyta tvarka; panaikintose kapinėse atliekant kasinėjimo darbus, užtikrinti, kad visi žmogaus palaikai būtų „ekshumuoti ir palaidoti kitame kape kitose kapinėse, o kapuose ir rūsiuose rastus daiktus, kurie pagaminti iš brangiųjų metalų, arba objektus, kurie turi kultūrinės ir (ar) istorinės vertės, įstatymų nustatyta tvarka perduoti saugoti kompetentingoms valstybės institucijoms. Kapinių prižiūrėtojas turi teisę inicijuoti kapinių panaikinimą“¹⁸⁰.

Kalbant apie *kapinių prižiūrėtojų kaupiamus duomenis* svarbu žinoti tai, kad kapinių prižiūrėtojai Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka kaupia šiuos duomenis:

- 1) „asmens, kurio palaikai palaidojami kapinėse, vardą, pavardę, gimimo ir mirties vietą bei datą, asmens kodą;
- 2) žmogaus palaikų palaidojimo datą, vietą ir laidojimo gylį;
- 3) įrašus apie pavojingą arba ypač pavojingą užkrečiamąją ligą, įrašytą į Sveikatos apsaugos ministerijos nustatytą sąrašą, jei asmuo, kurio palaikai palaidoti kape arba rūsyje, sirgo tokia liga arba buvo tokios ligos sukėlėjų nešiotojas;
- 4) duomenis apie kapavietėje pastatytą paminklą, tvorą ir kitus įrenginius;
- 5) duomenis apie draudimą laidoti ir šio draudimo trukmę“¹⁸¹.

Kalbant apie *draudimą laidoti* svarbu žinoti tai, kad draudžiama laidoti kapinėse, jei dėl tolesnio laidojimo jose galėtų kilti pavojus visuomenės sveikatai. „Taip pat sprendimą dėl draudimo laidoti kapinių dalyje arba visoje jų teritorijoje priima savivaldybės, kurios teritorijoje yra kapinės, administracijos direktorius, vadovaudamasis Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos siūlymu.“¹⁸²

Kalbant apie *kapinių panaikinimą* svarbu žinoti tai, kad „kapinės gali būti panaikinamos iškilus pavojui visuomenės sveikatai. Sprendimą dėl kapinių panaikinimo priima savivaldybės, kurios teritorijoje yra kapinės, taryba, vadovaudamasi Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos

¹⁸⁰ Sinodo nutarimų projektas. Laidojimo apeigos. Kapinės ir apeigos jose. 26 straipsnis // www.lcn.lt..

¹⁸¹ Ten pat. 27 straipsnis.

¹⁸² Ten pat. 28 straipsnis.

prie Sveikatos apsaugos ministerijos siūlymu“¹⁸³. Kapines galima panaikinti ne anksčiau, negu baigiasi kapo ramybės laikas nuo paskutinių žmogaus palaikų palaidojimo kape, išskyrus atvejus, kai būtina panaikinti kapines iškilus pavojui visuomenės sveikatai.

Kai būtina panaikinti kapines prieš pasibaigiant šio straipsnio 2 dalyje numatytam laikotarpiui, vietos savivaldybė privalo organizuoti ir apmokėti jose palaidotų žmogaus palaikų ekshumavimą ir pergabenimą, žemės ir žolinės pievų dangos, kurioje išbarstomi arba užkasami į žemę kremuoti žmogaus palaikai, perkėlimą į kitas kapines. Draudžiama panaikinti įstatymų nustatyta tvarka kultūros paveldo objektais pripažintus kapus ir rūsius. Karo kapais laikomi kapai ir rūšiai gali būti panaikinti tik tada, kai Krašto apsaugos ministerija pritaria tokiam sprendimui.¹⁸⁴

¹⁸³ Sinodo nutarimų projektas. Laidojimo apeigos. Kapinės ir apeigos jose. 26 straipsnis // www.lcn.lt.

¹⁸⁴ Ten pat. 29 straipsnis.

IŠVADOS

Mano darbo tikslas buvo išanalizuoti ir pristatyti laidotuvių reglamentavimą kanonų teisėje ir Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje. Šiame darbe buvo atskleidžiami ligos ir mirties istoriniai ir teologiniai aspektai Senajame ir Naujajame Testamentuose, bei Bažnyčios Tradicijoje. Taip pat buvo apžvelgiama žmogaus teisė į palaidojimą įvairaus amžiaus tarpsniuose: laidojant nekrikštytus kūdikius ir katechumenus, kūdikius ir vaikus bei suaugusius žmones. Šiame darbe buvo pristatomi teisiniai laidotuvių momentai, kuriais buvo nustatomos bažnytinės laidotuvių apeigos. Taip pat buvo išsiaiškintas bei pristatytas laidotuvių reglamentavimas LR Civilinėje teisėje. Užsibrėžtas tikslas buvo pasiektas.

Apibendrinant darbą galima teigti, kad:

- Kiekviena liga suprantama kaip sunkiausias išmėginimas žmogaus gyvenime todėl, kad sirgdamas žmogus pajunta savo bejėgiškumą, ribotumą tuo, kad liga mums gali priminti mirtį.
- Mirtis suprantama kaip žmogaus žemiškosios kelionės pabaiga, kuri nepadaro paties gyvenimo beprasmiško, o priešingai, mirtis padaro visa prasminga amžinu išlikimu.
- Iki septynerių metų mirę pakrikštyti kūdikiai ir vaikai laidojami panašiai kaip suaugusieji, tik kalbamos specialios maldos, kurios išreiškia Bažnyčios tikėjimą, jog jie jau yra priglausti Dievo gailestingumo ir prašoma pagalbos liūdintiems tėvams.
- Krikščioniškos laidotuvės mirusiajam nesuteikia nei sakramento, nei sakramentalijos, nes jau jo nesiekia sakramentinė malonės tvarka.
- Bažnyčia nėra laidojimo agentūra ir sielovadininkai privalėtų aiškinti savo tikintiesiems, kad bažnytinės laidotuvės - tai kreipimasis į Dievo gailestingumą ir liudijimas bendruomenės tikėjimo mirusiųjų prisikėlimu ir gyvenimu pasaulyje, kuris ateis.
- Galima krikščioniškai palaidoti tuos, kurie išreiškė valią, kad jų kūnai būtų kremuoti, jei toks jų pasirinkimas padarytas be priešingų krikščioniškajai doktrinai motyvų.
- Bažnyčia leidžia kremaciją, jeigu tuo neginčijamas tikėjimas kūno prisikėlimu.
- Artimųjų palaukus deginti dažniausiai apsisprendžia jaunesni, laisvesnių pažiūrų, išsilavinę žmonės, arba kai mirusysis dar būdamas gyvas paprašė būti kremuotas, todėl hipotezė pasitvirtino dalinai.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Canon Law. A Text and Commentary. The United of America. 1966.
2. Dekretas apie Bažnyčios misijų veiklą *Ad Gentes* // Vatikano II susirinkimo nutarimai. Aidai. Vilnius. 2001.
3. Dogminė konstitucija apie Bažnyčią *Lumen Gentium 50* // Vatikano II susirinkimo nutarimai, Aidai, Vilnius 2001.
4. *Grigutis S.* Apie kremavimą // www.delfi.lt. 2007.05.22.
5. *Jagelavičius A.* Kanonų teisės kodeksas. Studijų medžiaga // www.vdu.lt. 2004.
6. *Joe Jenkins.* Šių laikų dorovinės problemos. Alma Litera. Vilnius. 1997.
7. *Jonas Paulius II.* Posinodinis apaštališkasis paraginimas *Christifideles laici*. Aidai. Vilnius. 1994.
8. *Joseph Ratzinger.* Eschatologija. Mirtis ir Amžinasis gyvenimas. Leidykla „Katalikų pasaulis“. 1996.
9. *Kajackas A.* Bažnyčia liturgijoje. Liturgijos raida istorijoje. Vadovėlis aukštosioms mokykloms. Lietuvos katechetikos centras. Kaunas. 1997.
10. Katalikų Bažnyčios Katekizmas. LKB TTK leidykla. Kaunas. 1996.
11. *Kempietis T.* Kristaus sekimas. Leidykla „Ardor“, Kudirkos Naumiestis 1994.
12. Laidotuvių apeigos. Lietuvos Vyskupų Konferencijos. Vilnius. 2004.
13. *Lellote.* Gyvenimo problemos sprendimas. Šviesa. Kaunas. Briuselis. 1990.
14. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Ketvirtoji laida. 1-6 knygos. Teisinės informacijos centras. Vilnius. 2005.
15. Lietuvos Respublikos Žmogaus palaikų laidojimo įstatymas. Projektas. Vilnius 2007// www.google.lt.
16. Liturgikos apžvalga. TKKL. Kaunas. 1996.
17. Lietuvos Respublikos kremavimo įstatymas. Projektas // www.google.lt Vilnius 2007.
18. Ligonų patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Katalikų pasaulio leidiniai. Vilnius. 2005.
19. Liturginė konstitucija apie Šventąją Liturgiją *Sacrosanctum Consilium* // II Vatikano susirinkimo nutarimai. Aidai. Vilnius. 2001.
20. Liturginis Maldynas. (Penktas pataisytas ir atnaujintas leidimas). Katalikų pasaulio leidiniai. Vilnius. 2007.
21. LVK instrukcija. Dėl Naujojo Laidotuvių Apeigyno. Vilnius. 2004.08.31.

22. Mano metai 2008. Savaitraščio „Šeimininkė“ leidinys. ARX BALTICA spaudos namai. UAB „Ūkininko patarėjas“. Kaunas. 2008. www.arxbaltica.lt.
23. Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et Spes* // Vatikano II susirinkimo nutarimai. Aidai. Vilnius. 2001. P. 132.
24. *Philippe Beguerie. Claude Duchesneau*. Kaip suprasti sakramentus. Lietuvos Katechetikos centras. Kaunas. 1998.
25. *Rubšys A.* Raktas į Senąjį Testamentą. T.2. Leidykla „Katalikų pasaulis“. Vilnius. 1996.
26. *Rubšys A.* Raktas į Naująjį Testamentą. T.1. Leidykla „Katalikų pasaulis“. Vilnius. 1997.
27. Romos Mišiolas II. Gedulinis Mišiolas. Lietuvos Vyskupų Konferencijos leidinys. Kaunas-Vilnius. 1996.
28. Liturginė konstitucija apie Šventąją Liturgiją *Sacrosanctum Consilium* 32 // Vatikano II susirinkimo nutarimai, Aidai, Vilnius. 2001.
29. Šventasis Raštas. Lietuvos Katalikų Vyskupų Konferencija. Vilnius. 1998.
30. *Simon ir Christopher Danes*. Dabarties problemos ir krikščionybė. Alma Littera. Vilnius. 1997.
31. Sinodo nutarimų projektas. Laidojimo apeigos. Kapinės ir apeigos jose. www.lcn.lt/ Bažnytinis laidojimas.
32. Trimakas K. Žmogaus aukščiausi skrydžiai. Religinių išgyvenimų psichologija. TKKL. Kaunas. 1996.
33. Vyskupų Konferencijos instrukcija *Laidojimo apeigos* // Bažnyčios žinios. 1996 kovo 15. Nr. 5.
34. *Zdanys R.* Savižudžių bažnytinės laidotuvės //Sandora. Nr. 11.(23) Katalikų mėnraštis. Leidykla „Katalikų pasaulis“. 1999.11.
35. *Žydrūnas Vabuolas*. Katalikų Bažnyčios požiūris į kremavimą // www.delfi.lt. 2007. 05.22.